

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Bc. Marie Sejková

**Alternativy nepodmíněného trestu odnětí
svobody**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Simona Heranová, PhD.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 8. 12. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 341 793 znaků včetně mezer.

.....

diplomantka

V Praze dne

Na tomto místě bych ráda poděkovala za cenné rady a připomínky JUDr. Marii Vanduchové, CSc., a za ochotu a vstřícnost JUDr. Simoně Heranové, PhD.

Zároveň děkuji za podporu svému otci Ing. Ladislavu Sejpkovi, a dále Toníkovi a Kennymu.

Obsah

Úvod.....	6
1. Trest.....	8
1.1. Pojem trestu.....	8
1.1.1. Pojetí trestu a účel trestání.....	9
1.1.2. Funkce trestu	10
1.2. Restorativní justice.....	13
1.3. Probace a mediace.....	17
1.4. Činnost Probační a mediační služby.....	20
1.5. Alternativní opatření.....	23
1.5.1. Alternativy k potrestání	25
1.5.2. Odklony v trestním řízení.....	29
1.6. Alternativní tresty.....	34
1.7. Vývoj alternativních opatření v právní úpravě.....	38
1.8. Nepodmíněný trest odnětí svobody.....	44
2. Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem.....	49
2.1. Právní úprava trestu podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem	49
2.2. Přeměna trestu podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem	52
2.3. Výkon trestu podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem	53
2.4. Trest podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení v praxi	54
3. Trest domácího vězení.....	57
3.1. Právní úprava trestu domácího vězení.....	58
3.2. Přeměna trestu domácího vězení	61
3.3. Výkon trestu domácího vězení	64
3.4. Trest domácího vězení v praxi	66
4. Trest obecně prospěšných prací	70
4.1. Právní úprava trestu OPP	71
4.2. Přeměna trestu OPP.....	76
4.4. Trest OPP v praxi	82
5. Peněžitý trest	88
5.1. Právní úprava peněžitého trestu.....	88
5.2. Přeměna peněžitého trestu.....	93
5.3. Výkon peněžitého trestu.....	95
5.4. Peněžitý trest v praxi	97

6. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	101
6.1. Právní úprava trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	101
6.2. Výkon trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	104
6.3. Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce v praxi	105
Závěr.....	109
Seznam použitých zkratek.....	111
Seznam použitých zdrojů	112
Abstrakt	123
Abstract	124

Úvod

Nepodmíněný trest odnětí svobody je trestem chránící společnost před další trestnou činností pachatele primárně jeho izolací, která je z hlediska trvání ve většině případů izolací pouze dočasnou. Přestože by se pachatel za dobu strávenou ve výkonu trestu odnětí svobody měl současně i napravit skrze tzv. programy zacházení, tak z důvodu nárůstu kriminality odrážející se mj. i v přeplněnosti věznic je taková náprava problematická. Současné věznice narážejí na nedostatek jak vězeňského, tak odborného personálu, zároveň často chybí kvalitní a efektivní programy zacházení s odsouzenými. Nedostatečná je i následná postpeničární péče vedoucí k nejisté úspěšnosti resocializace odsouzeného zpět do společnosti po skončení výkonu trestu odnětí svobody. V samotném výkonu trestu odnětí svobody dochází ke stigmatizaci a prizonizaci odsouzeného, potlačení jeho individuality, jsou zpřetrhány pozitivní vazby na rodinu, přátele, práci.

S rozvojem společnosti se rozvíjí i přístup k trestní spravedlnosti. V případech, ve kterých postačuje uložení méně postihujícího trestu, nelze uložit pro pachatele citelnější trest. Jak tedy účinně potrestat pachatele, avšak je-li to možné, vyhnout se jeho uvěznění? Do popředí řešení se dostávají alternativní opatření, s čímž souvisí mj. i snaha o zefektivnění trestní justice a zrychlení trestního řízení tedy tzv. racionalizace trestní justice. Hmotněprávní i procesněprávní alternativní opatření jsou alternativami nepodmíněného trestu odnětí svobody a zároveň představují základní projevy konceptu restorativní justice.

Tématem této diplomové práce jsou „Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody“. Uvědomuji si, že alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody představují samy o sobě značně široké téma, nicméně základní hlediska této problematiky jsou zpracovány. Práce primárně cílí na problematiku alternativních trestů - v rámci nich se blíže zaměřuji pouze na trest domácího vězení, podmíněný trest odnětí svobody a podmíněný trest odnětí svobody s dohledem, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest a na trest zákazu vstupu na kulturní, sportovní a jiné společenské akce. Cílem práce je proto podat bližší přehled o vybraných alternativních trestech a jejich využívání v praxi. Pro získání uceleného přehledu se však stručně zmiňuji i o ostatních alternativních opatření, tj. alternativách k potrestání a tzv. odklonech v trestním řízení.

Jde-li o strukturu práce, je první část věnována pojmu trestu, pojetí trestu a účelu trestání, a funkci trestu. Protože s tématem alternativ nepodmíněného trestu odnětí svobody úzce souvisí pojmy restorativní justice, probace a mediace, a význam má též činnost Probační a mediační služby, jsou jim věnovány vlastní kapitoly, a to vedle kapitol vymezující alternativní opatření a alternativní tresty a kapitoly týkající se nepodmíněného trestu odnětí svobody, neboť jde o

problematikou do jisté míry spojených nádob. V rámci této části práce je též zmíněn vývoj právní úpravy.

Stěžejní části práce představují výše zmíněné vybrané alternativní tresty řazené do samostatných kapitol. V rámci jednotlivých kapitol se věnuji podrobnějšímu popisu právní úpravy daného trestu, možnosti jeho přeměny, výkonu a postavení daného trestu v praxi. Poslední podkapitola v rámci dané kapitoly je vždy koncipována zejm. jako bližší rozbor výhod a nevýhod konkrétního trestu, kde se věnuji otázkám, kterým daný trest čelí v aplikační praxi. Vědomě však na případné nedostatky či nevýhody trestu, včetně úvah *de lege ferenda*, poukazuji šířeji i v rámci předchozích částí textu kapitoly týkající se daného trestu.

Práce se zabývá pouze českou právní úpravou. Pozornost je věnována jak hmotněprávní, tak procesněprávní úpravě trestů. Přestože se práce zaměřuje na alternativní tresty ukládané dospělým pachatelům, je v rámci každého trestu krátce zmíněna i komplementární podoba a případná specifika trestních opatření mladistvých pachatelů. Práce není zaměřena na komparaci s právní úpravou jiných zemí. Práce vychází z platné právní úpravy, obvykle vč. reflexe původní úpravy a novelizací, dále komentářů k příslušným právním předpisům, odborné literatury a judikatury. Značná část informací je čerpána ze studií a pramenů vydaných Institutem pro kriminologii a sociální prevenci.

V závěru jsou zobecněny zjištěné poznatky.

Tato diplomová práce je zpracována dle právního stavu platného a účinného ke dni 8. 12. 2021.

1. Trest

1.1. Pojem trestu

Společnost můžeme chápat jako systém strukturovaných sociálních vztahů, který spojuje lidi dle pravidel sdílené kultury, kdy pro dodržování předpokládaných forem chování jednotlivých osob slouží společnosti sankce.¹

Prostřednictvím systému sociální kontroly, která umožňuje soulad chování jednotlivců ve společnosti a je předpokladem sociální integrace, se stát mj. snaží zajistit bezpečnost ostatních členů společnosti. Právo, včetně práva trestního, pak představuje jeden z mnoha prostředků systému sociální kontroly vedle např. působení morálky nebo výchovy v rodině a škole.² Současně ani sankce trestního práva nemohou působit nezávisle a izolovaně od dalších nástrojů sociální kontroly, ale jen ve spojení s nimi.³ Nelze opomenout skutečnost, že trestní právo představuje krajní a zároveň nejpřísnější prostředek, který chrání společnost před nejnebezpečnějšími útoky na taxativně vymezené zájmy. Jeho působení je chápáno jako *ultima ratio* - tedy jako prostředek poslední instance. Toho má být v duchu zásady pomocné role trestní represe využito až tehdy, kdy nelze účinně použít mírnější prostředky, resp. kdy ostatní právní prostředky selhávají.⁴

Vlastní porušování a nedodržování norem a hodnot společnosti může mít různou intenzitu, a ne každé takové protiprávní jednání lze automaticky chápat jako trestný čin. Také proto jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit (čl. 39 LZPS). Jde o vyjádření zásady *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* - žádný trestný čin bez zákona, žádný trest bez zákona.

Trestními sankcemi jsou tresty a ochranná opatření (§ 36 TZ). I přes dualismus trestních sankcí jsou jádrem sankčního systému právě tresty. Ohlédneme-li tedy od ochranných opatření, můžeme samotný pojem trestu chápat „jako reakci na spáchání zaviněného trestného činu, spočívající v záměrném působení citelné újmy pachateli trestného činu a spojené s jeho veřejným sociálně etickým odsudkem“.⁵ Jelínek trest vymezuje jako „prostředek státního donucení, který stát užívá k ochraně zájmů chráněných trestním zákonem, ochraně společnosti před trestnými činy a jejich pachateli. Jedná se o újmu na svobodě, majetkových nebo jiných právech odsouzeného, které může pachateli trestného činu uložit jen soud“.⁶

¹ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013, s. 992, 995.

² KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 183.

³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 484-485.

⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 24.

⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 486.

⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 381.

1.1.1. Pojetí trestu a účel trestání

S rozvojem společnosti se vyvíjely i názory na pojetí trestu a současná trestněprávní nauka rozlišuje teorie o účelu trestání na teorie absolutní (retributivní), relativní (preventivní) a smíšené (slučovací).⁷

V případě absolutních teorií je trest koncipován jako spravedlivá odplata, což se odráží v ideji *punitur quia peccatum est* (trestá se, protože bylo spácháno zlo). Trestá se samotný trestný čin a trest má účel sám v sobě a žádný jiný. Trest pachatele by měl zahrnovat všechny útrapy, které oběti trestný čin způsobil, a tak má být dosaženo absolutní spravedlnosti. Pozitivum těchto teorií se odráží v jasné formulaci pravidel pro ukládání trestů, kdy potrestání odpovídá závažnosti činu, na druhé straně obnovení pořádku reciproční újmou na pachateli v dnešním pohledu rozporuje oprávněnosti trestu.

Relativní teorie spojují s trestem určité praktické pro společnost užitečné cíle. Vlastní trest má určitý účel, kterým je ochrana společnosti před dalšími trestnými činy. Trest není pouhou odplatou, ale je spojen s myšlenkou *punitur, ne peccetur* (trestá se, aby nebylo páčáno zlo). Do popředí vystupuje idea prevence, spravedlnosti trestu a nápravy pachatele.

Teorie smíšené se snaží o spojení myšlenky odplatného a účelného trestu. Trestem se působí jak na právní vědomí společnosti skrze tzv. generální prevenci, která má odrazovat potenciální pachatele, tak zároveň tzv. speciální prevencí na odsouzeného pachatele trestného činu, která má umožnit znovuzачlenění odsouzeného do společnosti.

Ze smíšené teorie vychází i účel trestních sankcí v České republice. Účel trestních sankcí byl výslovně vyjádřen v předchozí právní úpravě v § 23 trestního zákona z roku 1961, avšak v nové právní úpravě trestního zákoníku z roku 2009 (dále jen TZ) je dle důvodové zprávy nahrazen formulací obecných zásad trestání.⁸ Tyto zásady formulované obecně pro všechny trestní sankce (§ 36 až 38) a speciálně pro tresty (§ 39 až 45) a ochranná opatření (§ 97 a 98) se přímo aplikují na konkrétní případ. Účel trestání pak plyne jak z těchto zásad, tak i z celkového pojetí TZ, kdy spojuje přiměřenost, účinnost a odstrašující působení sankcí. Mezi tyto zásady patří:⁹

- zásada zákonnosti - trestní sankce lze ukládat jen na základě trestního zákona. Ustanovení § 37 odst. 1 TZ vychází z čl. 39 Listiny základních práv a svobod (dále jen LZPS) a jde o promítnutí zásady *nulum crimen sine lege, nula poena sine lege*.
- zásada humanity - zákaz ukládání krutých a nepřiměřených sankcí, jejichž výkon ponižuje lidskou důstojnost (§ 37 odst. 2 TZ, čl. 7 odst. 2 LZPS).

⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 488-493. Dále KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 185-187.

⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. Sněmovní tisk 410/0, ze dne 25. 2. 2008, V. volební období.

⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 70-75.

- zásada přiměřenosti - uložená trestní sankce by měla být přiměřená ke spáchanému trestnému činu. V případě, kdy postačuje uložení méně postihující trestní sankce, nesmí být pachateli uložena citelnější sankce (§ 37 odst. 2, § 38 odst. 2 TZ). Soud může uložit jen takovou sankci, která je v daném případě dostačující k ochraně společnosti a plní účel trestu.
- zásada individualizace - při ukládání sankce je nutné přihlídnout k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele (§ 38 odst. 1 TZ). Tato zásada se promítá i do stanovení druhu a výměry trestu, kdy soud přihlídnou vedle povahy a závažnosti spáchaného trestného činu i k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele, k jeho dosavadnímu způsobu života, k možnosti jeho nápravy i k jeho chování po činu, dotčeného chráněného zájmu, polehčujícím a přitěžujícím okolnostem (§ 39 až § 42 TZ).
- zásada ochrany zájmů osob poškozených trestným činem - při ukládání sankcí se zohledňují i právem chráněné zájmy osob poškozených trestným činem, zahrnující jak materiální nároky, tak morální satisfakci (§ 38 odst. 3 TZ).

V nejobecnější rovině je smyslem a účelem trestu ochrana společnosti před kriminalitou, nikoli jiných společenských problémů.¹⁰ Trest propojuje trestní represí a prevenci vůči samotnému pachateli (v podobě individuální represe a individuální prevence) spolu s výchovným působením na ostatní členy společnosti (v rámci generální prevence). Trest má přispívat k ochraně společnosti před trestnými činy, pachatelům bránit v páčání další trestné činnosti, dále má vést pachatele k prosociálnímu chování a působit výchovně i na ostatní členy společnosti, a tak přispívat ke kontrole zločinnosti.¹¹ Individuální a generální prevence se musí vzájemně doplňovat a tvořit jednotu.¹²

1.1.2. Funkce trestu

Základní teorie funkcí trestu, v nichž se zrcadlí úloha trestu i ideologie trestání, zahrnují koncepce odplaty, odstrašení, rehabilitace, eliminace a restituce. V aplikační praxi se u vlastních trestů jednotlivé funkce trestu v různém rozsahu prolínají. Blíže k jednotlivým teoriím funkce trestu, z nichž každá se snaží odpovědět na otázku, jak předejít páčání trestné činnosti:¹³

- Odplatná teorie spatřuje ve funkci trestu obnovení rovnováhy práva, která byla spáchaním trestného činu narušena. Trest chápe jako přirozený následek předchozí trestné činnosti, kdy společnost již ze své podstaty má povinnost potrestat člena, který porušuje samotnou společnost

¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 1998, sp. zn. IV. ÚS 463/97

¹¹ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 188.

¹² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 386.

¹³ KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 188-193.

nastavené normy chování. Pojímá trest jako odplatu, mstu ze strany společnosti, kterou se odsuzuje protiprávní jednání. Trest by měl v co nejširší míře odpovídat závažnosti spáchaného trestného činu. S růstem kriminality a selháváním resocializačních programů nedůvěra zrcadlící se ve veřejném mínění vede veřejnost k příklonu k tomuto pohledu na trest i dnes, bez ohledu na jeho etické a lidskoprávní dopady, a vyúsťuje v požadavku represivnějšího a tvrdšího postihu pachatelů.

■ Teorie odstrašení vychází z myšlenky, že samotným uložením trestu vzniká pachateli taková újma, která jej odradí od páchaní další trestné činnosti. Navíc nejen, že ve smyslu individuální prevence cílí trest přímo na pachatele, ale současně se stejným účinkem působí v rámci generální prevence i na zastrášení ostatních potencionálních pachatelů. Strach z uložení a výkonu trestu z případné budoucí trestné činnosti naráží na individuální vnímání a prožívání hrozby pachatelem i každým jedincem k újmě, která má být trestem způsobena. Odlišný dopad trestu, sic uloženého ve stejné podobě a za stejných podmínek, se odráží i v rozdílném chápání trestu prvopachatelem, recidivistou a veřejností. Exemplární potrestání jako výstraha ostatním jde zároveň naneštěstí ruku v ruce se stigmatizací pachatele.

■ Teorie rehabilitační vidí ve funkci trestu nápravu pachatele. K nápravě pachatele dochází skrze působení výchovných, resocializačních nebo terapeutických programů, které jsou cíleny zejm. na pachatele agresivní, závislé na omamných a psychotropních látkách nebo s duševními poruchami. Změna chování pachatele nápravou souvisí s jeho sebereflexí, se zjištěním, které vlastnosti se podílejí na jeho trestné činnosti a vedou jej k protiprávnímu řešení dané situace. Poznání těchto negativních vlivů vede ke korekci chování pachatele a umožňuje jeho resocializaci. Tento proces vyžaduje nejen účast odborníků, ale i aktivní účast pachatelů.

■ Teorie eliminace vidí ve funkci trestu dočasnou či trvalou izolaci pachatele od společnosti, která je tak díky jeho vyloučení dostatečně chráněna. Nejvýrazněji se tato teorie projevuje v zavedení institutu zabezpečovací detence, do kterého jsou umisťováni pachatelé zejm. z důvodu zmenšené přičetnosti či duševní poruchy, jejichž pobyt na svobodě je nebezpečný a u nichž nelze očekávat, že by ochranné léčení vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Zabezpečovací detence, která trvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti (což je primárním cílem), je vykonávána v ústavech se zvláštní ostrahou a léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy, ve kterých se odráží snaha o napravitelnost, příp. vychovatelnost jedince (§ 100 TZ).

■ Teorie restituční spatřuje ve funkci trestu možnost odstranění následků trestného činu, obnovu narušeného sociálního vztahu, náhradu škody a jisté usmíření mezi obětí a pachatelem. Způsobenou škodu pachatel kompenzuje a zmírňuje svým následným jednáním. Dnes se tato teorie odráží v konceptu tzv. restorativní justice, která umožňuje mj. mimosoudní projednávání méně závažné

kriminality, mediaci pachatele a oběti, vedení pachatele k převzetí odpovědnosti za spáchané činy či nápravě jím způsobené újmě oběti.

1.2. Restorativní justice

Restorativní neboli obnovující justice představuje přístup k řešení problematiky kriminality existující paralelně vedle klasické retributivní justice.¹⁴ Přístup retributivní justice k trestní spravedlnosti se odráží v základních otázkách, které si v řízení klade: Jak byl porušen zákon? Kdo se porušení dopustil? Jak má být potrestán? Restorativní justice si naproti tomu klade zcela jiné otázky: Komu vznikla škoda? Jaké jsou potřeby osob, které trestný čin zasáhl? Kdo by měl tyto potřeby uspokojit?¹⁵

Restorativní justici lze definovat jako „proces, v rámci něhož se strany, jichž se trestný čin dotýká, sejdou dohromady za tím účelem, aby společně jednaly o následcích trestného činu a o tom, jak tyto následky vyřešit do budoucna“, ale i jako „každou snahu, která je primárně orientovaná na nalézání spravedlnosti skrze náhradu škod“.^{16, 17}

Tento koncept umožňuje zapojení a účast stran do procesu řešení - restorativní justice vidí v trestném činu zejména „poškození jedné osoby jinou, nikoliv útok na stát (poškození veřejných zájmů). Trestný čin je především lidskou újmou a narušením mezilidských vztahů.“^{18,19} Cílem restorativní justice je mj. skutečnost, že pachatel přijme odpovědnost za trestný čin a aktivně se podílí na odstranění jeho následků, pod které spadá jak náhrada či odčinění způsobené materiální škody, ale i nemateriální satisfakce oběti.²⁰ Hlavním účelem reakce společnosti na spáchaný trestný čin „nemá být potrestání pachatele, ani jeho převýchova nebo odstrašení, ale vytvoření takových podmínek, aby mohly být odstraněny následky trestné činnosti“.²¹ Na druhé straně v případě retributivní justice je „primární obětí trestného činu stát. Všechny síly a prostředky jsou soustředěny na ochranu státu (resp. společnosti, jež reprezentuje) před pachateli, kteří ohrožují veřejný zájem.“²² Koncept restorativní justice představuje jeden ze základů alternativního řešení trestních věcí;²³ uplatňuje se zejm. v rámci přípravného řízení a řízení před soudem, či

¹⁴ KARABEC, Zdeněk. *Koncept restorativní justice*. In: KARABEC, Zdeněk. Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů. Praha: IKSP, 2003, s. 8.

¹⁵ VÁLKOVÁ, Hana, Pavel ŠÁMAL a Alexandr SOTOLÁŘ. *Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže*. In: KARABEC, Zdeněk. Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů. Praha: IKSP, 2003 s. 22-23.

¹⁶ ZERNOVA, Margarita, Martin WRIGHT. *Alternative vision of restorative justice*. In: JOHNSTONE, Gerry, Daniel VAN NESS. Handbook of Restorative Justice. London: Willan Publishing, 2007. s. 92, 93.

¹⁷ První pojetí zastávají tzv. puristé pro něž je důležitý zejména vlastní proces založený na společné účasti obou stran, která je zcela dobrovolná - bez jakéhokoliv náznaku donucení ze strany trestního systému; druhé pojetí zastávají tzv. maximalisté - pro ně má význam výsledek procesu, vč. náhrady způsobených škod, akceptující i takové restorativní programy zaměřené na případy, u nichž z důvodu nemožnosti či nevhodnosti nedochází ke přímým společným či dobrovolným setkáním. HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna, MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy k protiprávní činnosti dětí - komparativní analýza*. Brno: Liga lidských práv, 2014, s. 19-20.

¹⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Uplatnění mediace v systému trestní justice*. In: HOLÁ, Lenka. Mediace a možnosti využití v praxi. Praha: Grada, 2013. s. 273.

¹⁹ Díky uplatňování principů restorativní justice se věnuje vyšší pozornost obětem kriminality. ROUBALOVÁ, Michaela. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie*. Praha: IKSP, 2019, str.33.

²⁰ KARABEC, Zdeněk. *Koncept restorativní justice*. In: KARABEC, Zdeněk. Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů. Praha: IKSP, 2003, s. 9-10.

²¹ KARABEC, Zdeněk. *Koncept restorativní justice*. In: KARABEC, Zdeněk. Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů. Praha: IKSP, 2003, s. 9.

²² ŠÁMAL, Pavel. *Uplatnění mediace v systému trestní justice*. In: HOLÁ, Lenka. Mediace a možnosti využití v praxi. Praha: Grada, 2013. s. 272.

²³ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 9-15.

mimosoudního řešení sporu; její principy se však promítají i do výkonu trestů.²⁴ Klade důraz na obnovení sociální harmonie, umožňuje, při zachování důstojnosti a rovnosti osob, získat jak materiální, tak nemateriální satisfakci oběti, reprezentovanou zejm. dosažení pocitu vlastní bezpečnosti a uzavření celé věci, a pachateli převzít odpovědnost za své jednání a podílet se na řešení důsledků jeho trestné činnosti - restorativní proces představuje proces, ve kterém oběť a pachatel, a, pokud je to vhodné, jakékoliv další osoby nebo členové komunity postižení trestným činem, aktivně spolupracují na vyřešení záležitostí způsobených tímto činem, obvykle za pomoci zprostředkovatele.²⁵ Restorativní programy lze provádět „v kterékoliv fázi trestního řízení, tedy taktéž není-li řízení zahájeno, anebo v době po jeho skončení. Restorativní programy tedy mohou být na řízení v podstatě nezávislé.“²⁶ Mezi základní program restorativní justice spadá mediace, tj. zprostředkování kontaktu mezi pachatelem a obětí za účelem řešení sporu.²⁷

Projev restorativní justice lze však spatřovat i např. v institutu souhlasu poškozeného s trestním stíháním.²⁸ Současná legislativa umožňuje zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného jen tehdy, jde-li o trestné činy uvedené v § 163 odst. 1 TŘ (pokud nenastanou okolnosti, kdy souhlasu poškozeného není třeba dle § 163a odst. 1 TŘ), pokud by mělo být trestní stíhání vedeno proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odeprít výpověď (§ 100 odst. 2 TŘ).²⁹ „Současná česká právní úprava tak vlastně presumuje, že na stíhání jiné osoby než osoby blízké bude mít poškozený vždy zájem. Takové tvrzení není ovšem ničím odůvodněno.“³⁰ Probační a mediální služba přitom může ve vhodných případech provádět úkony v oblasti mediace i bez pokynu orgánů činných v trestním řízení, a to z podnětu obviněného a poškozeného, avšak orgán činný v trestním řízení může rozhodnout, že věc se k mediaci nepředává a mediace proto dále prováděna nebude (§ 4 odst. 7 z. č. 257/2000 Sb.). Polovina veřejnosti se přitom domnívá, že by mediace mohla být uplatněna

²⁴ TOMÁŠEK, Jan, Petra MASOPUST ŠACHOVÁ, Tereza ŘEHÁKOVÁ, Alena TESARČÍKOVÁ a Václav JIŘIČKA. *Restorativní justice v českém vězeňství: zkušenosti a názory pracovníků Vězeňské služby ČR*. Praha: Institut pro restorativní justici, 2021, s. 20-93. Dále MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. Praha: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-756-9, 36-61.

²⁵ Rezoluce Hospodářské a sociální rady OSN č. 2002/12 ze dne 22.3.2002 - Základní principy užití programů restorativní justice v trestních věcech.

²⁶ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Využití restorativní justice u závažné trestné činnosti. *Státní zastupitelství*, 2014, roč. 2014, č. 6, s. 31-37.

²⁷ Pojem restorativní program byl do české právní úpravy zaveden zákonem o obětech trestných činů (§ 4, § 39 odst. 1 písm. b) z. č. 45/2013 Sb.) - restorativní program představuje službu, kterou nabízí subjekt hodlající poskytovat pomoc obětem trestných činů, dále však zákon tento pojem blíže nedefinuje. Blíže k restorativním programům např.: MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní potenciál trestního práva hmotného*. *Trestněprávní revue*, 2014, roč. 2014, č. 10, s. 233-239.; MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. Praha: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-756-9, s.133-136.; TOMÁŠEK, Jan. *Rodinné skupinové konference*. Praha: IKSP, 2019, s. 15-46.

²⁸ ROZUM, Jan. *Činnost probační a mediální služby z pohledu restorativní justice*. In: KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: IKSP, 2003, s. 47. RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEŽULOVÁ. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 533.

²⁹ V případě trestního stíhání pro trestný čin znásilnění dle § 185 odst. 1, 2 TZ lze zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného proti tomu, kdo je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem (§ 163 odst. 1 TŘ). Těž trestní stíhání pro trestný čin opilství (§ 360 TZ), pokud jinak vykazuje znaky skutkové podstaty některého z trestných činů v § 163 odst. 1 TŘ, lze zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného.

³⁰ JELÍNEK, Jiří. *Současná trestní politika - co je nejdůležitější?* In: JELÍNEK, Jiří a Tomáš GRŮVNA. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 15.

u jakéhokoliv trestného činu se souhlasem oběti.³¹ Proto souhlasím s tvrzením „že u méně závažných deliktů by bylo možné poškozenému svěřit odpovědnost a rozhodnutí, aby sám zvážil, zda má zájem na trestním stíhání či nikoliv“.³²

Přístup restorativní a retributivní justice se jeví jako projev zcela protikladných a nesourodých myšlenek.³³ Restorativní justice umožňuje skutečně diferenciovat a individualizovat projednávání trestného činu, ukládání případných sankcí a zacházení s pachatelem, avšak je možné ji využít pouze ve vhodných případech (vzhledem k závažnosti činu, stavu oběti, osoby pachatele), kdežto klasická retributivní justice reaguje na všechny spáchané trestné činy.³⁴ Směr úspěšné trestní politiky spočívá v diferenciaci přístupů k trestné činnosti, tj. jak v existenci restorativní justice,³⁵ tak v existenci justice retributivní tak, aby „v časově i finančně náročném standardním soudním řízení byly projednávány pouze důkazně složité případy, které nelze při zachování požadavku na věcnou správnost a spravedlnost vydaných rozhodnutí řešit jiným, méně formálním a rychlejším způsobem, popř. kde strana obhajoby trvá na kontradiktorním způsobu projednání její trestní věci v hlavním líčení před soudem“.³⁶ Jde-li o možnosti, jak omezit standardní trestní řízení před soudem, jehož výsledkem může být uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, nabízí se cesta dekriminální (tj. vynětí některých deliktů ze sféry trestního postihu) a cesta depenalizace (tj. ukládání jiných sankcí nežli je trest odnětí svobody, resp. nepostihovat určité kategorie trestných činů trestem odnětí svobody, ale nahradit jejich postih tresty alternativními) a využívání odklonů od standardního trestního řízení.³⁷

Avšak pokud je záměrem trestní justice, aby pachatel zanechal své trestné činnosti (tzv. desistence) a došlo k vyrovnání se s následky trestného činu způsobené obětí (tzv. transcendence), je potřebné umožnit konfrontaci pachatele se všemi důsledky jeho činu pro oběť, oběti zajistit dostatečnou satisfakci, zprostředkovat bezpečný kontakt mezi pachatelem a obětí, pokud si setkání přejí a aktivně na možnost takového setkání obě strany upozornit, zajistit dostupnost pomoci obětem a je-li to vhodné zapojit v procesu pomoci i pachatele jako aktivního účastníka, tak aby soudní projednání věci nepředstavovalo pouhou „právní bitvu dvou verzí o spáchaném činu“ a věc

³¹ ROZUM, Jan. *Uplatnění mediace v systému trestní justice I*. Praha: IKSP, 2009, s. 40-41.

³² JELÍNEK, Jiří. *Současná trestní politika - co je nejdůležitější?* In: JELÍNEK, Jiří a Tomáš GRÍVNA. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 15.

³³ Při hodnocení vhodnosti konceptu restorativní justice se upozorňuje i na skutečnost, že „u značné části pachatelů nelze očekávat pochopení podstaty restorativní justice, neboť její metody budou vnímat jako projevy určité slabosti nebo bezradnosti společnosti“. KARABEC, Zdeněk. *Koncept restorativní justice*. In: KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: IKSP, 2003, s. 15.

³⁴ KARABEC, Zdeněk. *Koncept restorativní justice*. In: KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: IKSP, 2003, s. 18-19.

³⁵ Mezi překážky rozvoje restorativní justice patří zejm. nedostatečná informovanost, stávající nastavení společnosti, ale i přístup justice, rigidita systému a neochota orgánů činných v trestním řízení. *Strategie restorativní justice pro Českou republiku*. Institut pro restorativní justici, 2021. s. 16-17. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/03/PROHLEDNOUT-STRATEGII-RJ-PRO-CR.pdf>

³⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Uplatnění mediace v systému trestní justice*. In: HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013. s. 271.

³⁷ SOTOLÁŘ, Alexander, Helena VÁLKOVÁ. *Trestní spravedlnost na přelomu tisíciletí*. Právní rozhledy, 1999, roč. 7, č. 12, s. 617-624.

nebyla projednávána „jakoby primární „obětí“ byl stát“.³⁸ Pojetí, ve kterém se odráží i prvek koncepce restorativní justice, vystihuje dobře věta: „Svět se nestane bezpečnějším, když budeme pachatele více a přísněji trestat, ale když se nám podaří najít způsoby, jak je napravit.“³⁹

³⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Transcendence a desistence*. In: JELÍNEK, Jiří a Tomáš GRIVNA. Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. Praha: Leges, 2012, s. 196.

³⁹ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 126.

1.3. Probace a mediace

Pojem probace zahrnuje organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, a dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů (§ 2 odst. 1 z. č. 257/2000 Sb.). V užším smyslu lze omezit pojem probace pouze na tzv. probační dohled,⁴⁰ který je upraven § 49 až 51 TZ.⁴¹ Dle § 49 TZ se dohledem rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s probačním úředníkem, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem či vyplývající ze zákona. Účelem dohledu je sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti, a též odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.⁴² Dohled nemůže být realizován zprostředkovaně či na dálku, je nutná pravidelnost kontaktu tak, aby práce s pachatelem byla systematická a účinná.⁴³

Probační úředníci v České republice považují za primární kritérium účinnosti probace změny v postojích pachatele k jeho dosavadní trestné činnosti a vyřešení jeho kriminogenních rizik a potřeb, které by jinak mohly vést k návratu k trestné činnosti. Za efektivní považují zejména postupy a metody, jejichž základem je vlastní aktivita klienta. Dle jejich názorů a zkušeností spadá mezi nejčastějšími faktory recidivy, se kterými se setkávají u svých klientů, slabá motivace vést řádný život, asociální osobnosti klienta, užívání drog a alkoholu, asociální prostředí přátel, nezaměstnanost a dluhy. Mezi faktory desistence (faktory spojené s ukončením kriminální kariéry) řadí probační úředníci primárně přelomové životní události klienta jako je nalezení zaměstnání, založení rodiny, nalezení životního partnera, pozitivní změna životních hodnot a přerušování styků s delikventními přáteli.⁴⁴

Mediace představuje kultivovaný způsob řešení sporů. Spočívá v mimosoudním zprostředkování mezi (*podezřelým*) obviněným a poškozeným za účelem řešení sporu, kdy jde o činnost směřující

⁴⁰ TOMÁŠEK, Jan, Simona DIBLÍKOVÁ a Miroslav SCHEINOST. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: IKSP, 2016, s. 9.

⁴¹ TZ používá pouze pojem dohled, nikoli probační dohled. Samotný pojem dohled byl zaveden již v trestním zákonu č. 140/1961 Sb., a to zákonem č. 253/1997 Sb. s účinností od 1.1.1998, skrze zavedení institutů podmíněného upuštění od potrestání s dohledem a podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Vymezení pojmu dohledu přinesl až zákon č. 265/2001 Sb., který zároveň upravil působnost probačního úředníka v trestním řízení a který zároveň umožnil uložit dohled v případě podmíněného propuštění z nepodmíněného trestu odnětí svobody, a dále dohled probačního úředníka nahrazující vazbu. Vlastní činnost PMS začala až s účinností zákona č. 257/2000 Sb. dne 1.1.2001.

⁴² Dle § 50 TZ je pachatel, kterému byl uložen dohled, povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem a plnit probační plán dohledu, dostavovat se k probačnímu úředníkově ve stanovených lhůtách, informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy, dodržování soudem uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem, umožnit probačnímu úředníkově vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje. Jak uvedla jedna z probačních úřednic působící u PMS šestnáct let: „Kontext probace určuje zákon a spočívá to především v tom, aby klient splnil soudem uložené a zákonem stanovené podmínky, jsme jakýmsi průvodcem i kontrolou v klientově zkušební době a primárním cílem je to, aby se osvědčil.“. TOMÁŠEK, Jan, Simona DIBLÍKOVÁ a Miroslav SCHEINOST. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: IKSP, 2016, s. 75.

⁴³ TOMÁŠEK, Jan, Simona DIBLÍKOVÁ a Miroslav SCHEINOST. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: IKSP, 2016, s. 20.

⁴⁴ TOMÁŠEK, Jan, Simona DIBLÍKOVÁ a Miroslav SCHEINOST. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: IKSP, 2016, s. 73-74, 76-81, 91-93, 99-100, 103-104, 110. K tomu: TOMÁŠEK, Jan. *Zaměstnání jako faktor desistence*. Praha: IKSP, 2017, s. 8-134.

k urovnání konfliktního stavu, která je vykonávána v souvislosti s trestním řízením (§ 2 odst. 2 z. č. 257/2000 Sb.).⁴⁵ Má potenciál stát se nástrojem stabilizace společnosti skrze důkladného zabývání se konflikty, podpoře zúčastněných osob na nalezení řešení těchto konfliktů, přístupu vedoucího k dosažení konsensu mezi účastníky při zohlednění jejich individuálních potřeb.⁴⁶ Uplatňuje se zejm. v rámci odklonů v trestním řízení (jako podmíněné zastavení tr. stíhání, narovnání, odstoupení od tr. stíhání mladistvých), kdy trestní stíhání neskončí rozhodnutím o vině a trestu, „ale způsobem upřednostňující jiné zájmy než odsouzení pachatele“.⁴⁷ Zprostředkování setkání oběti a pachatele v trestních záležitostech, by mělo být dostupné ve všech stadiích řízení trestního soudnictví, tj. i v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, a v optimálním případě by vyrovnání závazků založených na zprostředkovaných dohodách mělo mít stejný statut jako soudní rozhodnutí, vč. uplatnění zásady *ne bis in idem*.⁴⁸

Názory samotných účastníků mediace zachytilo dotazníkové šetření proběhlé mezi poškozenými a pachateli, kteří mediaci podstoupili.⁴⁹ Dle něho se oběti rozhodují pro účast v mediaci zejm. z těchto důvodů: touha seznámit se s motivy pachatele, vyhnout se zdlouhavému projednávání věci u soudu, slyšet od pachatele jasnou omluvu, přispět svou účastí k jeho nápravě a dosáhnout náhrady škod. V případě pachatelů jde primárně o možnost dohodnout se s poškozeným, jak napravit způsobené škody, urychlit celkové projednávání případu a rovněž dosáhnout mírnějšího postihu za spáchaný trestný čin, více než polovina z pachatelů má i potřebu omluvit se osobně poškozenému, popř. mu sdělit, že svého činu litují. Většina z obětí i pachatelů dospěla k dohodě a byli s výsledkem mediace spokojeni, dokonce by ji doporučili i obdobně poškozeným lidem. Pro většinu poškozených bylo významné, že mohli o dané věci otevřeně hovořit s pachatelem, mohli mu sdělit, co jim svým činem způsobil, a mohli se vyjádřit k řešení případu. Výstupem šetření byla i skutečnost, že s výsledkem mediace jsou nejvíce spokojené ty oběti, které nepochybovaly o smyslu mediace; vliv na výsledek měla i upřímná omluva pachatele, jeho snaha věc řešit, vysvětlení, co jej k činu vedlo, na jedné straně, či formální postoj pachatele a arogantní chování poškozených na straně druhé.

⁴⁵ V rámci mediace by mělo dojít ke zodpovězení následujících otázek, jde-li o ot. pokládané oběti: Co jste cítil, když jste se dozvěděl o trestném činu? Jak se změnil váš život od oné události? Ovlivnil trestný čin další osoby ve vašem okolí? Máte v současné době obavy související s touto událostí? Jaká materiální škoda vám byla způsobena? Existují otázky, které chcete položit pachateli?; jde-li o ot. pokládané pachateli: Co předcházelo události trestného činu? Jak k činu došlo? Jaký dopad na váš život a na vaše blízké měl trestný čin? Uvědomil jste si co jste oběti způsobil? Uvažoval jste o nápravě? ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 49-50.

⁴⁶ RUSINKOVÁ, Katarina. *Mediace ve světle sociologických paradigmát*. In: MALACKA, Michal *Mediace dnes - realita a perspektivy*. Praha: Leges, 2016, s. 260.

⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Uplatnění mediace v systému trestní justice*. In: HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013, s. 271.

⁴⁸ Doporučení Rady Evropy č. R(99) 19 k mediaci v trestních věcech ze dne 15. září 1999

⁴⁹ Závěry z tohoto dotazníkového šetření je nutné brát s ohledem na nízký počet zúčastněných osob (počet řádně vyplněných dotazníků byl 50 od obětí a 39 od pachatelů) a s rizikem, že dotazník vyplnili zejm. účastníci, kteří byli s výsledkem mediace spokojeni. ROZUM, Jan. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. Praha: IKSP, 2010, s. 28-71.

Mediace může být jedním z prostředků, jak snížit zatíženost justice a zrychlit trestní řízení, jak racionalizovat trestní soudnictví, může přispět k pozitivnějšímu vnímání celého justičního systému, snižuje stigmatizaci pachatelů i poškozených a umožňuje dosažení jak materiální, tak zejm. nemateriální satisfakce obětí a kdy zároveň představuje účinný nástroj prevence kriminality.⁵⁰ Dle postoje veřejnosti představuje mediaci vhodný nástroj řešení trestné činnosti, zejm. je-li mediaci uplatňována v rámci méně závažné trestné činnosti (jako je pomluva, výtržnost, drobná majetková kriminalita, vandalismus, trestná činnost v dopravě), u pachatelů nedbalostních trestných činů, pachatelů dosud netrestaných a u mladistvých pachatelů; naopak v případě násilné trestné činnosti, závažné majetkové trestné činnosti, u recidivistů a u trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu a drog je přístup skrze mediaci výrazně odmítán.⁵¹

⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Uplatnění mediace v systému trestní justice*. In: HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013. s. 271-288.

⁵¹ ROZUM, Jan. *Uplatnění mediace v systému trestní justice I*. Praha: IKSP, 2009, s. 30-52.

1.4. Činnost Probační a mediační služby

Probační a mediační služba (dále jen PMS) vznikla na základě zákona č. 257/2000 Sb. a svou činnost zahájila 1.1.2001. Jedná se o organizační složku státu, nad níž vykonává dohled Ministerstvo spravedlnosti, které je zároveň ústředním orgánem státní správy pro probaci a mediaci (§ 1 odst. 2 z. č. 257/2000 Sb., § 11 odst. 4 z. č. 2/1969 Sb.). PMS působí jako „gestor restorativní justice“.⁵² Integrace pachatele, participace poškozeného, vč. podpory a pomoci obětem trestných činů, a ochrana společnosti tvoří základní cíle činnosti PMS.

Činnosti PMS se odráží jak v rámci přípravného řízení a řízení před soudem, tak řízení vykonávacím. Obecně PMS zahajuje svou činnost na základě pokynů orgánů činných v trestním řízení, poté co bylo zahájeno trestní stíhání, v oblasti mediace ve vhodných případech i bez takového pokynu zejména z podnětu obviněného a poškozeného - v těchto případech však neprodleně informuje příslušný orgán činný v trestním řízení, který může rozhodnout, že věc se k mediaci nepředává a mediace proto dále prováděna nebude (§ 4 odst. 7, § 7 odst. 1 z. o PMS). O vhodnosti mediace tak v konkrétním případě rozhodují orgány činné v trestním řízení.⁵³

K mediační činnosti dochází obvykle v průběhu přípravného řízení před rozhodnutím státního zástupce či soudce - dochází buď k uskutečnění mediace mezi obětí a pachatelem, tj. k přímému, dobrovolnému, osobnímu setkání za účasti objektivního a nestranného mediátora za účelem urovnání sporu a zpracování podkladů pro následné rozhodnutí státního zástupce či soudce; nebo, pokud mediace není možná, příp. v rámci ní strany nedospějí k dohodě, k tzv. jiné činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu, jejímž výsledkem je vytvoření zprávy pro státního zástupce či soudce sloužící jako podklad pro rozhodnutí ve věci.⁵⁴

Co se týče vlastního průběhu mediace,⁵⁵ prvotně dochází k individuálnímu jednání oběti a pachatele s mediátorem sloužící k zjištění záměrů a potřeb stran, vyjasnění příp. otázek a zjištění, zda jsou nakloněni společnému setkání. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného (§ 2 odst. 2 z. č. 257/2000 Sb.).⁵⁶ Poté následuje příprava setkání tak, aby byla zajištěna rovnováha sil, a kdy jsou obě strany obeznámeni s tím, co mohou od setkání

⁵² *Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025*. Probační a mediační služba. s. 4. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf

⁵³ V české právní úpravě není mediace navázána na procesní normy, tj. její využití není omezeno a lze ji využít u řešení následků všech trestných činů, vč. zločinů. MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Využití restorativní justice u závažné trestné činnosti. Státní zastupitelství, 2014, roč. 2014, č. 6, s. 31-37.

⁵⁴ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 39. Dále ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: IKSP, 2020, s. 11-188.

⁵⁵ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 42-52.

⁵⁶ Poškozený by měl být osloven až po souhlasu obviněného. KARABEC, Zdeněk. *Koncept restorativní justice*. In: KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: IKSP, 2003, s. 11.

Odmítnutí možnosti účastnit se mediace souvisí i s nejistotou jejího výsledku, navíc paralelně probíhá standardní trestní řízení - až státní zástupce, resp. soudce může přihlédnout k výsledku mediace, což s ohledem na požadavek na rychlosti řízení limituje čas k provedení mediace. ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 53.

očekávat. Předpokladem je, že jak oběť, tak pachatel má v mediátorovi důvěru.⁵⁷ Výsledkem mediace je písemná dohoda obsahující konkrétní a splnitelné závazky pachatele ve prospěch oběti.⁵⁸ Pro potřebu státního zástupce či soudce zpracovává mediátor zprávu o výsledku mediace, která slouží jako podklad pro další rozhodnutí, obsahuje i návrh, jak z pohledu mediátora ve věci rozhodnout (např. vhodnost využití odklonu či uložení vhodného alternativního trestu).⁵⁹ Úspěšná mediace nevylučuje možnost, že pachatel bude odsouzen k trestu odnětí svobody.

Jde-li o probační činnost, probační úředník vykonává dohled spočívající jednak v pozitivním vedení a pomoci obviněnému a jednak v kontrole jeho chování a v případech, kdy dohled nebyl uložen, provádí úkony směřující k tomu, aby obviněný vedl řádný život, pokud bylo rozhodnuto o propuštění obviněného z vazby za současného vyslovení dohledu, o podmíněném zastavení trestního stíhání, o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem, o podmíněném odsouzení, včetně podmíněného odsouzení s dohledem, o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, včetně podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody za současného vyslovení dohledu (tzv. parole), nebo o uložení trestu obecně prospěšných prací nebo trestu zákazu pobytu za současného vyslovení přiměřených omezení a přiměřených povinností (§ 27b odst. 1 TR).⁶⁰ Dohled je též ukládán v případě propuštění z ochranného léčení za podmínek § 99 odst. 6 TZ. Dohled probíhá zejm. formou konzultací probačního úředníka s pachatelem, resp. klientem, který je poučen o podmínkách dohledu, o jeho povinnostech, jejich plnění, v případě neplnění o následcích. Probační úředník na základě vyhodnocení rizik a potřeb navrhuje konkrétní opatření sloužící ke snížení rizika recidivy, motivuje klienta k řešení jeho úkolů i problémů. Spolu s klientem je vytvořen probační plán dohledu obsahující mj. termíny plnění jednotlivých úkolů a další povinnosti a omezení uložena soudem. Probační úředník také navštěvuje místo bydliště klienta pro zjištění jeho sociálních vztahů a zázemí. Probační úředník zpracovává zprávu o průběhu dohledu, na konci zkušební doby pak závěrečnou zprávu zhodnocující celý dohled, vč. plnění uložených povinností. Závěrečná zpráva je jedním z podkladů, na základě, kterých soud rozhoduje, zda se klient ve zkušební době osvědčil či nikoliv.⁶¹

⁵⁷ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 41.

⁵⁸ Osoby odsouzené k trestu OPP, které nebyly schopny uzavřít dohodu o urovnání konfliktu a náhradě škody, která slouží jako podklad k rozhodování pro státního zástupce nebo soudce, dosahovali po čtyřech letech 70 % míry recidivy v porovnání s 25 % mírou recidivy u osob, kteří k uzavření dohody při mediaci dospěli. ROZUM, Jan. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. Praha: IKSP, 2010, s. 76-77, 80.

⁵⁹ Uzavřená mediační dohoda může mít vliv na řízení např. jako polehčující okolnost při ukládání trestu (§ 41 písm. j) TZ).

⁶⁰ Od 1.1.2022 zní § 27b následovně: Úředník Probační a mediační služby (dále jen „probační úředník“) provádí v trestním řízení úkony probace a mediace, zjišťuje informace o osobě podezřelého nebo obviněného a jeho rodinných a sociálních poměrech a vytváří podmínky pro rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání, podmíněném zastavení trestního stíhání nebo pro schválení narovnání, a to na základě pověření vydaného orgánem činným v trestním řízení Probační a mediační službě nebo, stanoví-li tak tento nebo jiný zákon, i bez takového pověření.

⁶¹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 73-82.

PMS věnuje zvláštní péči mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých (§ 4 odst. 4 z. č. 257/2000 Sb.) - je informována o zadržení, zatčení či vzetí do vazby mladistvého (§ 46 ZSVM), o zahájení trestního stíhání mladistvého (§ 60 ZSVM), může se účastnit hlavního líčení a veřejného zasedání (§ 54 ZSVM) a je jí doručováno rozhodnutí soudu (§ 67 ZSVM). PMS vedle probační a mediační činnosti, poskytuje pomoc obětem trestných činů (§ 6 odst. 3 z. č. 45/2013 Sb.), podílí se mj. též na kontrole výkonu trestu domácího vězení (§ 334b odst. 1 TR).

Soudci a státní zástupci na spolupráci s PMS oceňují zejm. „přípravu podkladů potřebných pro rozhodnutí, získávání kvalitních a podrobných informací o pachateli i o jeho postoji k výkonu uloženého trestu“, a dále neformálnost jednání, rychlost, vzájemnou komunikaci, vstřícnost, odbornou úroveň i ochotu a iniciativu probačních úředníků.⁶²

Vlastní činnost PMS dle názorů probačních úředníků⁶³ naráží zejm. na přetíženost pracovníků (vysoký počet klientů i administrativní zátěž),^{64, 65} přístup některých soudů (ukládání dohledu u nevhodných skupin osob, pomalá reakce soudů na porušení podmínek dohledu či soudem uložených přiměřených povinností, nevhodně zvolený trest, nadužívání alternativních trestů, neefektivní a opakované ukládání probace, stanovení nepřiměřeně dlouhé zkušební doby nebo nevyužívání institutu předjednání), neakceptace PMS orgány činných v trestním řízení jako partnera, nedostatečná postpenitenciární péče (síť návazných sociálních služeb, existence sociálního bydlení, probační a resocializační programy, systémový přístup a provázanost složek).⁶⁶

Samotné veřejnosti je existence a obsahová činnost PMS spíše neznámá.⁶⁷

⁶² ROZUM, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ*. Praha: IKSP, 2005, s. 110-111. Dále: ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: IKSP, 2020, s. 72-74.

⁶³ TOMÁŠEK, Jan, Simona DIBLÍKOVÁ a Miroslav SCHEINOST. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: IKSP, 2016, s. 126-131. Dále SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 84-99, s. 108-121.

⁶⁴ Dohled nad pachatelem může být uložen na několik let, a tak výkon agendy dohledu představuje značnou a často dlouhodobou část činnosti PMS. Dlouhodobá spolupráce s klientem čelící po několik let řadě problémů, co dohled trvá, může vést „od sklouzávání k formálnosti až po riziko ponorkové nemoci“. ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 84.

⁶⁵ Jak uvedl jeden z oslovených probačních úředníků působící u PMS šest let: „Výkon probace není jedinou agendou probačního úředníka (v našem středisku dlouhodobě převažuje přípravné řízení a vyjma to extrémně zatěžuje agenda tzv. parolových zpráv), poradenství pro oběti trestných činů, mimo to jsou úředníci zatěžováni spoustou administrativních úkonů mimo práci s klientem.... Čas na práci s klientem v rámci dohledu je omezený, nemluvě o motivaci probačního úředníka k výkonu dohledů s ohledem na recidivu (vyhoření) ... stále se měnící postoj k prioritám práce probačního úředníka (do nedávna důraz na přípravné řízení, nyní zcela naopak)“. TOMÁŠEK, Jan, Simona DIBLÍKOVÁ a Miroslav SCHEINOST. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: IKSP, 2016, s. 128-129.

⁶⁶ PMS a Úřad práce ČR uzavřeli dne 13. 2. 2018 memorandum s cílem vzájemné spolupráce při začleňování osob vykonávající alternativní trest pod dohledem PMS do společnosti s cílem přispívat ke snižování recidivy, zejm. zajišťováním rekvalifikace odsouzených a jejich zaměstnávání v průběhu alternativního trestu a po jeho skončení. *Memorandum o spolupráci při zaměstnávání osob vykonávající alternativní trest*. Dostupné k z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/07/ZD_Memorandum_o_spolupraci_2018.pdf

⁶⁷ TOMÁŠEK, Jan, Lucie HÁKOVÁ a Zuzana KOSTELNÍKOVÁ. *Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií*. Praha: IKSP, 2019, s. 68-71.

1.5. Alternativní opatření

Za alternativní opatření považujeme opatření, které nahrazují nepodmíněný trest odnětí svobody. Právě stejný účel, tj. nahrazení nepodmíněného trestu odnětí svobody, jednotlivé druhy alternativních opatření spojuje.⁶⁸ Od alternativních opatření se očekává, že povedou k:⁶⁹

- zpružnění a zefektivnění trestního řízení při zachování požadavku na věcnou správnost a spravedlnost rozhodnutí
- lepší individualizaci trestního postihu
- zmenšení počtu osob, které skončí ve vězení, a to díky snížení počtu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody i snížení využívání institutu vazby
- k motivaci pachatele k řádnému životu v souladu se zákonem
- úsporám finančních prostředků
- aktivnímu zapojení poškozených, popř. místní komunity do řešení trestních věcí
- efektivnější a účinnější prevenci kriminality a k snížení recidivy trestné činnosti

Jak uvádí Ščerba: „Prosazování alternativních opatření ani trend restorativní justice nepopírají smysl, účel a nutnost existence nepodmíněného trestu odnětí svobody. Je totiž zřejmé, že u některých pachatelů trestných činů (ať již se jedná o pachatele závažné trestné činnosti, anebo o pokročilé recidivisty) nepřichází v úvahu jiná než ta nejpřísnější společenská reakce podobě nepodmíněného trestu odnětí svobody. U těchto případů pak nezbyvá než bojovat s negativními projevy trestu odnětí svobody jinými prostředky, tedy na úrovni co nejkvalitnější a nejefektivnější penitenciární a rovněž postpenitenciární péče.“⁷⁰

Samotný systém alternativních opatření rozlišuje jednotlivé druhy dle toho, v jaké fázi trestního řízení lze dané alternativní opatření aplikovat, resp. kde je obsažena jejich úprava (v trestním právu hmotném nebo v trestním právu procesním)⁷¹ - z čehož plyne i níže uvedená kategorizace na:⁷²

■ Alternativní opatření hmotněprávní

- alternativní tresty
- alternativy k potrestání
 - o upuštění od potrestání
 - o podmíněné upuštění od potrestání s dohledem

⁶⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 30.

⁶⁹ SOTOLÁŘ, Alexander, Helena VÁLKOVÁ. *Trestní spravedlnost na přelomu tisíciletí*. Právní rozhledy, 1999, roč. 7, č. 12, s. 617-624. Dále: SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 3.

⁷⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 28.

⁷¹ Dále je možné alternativy k trestu odnětí svobody rozlišovat na alternativy v oblasti trestního práva (kam spadají hmotněprávní a procesněprávní alternativy) a na alternativní postupy realizované mimo systém trestního práva (kam dle tohoto dělení spadají mediace a ujednání v rámci ní dosažená). SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 15-17.

⁷² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 30.

- Alternativní opatření procesní - tzv. odklony v trestním řízení
 - o podmíněné zastavení trestního stíhání
 - o narovnání
 - o podmíněné odložení podání návrhu na potrestání
 - o odložení věci za současného schválení narovnání
 - o odstoupení od trestního stíhání

Uspořádání a nastavení vztahů mezi jednotlivými typy alternativních opatření odráží kvalitu jejich systému. Problémem současného systému, kdy právní úprava nabízí vysoký počet alternativních opatření, je právě jejich nízké odlišení v závislosti na typové závažnosti spáchaného trestného činu, kdy většina alternativních opatření dopadá na přečiny. Orgány činné v trestním řízení pak při výběru vhodného alternativního opatření, dávají přednost těm, ke kterému mají větší důvěru, což vede k omezení využívání ostatních. Nedostatečné využívání určitého typu alternativního opatření pak vede ke spekulacím o jeho nadbytečnosti.⁷³

Samotné alternativní řešení trestních věcí má své hranice, kdy nelze přeceňovat jejich význam a předpokládat jejich univerzální uplatnění. Efektivní začlenění pachatele do společnosti stojí a padá na jeho vlastní ochotě a aktivnímu přístupu k resocializaci. Určitá část pachatelů bude vždy odmítat snahu státu o jejich reintegraci, neboť odmítá nastavený hodnotový systém většinové společnosti, příp. vlastní resocializace není schopná.⁷⁴ Při usilování o omezení kriminality jsou nutná i opatření v rámci politiky sociální.⁷⁵

Koherentní strategie zaměřená na snížení počtu osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody by měla zahrnovat následující složky: vědomostní základnu (analýza stavu a možností jeho řešení), politickou iniciativu (dlouhodobý a společný cíl napříč politickým spektrem), legislativní reformu (dekriminalizace, depenalizace, zavedení alternativních opatření), infrastrukturu a zdroje (pro trvalé fungování), monitorování (pro účinnou reflexi), propagaci alternativních opatření v očích veřejnosti, zapojení médií, zajištění principu rovnosti a spravedlnosti alternativních opatření.⁷⁶ Řada těchto podmínek není v České republice splněna. Např. jedná-li se o medializaci trestů a trestání, jako nejčastěji ukládaný trest je médii nesprávně prezentován nepodmíněný trest odnětí svobody, což přispívá nejenom ke zkreslování reálné struktury ukládaných trestů v očích veřejnosti, ale i mottu „trest rovná se vězení“ - tématům

⁷³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 34-35, 194-195, 197. Dále např.: KONEČNÁ, Tereza. *Vybrané otázky restorativní justice v České republice*. Časopis pro právní vědu a praxi, 2015, č. 2, s. 135.

⁷⁴ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 26-27.

⁷⁵ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: IKSP, 2015, s.163.

⁷⁶ VAN ZYL SMIT, Dirk. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Praha: IKSP, 2010, s. 64-68.

týkajících se alternativních trestů se televizní zpravodajství věnuje minimálně.⁷⁷ Jako problematický se jeví i přístup samotné veřejnosti k alternativním trestům. Přestože by alternativní tresty neměly být společností vnímány jako ústupek pachatelů, jejich ukládání nevhodným osobám, vč. nezajištění jejich efektivního a účelného výkonu, tomuto napomáhá. Většina veřejnosti se tak nadále přiklání spíše k odstrašujícímu působení trestu, přísnějšímu režimu ve věznicích a zpříšňování sankcí.^{78, 79}

Zpracování tématu diplomové práce, tj. alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, cílí zejména na problematiku alternativních trestů, v nezbytném rozsahu se však na následujících stránkách zabývám alternativami k potrestání a odklony v trestním řízení.

1.5.1. Alternativy k potrestání

V případě alternativ k potrestání proběhne trestní řízení, které je ukončeno vydáním rozhodnutí o vině za spáchání trestného činu, ale „nenastoupí nejpřísnější typ trestněprávní reakce v podobě uložení trestu“.⁸⁰ Soudem je vyslovena vina, avšak pachatelů není uložen žádný trest. Východiskem takového přístupu je předpoklad, že samotné trestní stíhání, zejm. pak vlastní projednání věci v hlavním líčení před soudem, vč. vyslovení viny pachatele, má natolik výchovný účinek, kterým lze dosáhnout nápravy pachatele tak, aby vedl řádný život a zdržel se další trestné činnosti v budoucnu, že uložení trestu není potřeba.⁸¹ Ukládání trestů by v takových případech nebylo v souladu se zásadou podpůrné role trestné represe, jestliže k zajištění ochrany společnosti i k nápravě pachatele není nutná sankce v podobě uložení trestu (§ 12 odst. 2 TZ).⁸² Stát se v případě alternativ k potrestání zcela vzdává trestního postihu pachatele, přistupuje k jinému druhu sankcionování skrze uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence, anebo si ponechává možnost uložit pachatelů trest a upuštění od potrestání podmíní splněním soudem uložených povinností a po určitou dobu se snaží na pachatele výchovně působit.⁸³ Mezi alternativy k potrestání řadíme upuštění od potrestání (§ 46 a § 47 TZ) a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (§ 48 TZ), v případě mladistvých pachatelů se jedná o upuštění od uložení trestního opatření (§ 11 a 12 ZSVM) a podmíněné upuštění od uložení trestního opatření (§ 14 ZSVM). Upustil-li soud od potrestání dle § 46 odst. 1 až 3 TZ, resp. bylo-li vysloveno, že se

⁷⁷ SCHEINOST, Miroslav. *Trestní sankce - jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství*. Praha: IKSP, 2015, s. 46-47. Dále: HÁLKOVÁ, Lucie. *Zločin a trest v kriminálním zpravodajství*. Praha: IKSP, 2021, s. 76-81.

⁷⁸ SCHEINOST, Miroslav. *Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a v názorech veřejnosti*. Praha: IKSP, 2013, s. 113-120, 126. Dále: TOMÁŠEK, Jan. *Roste punitivita českých občanů?* Trestněprávní revue, 2012, roč. 11, č. 9, s. 205-209.

⁷⁹ Jak k tomu uvádí Lyons: „Je-li prvotním cílem trestu odstrašení, pak selhává. Trest nikdy nemůže zločinnost vymýt a je sporné, zda sám o sobě nějaký odstrašující efekt má. To neznamená, že trest je bezvýznamný; znamená to, že nedokáže vyléčit všechny neduhy společnosti.“ LYONS, Lewis. *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost*. Praha: Svojtka & Co., 2004, s. 187.

⁸⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s.32.

⁸¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 192-194.

⁸² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3.vydání. Praha: Leges, 2013, s. 453.

⁸³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 192.

pachatel, od jehož potrestání bylo podmíněně upuštěno, osvědčil, anebo má-li se za to, že se osvědčil, hledí se na pachatele, jako by nebyl odsouzen (§ 46 odst. 4 a § 48 odst. 8 TZ); obdobně pokud soud pro mládež upustí od uložení trestního opatření, resp. bylo-li vysloveno, že se mladistvý, u něhož bylo podmíněně upuštěno od uložení trestního opatření, osvědčil, anebo má-li se za to, že se osvědčil, nastává zákonná fikce, že se na mladistvého hledí, jako by nebyl odsouzen (§ 13 a § 14 odst. 6 ZSVM).

Současná právní úprava zahrnuje několik, na sobě nezávislých, možností upuštění od potrestání. Upuštění od potrestání dle § 46 odst. 1 TZ představuje základ, kdy soud může upustit od potrestání pachatele, který spáchal přečin, jeho spáchání lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě, pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a k dosavadnímu životu pachatele lze důvodně očekávat, že již pouhé projednání věci postačí k jeho nápravě i k ochraně společnosti.⁸⁴ Úprava dle § 46 odst. 2 TZ se vztahuje na upuštění od potrestání pachatele označeného jako tzv. spolupracující obviněný, pokud jsou splněny podmínky dle § 178a odst. 1 a 2 TŘ a pokud spolupracující obviněný podal jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o skutečnostech, které jsou způsobilé významně přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny (§ 129 TZ), ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 107 TZ).⁸⁵ Upustit od potrestání pachatele označeného jako spolupracující obviněný však v nelze: a) pokud jím spáchaný trestný čin je závažnější než zločin, k jehož objasnění přispěl; b) pokud se na spáchání zločinu, k jehož objasnění přispěl, podílel jako organizátor či návodce; c) pokud činem způsobil úmyslně těžkou újmu na zdraví nebo smrt, nebo jsou-li dány důvody pro mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody dle § 59 TZ. Specifikem tohoto typu upuštění od potrestání je skutečnost, že se nevztahuje na přečiny, ale pouze zločiny (§ 178a odst. 1 TŘ).

Soud může přistoupit k upuštění od potrestání též dle § 46 odst. 3 TZ, kdy pachatel přípravy nebo pokusu trestného činu nerozpoznal, že příprava nebo pokus vzhledem k povaze či druhu předmětu útoku, na němž měl být čin spáchán, anebo vzhledem k povaze či druhu prostředku, jímž měl být čin spáchán, nemohl vést k dokonání. Jde o pokus, resp. přípravu, na nezpůsobilém předmět útoku anebo nezpůsobilými prostředky, tj. jde o tzv. nezpůsobilý pokus, resp. nezpůsobilou přípravu. Nezpůsobilost předmětu útoku anebo prostředků by měla podstatně

⁸⁴ Je povinností soudu, aby posoudil všechny podmínky, jež jsou v § 46 odst. 1 TZ kumulativně stanoveny pro upuštění od potrestání, a to s ohledem na výsledky provedeného dokazování a z hlediska zjištěných okolností činu a poměrů pachatele, jakož i jeho chování po činu, a vyhodnotil jejich naplnění. Soud musí zvažovat všechna zjištěná plynoucí z provedeného dokazování ke každé z těchto podmínek, neboť mu není dáno na výběr, ke které z rozhodných zjištěných okolností přihlédne a ke které nikoliv. Nepostačuje v této souvislosti jen poukaz na existenci zákonem stanovených podmínek, ale je třeba též uvést, z jakých konkrétních skutečností takový závěr plyne. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 8. 2016, sp. zn. 8 Tdo 933/2016.

⁸⁵ Upuštění od potrestání v tomto případě představuje „dosud nejmírnější postup vůči spolupracujícímu obviněnému a tím zároveň i největší motivací“ pro spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s.198.

snižovat závažnost činu - soud by k upuštění od potrestání neměl přistupovat, pokud dokonání činu zabránila pouhá náhoda nebo nepozornost pachatele.⁸⁶ Zároveň je však nutné poukázat na zásadu subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 TZ), kdy v nejméně závažných případech nezpůsobilý pokus, resp. příprava, jsou buď beztrestné, příp. dojde z důvodu uvedeného v § 172 odst. 2 písm. c) TŘ k zastavení trestního stíhání, v ostatních případech pak lze využít i jiné alternativy k nepodmíněnému trestu, a tak zůstane tento typ upuštění od potrestání nejspíše pouze ojedinělým jevem.⁸⁷

Soud může upustit od potrestání i v případě, že pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a soud má za to, že ochranné léčení (§ 99 TZ), které zároveň ukládá, zajistí nápravu pachatele a ochranu společnosti lépe než trest. Tuto úpravu (dle 47 odst.1 TZ) však nelze využít, jestliže si pachatel stav zmenšené přičetnosti nebo duševní poruchu přivodil, byť i z nedbalosti, vlivem návykové látky.⁸⁸ Obdobně může soud upustit od potrestání dle § 47 odst.2 TZ, jestliže pachatel spáchal zločin ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a nelze přitom očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti, a soud má za to, že zabezpečovací detence (§ 100 TZ), kterou pachateli zároveň ukládá, zajistí ochranu společnosti lépe než trest. Účelem výkonu zabezpečovací detence je ochrana společnosti, která spočívá v izolaci, resp. neutralizaci, zvláště nebezpečných pachatelů zločinů a činů jinak trestných za současného výchovného a terapeutického působení na tyto osoby.⁸⁹

Považuje-li soud za potřebné po určitou dobu sledovat chování pachatele může za podmínek uvedených v § 46 odst. 1, 2 nebo 3 TZ podmíněně upustit od potrestání a zároveň nad pachatelem stanovit dohled (§ 48 TZ). Soud může pachateli uložit i přiměřená omezení a přiměřené povinnosti (které jsou demonstrativně uvedeny v § 48 odst. 4 TZ) směřující k tomu, aby vedl řádný život, zpravidla mu též uloží, aby dle svých sil nahradil způsobenou škodu, odčinil způsobenou nemajetkovou újmu, nebo vydal získané bezdůvodné obohacení. Skrze přiměřená omezení a přiměřené povinnosti může soud konkretizovat obsah zkušební doby a zároveň reagovat na specifické problémy, které byly příčinou trestné činnosti pachatele, a eliminovat jejich působení.⁹⁰

⁸⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3.vydání. Praha: Leges, 2013, s. 454.

⁸⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 199-202.

⁸⁸ Skutečnost, že obviněný jednal za podmínek zmenšené přičetnosti, neznamená automatickou povinnost soudu tuto okolnost vždy promítnout do upuštění od potrestání, ale je na jeho uvážení, jak tuto okolnost z hledisek § 47 odst. 1 TZ posoudí. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.8.2011, sp. zn. 8 Tdo 980/2011.

⁸⁹ KALVODOVÁ, Věra, Josef KUČHTA a Petr ŠKVAIN. *Zákon o výkonu zabezpečovací detence: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 2. Dále: BLATNÍKOVÁ, Šárka a Petr ZEMAN. *Evidence dat o ochranném léčení a zabezpečovací detenci v ČR: (nedostatky a možná řešení)*. Praha: IKSP, 2019, s. 9.

⁹⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 208.

Co se týče mladistvých pachatelů může soud pro mládež upustit od uložení trestního opatření, pokud mladistvý, který spáchal provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, jeho spáchání lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě, pokud současně:⁹¹ a) lze vzhledem k povaze spáchaného činu a k dosavadnímu životu mladistvého důvodně očekávat, že již projednání věci před soudem pro mládež postačí k jeho nápravě; b) se dopustil-li se činu z neznalosti právních předpisů, která je zejm. vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém žil, omluvitelná (jedná v tzv. omluvitelném právním omylu, 19 odst. 1 TZ); c) jestliže soud pro mládež přijme záruku za nápravu mladistvého a má za to, že vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, povaze spáchaného činu a osobě mladistvého se uložení trestního opatření nejeví nutným (§ 11 ZSVM).⁹² Pokud soud pro mládež upustí od uložení trestního opatření, může navíc mladistvého napomenout, anebo může přenechat postižení mladistvého zákonnému zástupci, opatrovníku, škole, jíž je mladistvý žákem, nebo výchovnému zařízení, v němž žije (§ 11 odst. 2 ZSVM). Soud pro mládež může upustit od uložení trestního opatření mladistvému i tehdy, jestliže mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a soud pro mládež má za to, že zabezpečovací detence nebo ochranné léčení, které zároveň ukládá, zajistí nápravu mladistvého lépe než trestní opatření, nebo je vůči němu užito ochranné nebo výchovné opatření a k dosažení účelu tohoto zákona není třeba uložit trestní opatření (§ 12 ZSVM). Tyto případy upuštění (dle § 12 ZSVM) se vztahují i na provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let; ustanovení se použije i v případě, kdy si stav duševní poruchy mladistvý způsobil zaviněně sám vlivem návykové látky. I v případě mladistvého pachatele lze za podmínek § 11 odst. 1 ZSVM podmíněně upustit od uložení trestního opatření, považuje-li za potřebné po stanovenou zkušební dobu, která může činit až jeden rok, sledovat chování mladistvého (§ 14 ZSVM).

Upustit od potrestání je možné skrze schválení dohody o vině a trestu dle § 175a odst. 6 písm. f) TŘ, a díky novelizaci TZ (zákonem č. 333/2020 Sb., účinný od 1.10.2020) lze i trestním příkazem dle § 314e odst. 6 písm. a), b) TŘ upustit od potrestání (§ 46 TZ) nebo podmíněně upustit od potrestání s dohledem (§ 48 TZ).

⁹¹ Pro rozhodnutí soudu pro mládež o upuštění od uložení trestního opatření musí být podmínky, které jsou uvedeny v návěť § 11 odst. 1 ZSVM, splněny vždy všechny současně a vedle nich musí být zjištěna též alespoň některá z dalších podmínek uvedených alternativně pod písmeny a), b) nebo c) tohoto ustanovení. Jestliže některá z takto uvedených podmínek není dána, nelze upustit od uložení trestního opatření mladistvému. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2012, sp. zn. 8 Tdo 128/2012.

⁹² Obdobné podmínky obsahuje ustanovení § 7 ZSVM, který upravuje institut účinné lítosti. Zánik trestnosti činu má přednost před aplikací upuštění od uložení trestního opatření.

1.5.2. Odklony v trestním řízení

Odklony jsou projevem racionalizace a diferenciací trestního řízení, což se odráží v ekonomii trestní hrozby při řešení otázky, zda vůbec k trestní represí přistoupit, příp. jak intenzivně, a dále projevem principu oportunitas coby výjimky z povinnosti státního zástupce stíhat všechny trestné činy.⁹³ Odklony patří mezi sankční opatření, kdy vystupují jako procesní prostředky sankcionování, neboť jsou spojeny s jistými povinnostmi a omezeními pro obviněného a jsou svými důsledky obdobné některým alternativním trestům.⁹⁴

Pojem odklonu není v trestněprávní úpravě definován a koncept odklonu není ani v teoretické rovině přesně a jednotně vymezen.⁹⁵ V nejširším a nejjednodušším vymezení je chápán jako alternativa standardního trestního řízení, kdy trestní řízení není ukončeno vynesením odsuzujícího rozsudku, není vyslovena vina a není uložena trestní sankce.⁹⁶ V širším smyslu je pojem odklonu považován za „takovou odchylku od standardního průběhu trestního řízení, která je spojena s rozhodnutím o upuštění od trestního stíhání (zastavení trestního stíhání), pokud toto upuštění od trestního stíhání není obligatorní, tj. není vynuceno splněním zákonem stanovených předpokladů, např. že daný skutek není trestným činem, trestnost činu zanikla apod.“⁹⁷ V užším smyslu je odklon spojen s principy restorativní justice, tj. i s „určitou formou výchovného působení na osobu, vůči níž je vedeno trestní řízení a vůči níž je odklon uplatňován.“⁹⁸ Mezi účel odklonů tak v tomto pojetí patří i dosažení specifického výchovného a resocializačního účinku na pachatele bez vydání stigmatizujícího rozhodnutí o vině a trestu.⁹⁹ Na druhé straně skutek, ohledně kterého je odklon uplatňován, zůstává nadále trestným činem.¹⁰⁰

Mezi odklony v širším smyslu řadíme institut fakultativního zastavení trestního stíhání dle § 172 odst. 2 TŘ a na něj navazující ustanovení § 159a odst. 3 a 4 TŘ, § 188 odst. 2 TŘ, § 223 odst. 2 TŘ; mezi odklony v užším smyslu instituty podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307 TŘ), narovnání (§ 309 TŘ), podmíněného odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g TŘ), odložení věci za současného schválení narovnání (§ 179c odst. 2 písm. g) TŘ) a odstoupení od trestního stíhání (§ 70 ZSVM).¹⁰¹ Někteří¹⁰² řadí mezi odklony v trestním řízení i institut trestního příkazu

⁹³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 45.

⁹⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 741. Dále: ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 36, 54-58.

⁹⁵ TIBITANZLOVÁ, Alena. *Pojem „odklon v trestním řízení“ aneb skutečně je možné za formu odklonu v trestním řízení považovat i trestní příkaz a dohodu o vině a trestu?* Advokátnídeník.cz. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2018/10/18/pojem-odklon-v-trestnim-řízení-aneb-skutecne-je-mozne-za-formu-odklonu-v-trestnim-řízení-povazovat-i-trestni-prikaz-a-dohodu-o-vine-a-trestu/>

⁹⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 740-741.

⁹⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 52.

⁹⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 53.

⁹⁹ MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 832.

¹⁰⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 45.

¹⁰¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 58-59.

¹⁰² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 3476. Dále např.: JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 283, 741-742.; ZŮBEK, Jan. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 46.

a institut dohody o vině a trestu, neboť se jedná o fakultativní způsoby vyřízení trestní věci a mj. přispívají k racionalizaci trestní justice. Avšak jak v případě trestního příkazu, tak dohody o vině a trestu, nedochází k zastavení trestního stíhání, které je charakteristickým znakem odklonu,¹⁰³ ale oba instituty mají formu odsuzujícího rozsudku (§ 314e odst. 7, § 314r odst. 4 TŘ). Avšak „při aplikaci odklonu není vyslovována vina za spáchání trestného činu“,¹⁰⁴ a tudíž za něj nelze uložit trest. Skrze trestní příkaz, resp. dohodu o vině a trestu, však lze tresty uložit.¹⁰⁵ Oba tyto instituty sice spadají mezi zvláštní způsoby řízení (§ 290 an. TŘ), ale, jak je naznačeno výše, se svou povahou od pojetí odklonů značně liší. Z toho důvodu se jim dále nevěnuji.¹⁰⁶

Mezi nejčastěji využívané odklony v trestním řízení spadá podmíněné zastavení trestního stíhání a podmíněné odložení podání návrhu na potrestání. Ostatní odklony jsou v porovnání s nimi využívány minimálně.¹⁰⁷ Kritice podléhá zejm. spojitost mezi podmíněným zastavením trestního stíhání a narovnáním, u nichž dochází ke stírání jejich vzájemných rozdílů.¹⁰⁸ Právě široká škála možných institutů, které lze v trestním řízení uplatnit, kdy však není blíže vyjádřen jejich vztah a vzájemné souvislosti, je důvodem proč státní zástupci a soudci využívají pouze určitou část dostupných odklonů, tj. těch o jejichž smyslu a funkci nepochybují a jsou si svou zkušeností jistí jejich aplikací v praxi,¹⁰⁹ resp. jedná se o odklony které jsou z časového a administrativního hlediska nejjednodušší.¹¹⁰

Ve smyslu procesního vyřízení věci jsou všechny druhy řízení upravené trestním řádem v zásadě rovnocenné. Nicméně obviněný má nárok pouze na projednání své věci ve standardním hlavním líčení, ostatní možné procesní postupy k němu představují fakultativní alternativy.¹¹¹

Podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 TŘ) se uplatní v řízení o přečinu, kdy může se souhlasem obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní

¹⁰³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 741.

¹⁰⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 54.

¹⁰⁵ V případě trestního příkazu je nejpřísnější sankcí uložení trestu odnětí svobody do jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu (§ 314e odst. 2 písm. a) TŘ. V případě dohody o vině a trestu není druh či výměra trestu v právní úpravě řešena, a lze skrze ni uložit i trest odnětí svobody na doživotí.

¹⁰⁶ Neboť souhlasím s názorem, že „uvedené polemiky jsou způsobeny pouze nedůsledností zákonodárce při systematizaci odklonů v normativním textu“. JÍLOVEC, Milan. *Alternativní opatření v trestním řízení a jejich budoucnost*. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Alternativní řešení trestních věcí: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015: trestní sekce*. Praha: Leges, 2015. Teoretik. ISBN 978-80-7502-109-0, s. 150.

¹⁰⁷ Dle zdrojů o počtu osob, jejichž věc byla vyřízena odklonem v přípravném řízení a v řízení před soudem. Zdroje: *Statistické údaje státních zastupitelství - Přehledy o vyřízených věcech a stíhaných osobách v letech 2009-2020; statistické údaje soudů - Přehledy o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak) v letech 2009-2020*. Ministerstvo spravedlnosti ČR: Infodata. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

¹⁰⁸ LICHNOVSKÝ, Vladimír. *Možnosti zlepšení právní úpravy odklonů v trestním řízení*. In: JELÍNEK, Jiří. *Alternativní řešení trestních věcí: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015: trestní sekce*. Praha: Leges, 2015. s. 136-144. Dále JÍLOVEC, Milan. *Alternativní opatření v trestním řízení a jejich budoucnost*. In: JELÍNEK, Jiří. *Alternativní řešení trestních věcí: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015: trestní sekce*. Praha: Leges, 2015. s. 154-155.

¹⁰⁹ KONEČNÁ, Tereza. *Vybrané otázky restorativní justice v České republice*. Časopis pro právní vědu a praxi, 2015, č. 2, s. 134.

¹¹⁰ Míra využívání institutů podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání je toho dokladem. „Jestliže zákonodárce zavedl pro řešení prakticky totožného okruhu případů dva instituty s téměř stejnými důsledky pro pachatele (i pro oběť), a pro jejich aplikaci stanoví odlišné podmínky, je nasnadě, že procesně méně náročný postup bude zpravidla „první volbou“.“ ZEMAN, Petr. *Zkrácené formy trestního řízení - možnosti a limity*. Praha: IKSP, 2013, s. 147.

¹¹¹ Obviněný má ze zákona právo na řádný proces, nikoliv však právo na to, aby věc byla vyřízena odklonem od takového procesu, jímž je např. podmíněné zastavení trestního stíhání, tj. soud se nemusí obligatorně zabývat splněním podmínek např. pro podmíněné zastavení trestního stíhání či jiného druhu odklonu. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 4. 2004, sp. zn. 5 Tdo 347/2004.

stíhání, pokud se obviněný k činu doznal, nahradil způsobenou škodu, byla-li způsobena, vydal bezdůvodné obohacení získané činem, nebo s poškozeným uzavřel dohodu,¹¹² a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze takové rozhodnutí považovat za dostačující. Doba, po kterou je trestní stíhání podmíněně zastaveno, představuje zkušební dobu, která může činit šest měsíců až dva roky, a která slouží k ověření předpokladu, že se obviněný v této době osvědčí, tj. povede řádný život a splní povinnosti, ke kterým se zavázal, a dodržoval případná uložená přiměřená omezení a povinnosti. Je-li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchaní, anebo poměry obviněného, může být o podmíněném zastavení trestního stíhání rozhodnuto pouze se závazkem obviněného, že se během zkušební doby zdrží určité činnosti v souvislosti, s níž se dopustil přečinu, nebo že, zaplatí peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti; zkušební doba může v takovém případě činit až pět let. Pokud se obviněný ve zkušební době osvědčil, nastávají účinky zastavení trestního stíhání, a obviněný nebude odsouzen za spáchaný trestný čin.

Narovnání se uplatňuje v řízení o přečinu, kdy se může se souhlasem obviněného a poškozeného soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání, jestliže obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, uhradí poškozenému způsobenou škodu, vydá bezdůvodné obohacení, zaplatí peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, a považuje-li soud, resp. státní zástupce, takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům (§ 309 TR). Na rozdíl od institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, vyžaduje jako obligatorní podmínky souhlas poškozeného a zaplacení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Před rozhodnutím o schválení narovnání je náhrada škody již uhrazena, resp. již bylo vydáno bezdůvodné obohacení, příp. již byly provedeny potřebné úkony k dosažení náhrady (byla uzavřena dohoda o narovnání). Dále před rozhodnutím o schválení narovnání dochází i k výslechu obviněného, jehož součástí musí být i jeho prohlášení, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Prohlášení se odlišuje od doznání, které je obligatorní podmínkou pro podmíněné zastavení trestního stíhání.¹¹³ Rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání je

¹¹² Protože zákon nestanovuje, jakým způsobem případnou dohodu o náhradě škody uzavřít, mohou si strany zvolit, že takovým způsobem bude mediace (obdobně je tomu i v případě narovnání). MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Využití restorativní justice u závažné trestné činnosti. Státní zastupitelství, 2014, roč. 2014, č. 6, s. 31-37.

¹¹³ Nebylo-li narovnání soudem nebo v přípravném řízení státním zástupcem schváleno poté, co obviněný učinil prohlášení podle § 309 odst. 1, že spáchal skutek, pro který je stíhán, nelze k tomuto prohlášení v dalším řízení přihlížet jako k důkazu (§ 314 TR).

konečným řešením věci, tj. není nadále sledováno chování obviněného jako je tomu v případě podmíněného zastavení trestního stíhání.

Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g TŘ) představuje formu varování, které se podezřelému dostává před tím, než bude jeho případ předán soudu k trestnímu stíhání, pokud by se nepoučil, nevyhověl uloženým podmínkám, případně se opětovně dopustil protiprávního jednání.¹¹⁴ Jedná se odklon využívaný ve zkráceném přípravném řízení, který je obdobný institutu podmíněného zastavení trestního stíhání.

Jde-li o odložení věci za současného schválení narovnání (§ 179c odst. 2 písm. g TŘ), jedná se o další možnost postupu státního zástupce, kterému byl doručen návrh policejního orgánu po skončení zkráceného přípravného řízení, kdy, pokud rozhodnul o schválení narovnání (při splnění podmínek dle § 309 an. TŘ), může současně rozhodnout o odložení věci. Protože se jedná o odklon využívaný ve zkráceném přípravném řízení, odlišuje se od institutu narovnání v okruhu trestných činů, na které lze tento odklon uplatnit,¹¹⁵ a též skutečnosti, že dopadá na osobu podezřelého. Usnesením o odložení věci po schválení narovnání nastávají účinky § 11a odst. 1 písm. a) TŘ,¹¹⁶ tj. nelze zahájit trestní stíhání z důvodu vzniku překážky věci rozhodnuté. Důvodem zavedení tohoto odklonu je zrychlení trestního řízení, kdy lze věc vyřídit před zahájením trestního stíhání, rychlejší uspokojení nároku poškozeného, a celková hospodárnost řízení.¹¹⁷

Institut odstoupení od trestního stíhání (§ 70 ZSVM) je odklon specifický pro trestní řízení ve věcech mladistvých.¹¹⁸ Výrazným rozdílem od ostatních odklonů je skutečnost, že podmínkou pro uložení tohoto odklonu není nahrazení způsobené škody, resp. vydání bezdůvodného obohacení, ani uzavření dohody či jiný způsob odčinění způsobené újmy. V trestním stíhání mladistvého, od něhož bylo odstoupeno, se však pokračuje, prohlásí-li mladistvý do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o odstoupení od trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá.

Využití odklonů závisí na úvaze státního zástupce, resp. soudce, a v neposlední řadě také na souhlasu obviněného, resp. podezřelého, případně i na souhlasu poškozeného, s takovým způsobem řešení věci. Vymezení a problematika odklonů tak zůstává nadále v centru pozornosti odborné veřejnosti.¹¹⁹

¹¹⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 283/2004 Sb. Sněmovní tisk 424/0, ze dne 8.8.2003, IV. volební období.

¹¹⁵ Zkrácené přípravné řízení se koná o trestných činech, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu a na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let (§ 179a odst. 1 TŘ).

¹¹⁶ Trestní stíhání proti téže osobě a pro týž skutek nelze zahájit, pokud státní zástupce ve zkráceném přípravném řízení rozhodl o schválení narovnání a věc odložil (§ 11a odst. 1 písm. a) TŘ).

¹¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 283/2004 Sb. Sněmovní tisk 424/0, ze dne 8.8.2003, IV. volební období.

¹¹⁸ V trestních věcech mladistvých lze vedle odstoupení od trestního stíhání využít i ostatní odklony, tj. podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání (§ 69 ZSVM).

¹¹⁹ HULMAKOVÁ, Jana: *Aktuální trendy při aplikaci odklonů a sankcí s restorativními prvky v České republice*. In: STRÉMY, Tomáš. *Restorativní justice a systém alternativních trestov*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2017. s. 162-171. Dále např.: TIBITANZLOVÁ, Alena. *Podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání v novém trestním řádu - recentní úvahy zákonodárce a návrhy de lege ferenda*, 2. část. Bulletin advokacie, 2019, č. 9, s. 47-54.; ZŮBEK, Jan. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s.159-161, 196-199, 215-218.

1.6. Alternativní tresty

Jaké tresty pod pojem alternativních trestů řadit?¹²⁰ V širším pojetí tohoto pojmu se jedná o všechny tresty nespojené s trestem odnětí svobody, resp. nespojené s nepodmíněným trestem odnětí svobody, tj. jde o tresty dle § 52 odst. 1 písm. b) až j) a odst. 2 písm. b) a c) TZ); toto pojetí však zahrnuje i tresty, které lze uložit pouze vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody (jakým je trest ztráty čestných titulů a vyznamenání dle § 78 TZ, trest ztráty vojenské hodnosti dle § 79 TZ). V užším pojetí představují alternativní tresty ty tresty, které nahrazují nepodmíněný trest odnětí svobody;¹²¹ resp. které nelze uložit vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody - takovéto pojetí pak zahrnuje pouze trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest (v případě § 67 odst. 2 písm. b) TZ) a podmíněné odsouzení (vč. podmíněného odsouzení s dohledem). Tresty jako je trest zákazu činnosti, trest zákazu pobytu nebo trest zákazu vstupu na kulturní, společenské a jiné akce, lze uložit vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, kdy se však doba výkonu těchto trestů nezapočítává do doby výkonu trestu odnětí svobody (§ 74 odst. 1, § 75 odst. 5, § 77 odst. 2 TZ), tj. tyto tresty nepodmíněný trest odnětí svobody nenahrazují, avšak lze je uložit nejenom vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, ale i samostatně.

I alternativní tresty mají omezovat běžný způsob života pachatele a představovat citelnou újmu, ne však ve smyslu trestněprávně represivním, ale ve smyslu pozitivně motivujícím působením.¹²² Předpokladem tak zůstává, že budou ukládány těm pachatelům, kteří je budou vnímat jako potrestání.¹²³ Uložení alternativního trestu představuje mj. „projev důvěry ze strany státu (reprezentovaného soudem), že pachatel nebude trestnou činností opakovat. Spáchání dalšího deliktu již v době výkonu alternativního trestu znamená závažné porušení této důvěry, jehož adekvátním následkem může být přeměna alternativního trestu v trest odnětí svobody; to má zároveň i posilovat autoritu alternativního trestu a důvěru veřejnosti v tento trest.“¹²⁴

Nepodmíněný trest odnětí svobody by zároveň neměl představovat automatickou sankci pro případy, kdy nebude alternativní trest řádně a náležitě vykonán: v takových případech je nutné zvážit možnost nahrazení, resp. přeměny původního trestu na jiný trest plnící stejný účel.¹²⁵ Z tohoto důvodu je nutné zakotvit jasnou hierarchii trestů, co do přísnosti jednotlivých trestních sankcí tak, aby byl nový přeměněný trest vnímán pachatelem restriktivně a nikoliv jako ještě

¹²⁰ Jedná-li se o širší a užší pojetí alternativních trestů vycházím z pojetí Ščerby, viz ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 31. Někteří autoři však přistupují k vymezení jinak, resp. zařazují pod pojem široké/úzké pojetí alternativních trestů jiný rozsah trestů, např. KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 113-114. KUČHTA, Josef, Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 236-256.

¹²¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 31.

¹²² SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 24.

¹²³ VAN ZYL SMIT, Dirk. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Praha: IKSP, 2010, s. 26.

¹²⁴ ŠČERBA, Filip. *Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb.* Trestněprávní revue, 2012, roč. 11, č. 1, s. 2.

¹²⁵ Pravidlo 14.1 a 14.3 Tokijských pravidel.

mírnější trest trestu původního, tj. jako ústupek. Přeměna trestu představuje možný „mezistupeň“, který nemá představovat zmírnění trestního postihu pachatele, ale odvrátit bezprostřední výkon náhradního trestu odnětí svobody.¹²⁶ Avšak zavedení možnosti přeměny alternativního trestu, který není řádně vykonáván, v jiný alternativní trest, do české právní úpravy (konkrétně přeměna trestu OPP v trest peněžitý či trest domácího vězení, a peněžitého trestu v trest OPP nebo trest domácího vězení), podléhal časté a dlouhodobé kritice,¹²⁷ někteří považovali přeměnu za obligatorní v jiný alternativní trest bez možnosti bezprostředně nařídit výkon náhradního trest odnětí svobody.¹²⁸ V současné úpravě je přeměna těchto trestů dnes možná jen v trest odnětí svobody.¹²⁹

K rozšíření využívání alternativních trestů přispívá i úprava § 55 odst. 2 TZ, kdy za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje pět let, lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život.¹³⁰

V souvislosti s alternativními tresty je často zmiňován tzv. net widening efekt, kdy po zavedení alternativního trestu v praxi je ten ukládán i pachatelům, kterým by trest odnětí svobody (při neexistenci tohoto nového alternativního trestu) jinak nehrozil, tj. nový alternativní trest se nestává význačnou alternativou k trestu odnětí svobody, ale alternativou k jiným již zavedeným alternativním trestům.¹³¹ Opakovaným ukládáním alternativních trestů však může docházet k jejich devalvaci, nejen v očích samotných pachatelů, ale i v očích veřejnosti, která takový postup, často i právem, chápe jako příliš benevolentní.¹³² Zavedení nových druhů alternativních trestů pak není z hlediska snižování počtu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody efektivní.¹³³ Myšlenka využít při ukládání trestní sankce alternativní trest by měla soudce napadnout, resp. by ji měl zvážit zejm. tehdy, má-li v daném případě některý z možných alternativních trestů obdobný

¹²⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 272.

¹²⁷ ŠČERBA, Filip: Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb., *Trestněprávní revue*, Roč. 11, č. 1 (2012), s. 1-7. Dále např.: SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 18, 21-22, 37-38, 44, 48, 51, 74, 83.; ŠÁMAL, Pavel. *Peněžitě tresty z pohledu soudní praxe aneb jak zvýšit jejich ukládání*. Pravniprostor.cz. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/penezite-tresty-z-pohledu-soudni-praxe-aneb-jak-zvysit-jejich-ukladani>

¹²⁸ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 31-32. MORKOVIN, Ondřej. *Přeměna peněžitého trestu po novele č. 390/2012 Sb. (Lze přeměnit peněžitý trest na náhradní trest odnětí svobody bezprostředně, aniž by byla nejdříve využita jedna z alternativ podle § 69 odst. 2 TrZ?)*. *Trestněprávní revue*. 2014, roč. 12, č. 11, s. 267.

¹²⁹ Přeměna trestu OPP v trest domácího vězení byla do právní úpravy zavedena z. č. 330/2011 Sb. a v trest peněžitý zákonem č. 390/2012 Sb., přeměna peněžitého trestu v trest domácího vězení nebo v trest obecně prospěšných prací zákonem č. 390/2012 Sb. Možnost takové přeměny byla zrušena zákonem č. 333/2020 Sb. k 1.10.2020. Zejm. peněžitý trest by neměl představovat náhradu za zaviněně nevykonaný trest OPP, který sám o sobě nese znak nevydělečnosti pro odsouzeného. Zvláště pokud si uvědomíme, že je možné uložit peněžitý trest a trest OPP vedle sebe.

¹³⁰ Za trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 odst. 1 nebo 2 TZ lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem (§ 55 odst. 2 TZ). Trestní sankce musí být přiměřené (§ 38 odst. 2 TZ).

¹³¹ TOMÁŠEK, Jan, SIMONA DIBLÍKOVÁ a MIROSLAV SCHEINOST. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: IKSP, 2016, s. 13.

¹³² KURSOVÁ, Jana. *Domácí vězení jako alternativní trest*. In: STRÉMY, Tomáš. *Restorativna justícia a alternativne tresty v teoretických súvislostiach: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, máj 2014*. Praha: Leges, 2014, s. 320-321.

¹³³ Jak k tomu uvádí Ščerba: „V praxi českých soudů existuje relativně pevná kategorie trestné činnosti, při jejímž postihu soudy nechtějí akceptovat žádný alternativní trest a trvají na uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. ... Nejeftektivnějším krokem směřujícím ke snížení počtu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody se ukázalo být znemožnění ukládání tohoto trestu formou trestního příkazu.“ ŠČERBA, Filip. *Využívání alternativních opatření v praxi*. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 12, č. 6, s. 138-142.

punitivní účinek jako nepodmíněný trest odnětí svobody, k jehož uložení jinak hodlá přistoupit.¹³⁴ Čemuž by mělo napomoci i to, že obžaloba musí obsahovat návrh na uložení trestu s uvedením jeho druhu a výměry a je-li navrhován trest propadnutí majetku, peněžitý trest nebo trest propadnutí věci, uvede se, zda a jaké věci byly zajištěny pro účely jeho výkonu (§177 písm. d) TR)¹³⁵, a dále to, že i obžalovaný má mj. právo vyjádřit se, zda souhlasí s navrženým trestem (§ 196 odst. 2 písm. c), § 206a odst. 1 TR). Alternativní tresty by tak měly být alternativami pouze a jen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

Zajímavé výsledky přinesl i průzkum uskutečněný v r. 2014¹³⁶ mezi soudci, státními zástupci a probačními úředníky, kteří se tak mohli vyjádřit k problémům sankční politiky, vč. otázek týkajících se alternativních trestů. Oslovená skupina považuje rozsah alternativních trestů za dostatečný, vyzdvihují možnost lepší individualizace trestu a poukazují též na skutečnost, že pachatelé, kterým byl uložen alternativní trest, lépe přijímají svou vinu a méně využívají opravných prostředků než v případě pachatelů, kterým byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. Pro resocializaci pachatelů a snížení míry recidivy se oslovené skupině jeví jako důležité zaměstnávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, posílení postpenitenciární péče, potřeba meziresortní spolupráce a spolupráce mezi obory, význam přičítají i sociální politice a sociálně ekonomickým poměrům společnosti.¹³⁷

Aplikace alternativních trestů by měla přispívat ke snižování přeplněnosti věznic a míry recidivy.¹³⁸ Nicméně v rámci studie zabývající se efektivitou ukládaných trestních sankcí v české justiční praxi bylo zjištěno, že typ uložené alternativní sankce nemá na následnou recidivu pachatele podstatnější vliv, tj. s ohledem na minimální statistické rozdíly, má zanedbatelný vliv na to, zda se pachatel dopustí či nedopustí další trestné činnosti v budoucnu.¹³⁹ V podobě individuální

¹³⁴ VAN ZYL SMIT, Dirk. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Praha: IKSP, 2010, s. 37.

¹³⁵ Tyto náležitosti musí obsahovat i návrh na potrestání §179d odst. 1 TR.

¹³⁶ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 10-128.

¹³⁷ Současná právní úprava sice poskytuje dostatečný prostor pro aplikaci alternativních sankcí, vč. možnosti individualizace konkrétní sankce, tak aby odpovídala závažnosti spáchaného činu, kriminogenním charakteristikám pachatele a reflektovala zájmy poškozeného, což platí i pro odklony s restorativními prvky, nicméně tyto možnosti nejsou naplněny. Je nutné se zaměřit mj. i na prohloubení kooperace mezi jednotlivými subjekty podílejících se na jejich ukládání a výkonu, spolu se zajištěním dostatečného času pro tuto činnost. SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: IKSP, 2015, s. 160.

¹³⁸ K problematice recidivy blíže např. ROZUM, Jan, Jan TOMÁŠEK, Jiří VLACH a Lucie HÁKOVÁ. *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy*. Praha: IKSP, 2016. MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: IKSP, 2011. HARPER, Gemma a Chloe CHITTY. *Dopad nápravných opatření na recidivu pachatelů: analýza toho "co funguje"*. Praha: IKSP, 2009.

¹³⁹ V českých podmínkách jde o nejrozsáhlejší zpracovanou studii zaměřenou na analýzu efektivitu ukládaných trestních sankcí a porovnání jejich míry recidivy na vzorku celkem 4 233 osob odsouzených, kteří v období od 1. 4. do 30. 6. 2012 byli odsouzeni k trestu domácího vězení, trestu OPP a k podmíněnému trestu odnětí svobody s dohledem, kontrolní skupinu představovali osoby odsouzené k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, kterým v daném období výkon trestu skončil (vykonáním, či podmíněným propuštěním). Míra recidivy byla vyhodnocena cca po dvou letech k červenci 2014 skrze nový záznam v rejstříku trestů výše sledovaného vzorku. Nový záznam v rejstříku trestů mělo 48,1 % vzorku; s ohledem na skutečnost, že většina sledovaných pachatelů měla již dříve zkušenost s trestnou činností dochází výzkum k závěru, „že intervence justičního systému se u řady jedinců máji účinkem opakovaně“. Co se týče předchozí trestné činnosti sledovaného vzorku, jen 12 % (510 osob) bylo odsouzeno poprvé (resp. zápis v rejstříku trestů z roku 2012 byl jejich první); zbylých 88 % (3 723 osob) tak lze označit jako recidivisty, kteří byly dříve v průměru již pětkrát odsouzeni, a kdy více než desetinu celého vzorku tvořili jedinci s minimálně deseti záznamy. Ukazuje se, že samotný typ trestu či opatření není z hlediska recidivy rozhodujícím faktorem, neboť vliv intervencí justičního systému je ve srovnání s vlivem jiných faktorů spíše zanedbatelný. Studie nicméně potvrdila, že i v našich podmínkách lze uvažovat o relativně spolehlivých prediktorech recidivy, jimiž je zejména faktor pohlaví, věku, předchozí zkušenosti s trestnou činností, vč. počtu a typu spáchaných trestných činů, i věk, kdy se

prevence se tak intervence justičního systému míjí se zamýšleným efektem u řady pachatelů, na které uložena sankce nemá odstrašující ani příznivý vliv.^{140, 141} Pokud mají alternativní tresty vést ke snížení přeplněnosti věznic, může být z mého pohledu taková hypotéza platná pouze v případě, že se dřívější pachatelé nebudou dopouštět další trestné činnosti v budoucnu (tj. míra recidivy bude nízká), zároveň nebude ve značnější míře docházet k přeměnám alternativních trestů na nepodmíněný trest odnětí svobody a v neposlední řadě nebudou alternativní tresty v pozici alternativ k sobě samým, tj. nebude nějak široce docházet k tzv. net wideningu a k rozšiřování sociální kontroly nástroji trestního práva.

osoba dostane poprvé do kontaktu s trestní justicí. SCHEINOST, Miroslav. *Trestní sankce - jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství*. Praha: IKSP, 2015, s.13-36.

¹⁴⁰ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: IKSP, 2015, s. 117.

¹⁴¹ „Ačkoli se většina veřejných diskusí o tom, jak omezovat recidivu pachatelů či kriminalitu obecně, soustředí takřka výhradně na téma trestů, jejich typu nebo přísnosti, výzkumy kriminální kariéry nabízejí výrazně odlišný pohled na to, kde hledat základy účinné kriminální politiky. Zásadní vliv na pachatele totiž zpravidla nemají sankce či jiná opatření trestní justice, ale faktory, které zcela běžně a přirozeně působí v prostředí, kde dotyčný jedinec žije. Vše nasvědčuje tomu, že desistenci (tedy procesu ukončení kriminální kariéry) je nutné rozumět jako prolnutí tří skupin činitelů, a to přirozeného zrání či stárnutí, významných přechodových změn a s nimi souvisejících sociálních vazeb, a také změn v osobní identitě či sebepojetí. To, co může společnost v zájmu své vlastní bezpečnosti učinit, je připravit vhodné podmínky, aby zmíněné změny v jeho životě byly uskutečnitelné a udržitelné.“ TOMÁŠEK, Jan. *Zaměstnání jako faktor desistence*. Praha: IKSP, 2017, s. 131

1.7. Vývoj alternativních opatření v právní úpravě

Do přijetí zákona č. 292/1993 Sb. znala dosavadní právní úprava pouze dva alternativní tresty: podmíněné odsouzení a peněžitý trest; a jednu alternativu k potrestání: upuštění od potrestání.

Důvodem pro zavádění alternativ k uvěznění je zejm. postupná změna pohledu na účel trestu, na adekvátní postih protiprávního jednání s ohledem na princip oportunity, stále větší snaha o efektivní sankcionování a snížení recidivy, negativní rysy nepodmíněného trestu odnětí svobody, a v neposlední řadě koncepce restorativní justice.

V rámci reformy trestní justice se do trestněprávní úpravy zavádí jednotlivá alternativní opatření a s tím i prvky restorativní justice, které postupně prostupují celým trestním právem.

Pro zavedení procesněprávních alternativních opatření mělo klíčový význam Doporučení Rady Evropy č. (87) 18 přijaté Výborem ministrů Rady Evropy dne 17. 9. 1987 týkající se zjednodušení trestního řízení.¹⁴²

Zákonem č. 292/1993 Sb. (účinný od 1.1.1994), byl do trestního řádu zaveden první odklon, tj. první procesní alternativní opatření, a to podmíněné zastavení trestního stíhání, které se postupně stalo nejčastěji používaným typem odklonu.

Zákonem č. 152/1995 Sb. (účinný od 1.9.1995) bylo zakotveno další procesní alternativní opatření: institut narovnání. Avšak schválení narovnání státním zástupcem v přípravném řízení je možné až zákonem č. 265/2001 Sb. (účinný od 1.1.2002). Nicméně ani toto rozšíření úpravy nevedlo k širšímu využívání tohoto typu odklonu.

Jedná-li se o zavádění nových alternativních trestů, byl již zmiňovaným zákonem č. 152/1995 Sb. zaveden trest obecně prospěšných prací. Trest OPP je „mimořádný nejen množstvím subjektů, které se podílejí na jeho uplatňování, ale i důsledkem vyplývajícím z této skutečnosti: mnohem vyššími nároky na pružnou kooperaci mezi zúčastněnými orgány vzájemně, na spolupráci s odsouzeným, a na zpětnou informovanost“.¹⁴³ K výraznějšímu projevu trestu OPP ve struktuře ukládaných trestů došlo až po několika letech od jeho zavedení: k nárůstu počtu ukládaného trestu OPP v r. 2002 a 2003, který koreloval s poklesem ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody v těchto letech, přispěl zákon č. 265/2001 Sb. (účinný od 1.1. 2002), který mj. vyloučil možnost uložit nepodmíněný trest odnětí svobody trestním příkazem a vedl tak k rozdílné volbě druhu ukládaného trestu. Avšak problematická realizace trestů OPP v praxi (zrcadlí se v nevykonání OPP) vedla ke zvýšeným přeměnám tohoto trestu na nepodmíněný, zejm. krátkodobý,

¹⁴² Doporučuje přijetí několika forem vyřizování trestních věcí, a to: podmíněné zastavení trestního stíhání či odložení věci, zkrácené písemné řízení, narovnání (mediace), zjednodušené řízení v méně závažných věcech (trestní příkaz), uznání viny a dohodovací řízení. Doporučení také vyzývá k zavádění dalších obdobných postupů zjednodušujících trestní řízení při akcentu na princip oportunity.

¹⁴³ ROZUM, Jan. *Nové a alternativní formy trestání v České republice po roce 1989*. In: SCHEINOST, Miroslav. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: IKSP, 2010, s. 59.

trest odnětí svobody. Což je paradoxní výsledek, vezmeme-li v potaz, že účelem zavádění trestu OPP do trestněprávní úpravy mělo být omezení ukládání krátkodobých trestů odnětí svobody a řešení přeplněnosti věznic.¹⁴⁴

Významné prvky probace se v právní úpravě objevují zákonem č. 253/1997 Sb. (účinný od 1.1.1998), kdy byl tehdejší trestní zákon č. 140/1961 Sb. obohacen o institut podmíněného upuštění od potrestání s dohledem a institut podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Aplikace těchto institutů však v praxi narážela na jeden podstatný nedostatek - účel a obsah dohledu nebyl zákonem vymezen. Vymezení pojmu dohledu¹⁴⁵ přinesl až zákon č. 265/2001 Sb., kdy dohledem nad odsouzeným byla pověřena PMS, a který zároveň umožnil uložit dohled v případě podmíněného propuštění z trestu odnětí svobody, a dále dohled probačního úředníka nahrazující vazbu.

Velice důležitým krokem bylo zřízení PMS, která personálně a organizačně zajišťuje úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení. Byla zřízena k 1. 1. 2001 zákonem č. 257/2000 Sb., avšak působnost probačního úředníka v trestním řízení upravil až zákon č. 265/2001 Sb.

Značný význam z hlediska restorativní justice, resp. z hlediska přijetí této koncepce ve vztahu k mladistvým pachatelům v české právní úpravě, má zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Snahou zákona je redukovat kriminalitu mládeže metodami pozitivního působení, minimalizovat rizika kriminální stigmatizace, zapojit do řešení příčin a důsledků činu spáchaného dítětem či mladistvým bezprostředně poškozeného a blízké sociální okolí oběti i pachatele.¹⁴⁶ Zákon rovněž zakotvuje institut odstoupení od trestního stíhání, což je specifický odklon uplatňující se pouze v soudnictví ve věcech mládeže.

K využití dalších typů odklonů, tj. k podmíněnému odložení podání návrhu na potrestání a k odložení věci za současného schválení narovnání, mohl státní zástupce přistoupit až na základě zákona č. 283/2004 Sb. účinného od 1.7.2004. Došlo tak k možnosti využití odklonů i ve zkráceném trestním řízení. Zároveň se § 11a TRŘ rozšířily důvody nepřijatelnosti trestního stíhání ve vztahu k některým odklonům. Podoba podmíněného odložení podání návrhu na potrestání se

¹⁴⁴ ROZUM, Jan. *Nové a alternativní formy trestání v České republice po roce 1989*. In: SCHEINOST, Miroslav. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: IKSP, 2010, s. 59.

¹⁴⁵ Jak k tomu uvádí Rozum: „Dohled pojatý jako kombinace složky kontrolní a pomáhající nebo jinými slovy složky represivní a výchovné, může z hlediska pachatele trestné činnosti přispět k převzetí odpovědnosti za trestný čin a jeho následky a k podpoře klientových schopností vést řádný život bez konfliktu se zákonem. Z hlediska společenského pak přispívá k zajištění resocializace pachatele v jeho přirozeném sociálním prostředí a v konečném důsledku i k posílení ochrany právních a společenských vztahů.“ ROZUM, Jan. *Nové a alternativní formy trestání v České republice po roce 1989*. In: SCHEINOST, Miroslav. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: IKSP, 2010, s.61

¹⁴⁶ Což se odráží v § 1 odst. 2 ZSVM: Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páchání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páchání protiprávních činů.

následnými zákony č. 459/2011 Sb. (účinný od 1.1.2012) a č. 193/2012 Sb. (účinný od 1.9.2012) postupně přibližovala podobě institutu podmíněného zastavení trestního stíhání.

Pro reformu trestního práva hmotného bylo klíčové přijetí trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. (účinný od 1.1.2010). Ten zavedl novou filozofii ukládání trestních sankcí, která vychází na jedné straně ze zásady depenalizace odrážející se v alternativních sankcích a ve snížení některých trestních sazeb, na straně druhé však v odpovídající represi - s odvoláním na potřebnou míru adekvátní trestněprávní reakce v případě závažných trestných činů (jako brutální vraždy, ozbrojené loupeže a únosy) a specifických druhů kriminality (jakým je organizovaným zločin nebo terorismus). Změna filozofie ukládání trestních sankcí vychází i ze zásady subsidiarity trestní represe, kdy k pojetí trestu odnětí svobody je přistupováno jako k *ultima ratio*, což se odráží v hierarchii trestů, resp. v přednosti aplikace alternativních trestů.¹⁴⁷ Tj. tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější (§ 38 odst. 2 TZ). Mezi základní zásady trestání ke které se TZ hlásí, patří zásada individualizace trestních sankcí, na základě které musí být druh a příp. i výměra konkrétní sankce ukládána mj. s přihlédnutím k možnostem sociální reintegrace pachatele a jeho poměrům a též s přihlédnutím k přiměřené satisfakci poškozených osob. Trestní postih je nutné realizovat přiměřeně a zdrženlivě s ohledem na společenskou škodlivost spáchaného činu, neboť trestní sankce je schopná ohrozit sociální existenci dané osoby. Projevem prostupování restorativní justice oblastí českého trestního práva je i předpoklad, že standardní trestní řízení se bude konat o zločinech a u přečinů budou převažovat zjednodušené formy řízení, odklony a alternativní řešení, vč. uplatňování prostředků probace a mediace. Trestní zákoník také zavedl dva nové alternativní tresty: trest domácího vězení jako alternativní trest k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce reagující na pachatele diváckého násilí a projevy extremismu.

Zákon č. 330/2011 Sb. (účinný od 1.12.2011) představuje první významnou novelizaci TZ upravující právní úpravu trestu domácího vězení, přeměny trestu domácího vězení a přeměny trestu obecně prospěšných prací; mj. upravuje i možnost přeměny ochranného léčení na zabezpečovací detenci.

Zákonem č. 193/2012 Sb. (účinný od 1.9.2012) byl zaveden nový typ upuštění od potrestání, a to upuštění od potrestání pachatele označeného jako spolupracující obviněný; zákonem byly také zpřísněny podmínky využití podmíněného zastavení trestního stíhání odůvodňuje-li to mj. povaha a závažnost spáchaného přečinu. Došlo také k zavedení podmínky v případě uložení trestu domácího vězení trestním příkazem - nově je tak možné učinit pouze po předchozím vyžádání si

¹⁴⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. Sněmovní tisk 410/0, ze dne 25. 2. 2008, V. volební období.

zprávy probačního úředníka obsahující zjištění o možnostech výkonu tohoto trestu, včetně stanoviska obviněného k uložení tohoto druhu trestu. Dále byla právní úprava rozšířena o institut dohody o vině a trestu.

Významným zásahem odrážející se oblasti alternativních trestů byla amnestie prezidenta republiky ze dne 1.1.2013, rozhodnutí č. 1/2013 Sb., kdy byly mj. amnestovány podmíněně odložené tresty odnětí svobody pravomocně uložené před 1. lednem 2013 ve výměře nepřevyšující dva roky, a též nevykonané tresty OPP nebo jejich zbytky a nevykonané tresty domácího vězení nebo jejich zbytky, pokud byly tyto tresty pravomocně uloženy před 1. lednem 2013.

Z viktimologického hlediska je klíčový zákon č. 209/1997 Sb. (účinný 1.1.1998), o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, který reflektoval znění do té doby ještě neratifikované Evropské úmluvy o odškodňování obětí násilných trestných činů. Stát se tímto zákonem zavazuje poskytnout pomoc oběti, která spočívá v jednorázovém poskytnutí peněžité částky k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem, pokud škoda na jejím zdraví nebo v důsledku smrti způsobená trestným činem nebyla plně uhrazena. Zákon o obětech trestných činů č. 45/2013 Sb. (účinný od 1.8.2013) úpravu peněžité pomoci obětem trestné činnosti, která byla obsažená v zákoně č. 209/1997 Sb., přebírá a rozšiřuje. Vymezuje např. pojem oběti a zvláště zranitelné oběti, nebo zavádí pojem restorativní program - naneštěstí bez bližšího vymezení jeho obsahu a účelu. Pro náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení má pro poškozeného význam i zákon č. 59/2017 Sb. (účinný od 1.1.2018), o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení.

Z nedávných novelizací, jejichž dosah se dotýká tématu této práce, je důležitý zákon č. 58/2017 Sb. (účinný od 1.10.2017), kterým došlo ke změně vnitřní diferenciaci věznic. Zákonem č. 114/2020 Sb. (účinný od 1.6.2020) byl zaveden další trest, a to trest zákazu chovu a držení zvířat (§ 54 odst. 1 písm. h), § 74a TZ). Změny přinesl také zákon č. 333/2020 Sb. (účinný od 1.10.2020), který mj. posiluje využití institutu dohody o vině a trestu, omezuje přeměnu trestu OPP nebo trestu peněžitého pouze na trest odnětí svobody a dále např. prodlužuje lhůtu k zaplacení peněžitého trestu na jeden měsíc.

Významnou novelu dosavadní právní úpravy představuje i zákon č. 220/2021 Sb. (účinný od 1.1.2022), který zejm. posiluje postavení a pravomoci PMS.

Při přijímání nových úprav právního řádu vychází i český zákonodárce z mezinárodních smluv a doporučení, které jsou odrazem současného pojetí trestní politiky a zdrojem podnětů a inspirací možné úpravy v budoucnu. Na rozvíjení a aplikaci principů restorativní justice se podílí i nevládní organizace jako je např. Evropské fórum pro mediaci a restorativní justici (European

Forum for Victim - Offender Mediation and Restorative Justice). V rámci Organizace spojených národů (dále jen OSN) se jedná o Alianci nevládních organizací (Alliance of Non - Governmental Organizations in Crime Prevention and Criminal Justice). Význam pro restorativní justici má však i Komise pro prevenci kriminality a trestní justici.¹⁴⁸ Mezi významné rezoluce na úrovni OSN týkající se alternativního řešení trestních věcí patří Rezoluce Valného shromáždění A/RES/40/33 z roku 1985 - obsahující Standardní minimální pravidla pro výkon soudnictví ve věcech mládeže (tzv. Pekingská pravidla), Rezoluce Valného shromáždění A/RES/45/110 z roku 1990 - Standardní minimální pravidla pro opatření nespojená s odnětím svobody (tzv. Tokijská pravidla),¹⁴⁹ Rezoluce Hospodářské a sociální rady č. 2002/12 z roku 2002 - Základní principy užití programů restorativní justice v trestních věcech, Rezoluce Hospodářské a sociální rady č. 2016/17 - O restorativní justici v trestních věcech, nebo Rezoluce Komise pro prevenci kriminality a trestní spravedlnost č. 27/6 z roku 2018 o restorativní justici.¹⁵⁰

Myšlenku restorativní justice podporuje i Rada Evropy. Mezi nejvýznamnější úmluvy dotýkající se tohoto tématu patří Evropská úmluva o dohledu nad podmíněně odsouzenými nebo podmíněně propuštěnými pachateli z 30. listopadu 1964¹⁵¹ a Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů z 24. listopadu 1983.¹⁵² V rámci aktivit Rady Evropy byla přijata také řada rezolucí a doporučení - ve vztahu k alternativním opatřením se jedná např. o Rezoluci (65)1 o odkladu trestu, probaci a jiných alternativách k trestu odnětí svobody, Rezoluci (70)1 o praktické organizaci opatření týkajících se dohledu a následné péče o podmíněně odsouzené nebo podmíněně propuštěné pachatele, Rezoluci (76)10 o určitých alternativních trestních opatřeních k trestu odnětí svobody, dále Doporučení č. R(87)3 o Evropských vězeňských pravidlech, Doporučení č. R (87)18 týkající se zjednodušení trestního řízení, Doporučení č. R (92)16 o Evropských pravidlech alternativních sankcí a opatření, Doporučení č. R (99)19 k mediaci v trestních věcech, Doporučení č. R (99)22 o přeplněnosti vězeňských zařízení a nárůstu počtu vězněných osob, Doporučení CM/Rec (2008)11 o Evropských pravidlech týkajících se sankcí a opatření pro mladistvé pachatele, Doporučení CM/Rec (2010)1 o Probačních

¹⁴⁸ Jedná se o podpůrný orgán Hospodářské a sociální rady OSN, který v roce 1991 nahradil tehdejší Výbor pro prevenci zločinnosti a kontrolu z roku 1971.

¹⁴⁹ Tzv. Tokijská pravidla obsahují seznam možných akceptovatelných alternativních opatření odchylných od nepodmíněného trestu odnětí svobody - spadá mezi ně ústní sankce (tj. napomenutí, důtka a výstraha), podmíněné upuštění od potrestání, sankce postihující společenské postavení, ekonomické sankce a finanční tresty (tj. peněžitý trest a denní pokuty), propadnutí věci či příkaz k zabavení věci; náhrada škody oběti či příkaz k odškodnění, podmíněný či odložený trest, probace a soudní dohled, trest obecně prospěšných prací, příkaz k docházení do prezenčního centra, domácí vězení, jiný druh neinstitucionálních opatření nebo kombinace výše uvedených opatření (viz Pravidlo 8.2).

¹⁵⁰ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. Praha: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-756-9, s.15-18.

¹⁵¹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o dohledu nad podmíněně odsouzenými a podmíněně propuštěnými pachateli č. 75/2002 Sb. m. s. Pro ČR vstoupila v platnost 11. července 2002.

¹⁵² Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o odškodňování obětí násilných trestných činů č. 141/2000 Sb. m. s. Pro Českou republiku vstoupila v platnost 1. ledna 2001. Předchůdcem této smlouvy byla rezoluce č. (77) 27 Výboru ministrů Rady Evropy o odškodňování obětí násilných trestných činů.

pravidlech Rady Evropy, Doporučení CM/Rec (2014)4 o elektronickém monitoringu nebo Doporučení CM/Rec (2018)8 o restorativní justici v trestních věcech.

Na úrovni EU jde zejm. o směrnici Rady 2004/80/ES ze dne 29. 4. 2004 o odškodňování obětí trestných činů a směrnici Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. 10. 2012 o minimálních pravidlech pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. V roce 2020 byla Evropskou komisí představena Strategie EU v oblasti práv oběti pro roky 2020 až 2025.

1.8. Nepodmíněný trest odnětí svobody

Trestem odnětí svobody se rozumí nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (§ 52 odst. 2 TZ).¹⁵³ Přestože je trest odnětí svobody univerzálním trestem, který lze uložit za každý spáchaný trestný čin, je rovněž trestem nejpřísnějším. Právě nepodmíněný trest odnětí svobody je spojený s nejvyšší mírou trestní represe ze strany státu, neboť představuje nejzávažnější zásah do základních práv a svobod.¹⁵⁴ Je vykonáván diferencovaně ve věznici s ostrahou, nebo ve věznici se zvýšenou ostrahou (§ 55 odst. 3, § 56 odst. 1 TZ). Způsob výkonu trestu v jednotlivých typech věznic upravuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Soud může upustit od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku tehdy, zjistí-li, že odsouzený onemocněl nevléčitelnou životu nebezpečnou nemocí nebo nevléčitelnou nemocí duševní (§ 327 odst. 3 TŘ). Výkon trestu odnětí svobody lze odložit, pokud by ohrožoval život či zdraví odsouzeného, nebo jedná-li se o těhotnou ženu a matku pečující o dítě do jednoho roku věku, pokud nebyla odsouzena za zvlášť závažný zločin (§ 322 TŘ); obdobně soud postupuje v případě přerušení výkonu trestu (§ 325 TŘ).

Jakmile se rozhodnutí, podle něhož se má vykonat nepodmíněný trest odnětí svobody, stane vykonatelným, předseda senátu příslušné věznici zašle nařízení výkonu trestu a vyzve odsouzeného, je-li na svobodě, aby trest ve stanovené lhůtě nastoupil (§ 321 odst. 1 TŘ). Nenastoupí-li odsouzený v dané lhůtě trest, nebo bylo-li zjištěno, že jeho pobyt na svobodě je nebezpečný, nebo jestliže za daných skutečností vyplývá důvodná obava, že uprchne či se bude skrývat, nařídí předseda senátu, aby byl do výkonu trestu dodán (§ 321 odst. 3 TŘ).

Celková filozofie TZ při ukládání trestních sankcí vychází z uchopení trestu odnětí svobody jako *ultima ratio*,¹⁵⁵ a proto by nepodmíněný trest odnětí svobody neměl být automaticky brán jako přirozená forma trestu.¹⁵⁶ Účelem výkonu trestu odnětí svobody je působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páčání trestné činnosti (§ 1 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb.). Což se odráží i v základní zásadě - příprava odsouzeného na propuštění a na jeho život po opuštění věznice začíná dnem jeho nástupu do výkonu trestu odnětí svobody.¹⁵⁷

¹⁵³ Zvláštním typem trestu odnětí svobody je výjimečný trest, který v sobě zahrnuje jednak trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí (§ 54).

¹⁵⁴ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s.84-90.

¹⁵⁵ Neboť „není důvod pro to, aby byl trest odnětí svobody zvažován u každého trestného činu, byť je stanoven pro každý trestný čin, neboť slouží jako poměrné kritérium pro typovou závažnost jednotlivých trestných činů“. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. Sněmovní tisk 410/0, ze dne 25. 2. 2008, V. volební období.

¹⁵⁶ VAN ZYL SMIT, Dirk. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Praha: IKSP, 2010, s. 6.

¹⁵⁷ *Koncepce vězeňství do roku 2025*. Ministerstvo spravedlnosti ČR. s. 3. Dostupné z:

<https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

Nepodmíněný trest odnětí svobody se ukládá nejvýše na dvacet let (§ 55 odst. 1 TZ).¹⁵⁸ Největší podíl však tvoří krátkodobé tresty odnětí svobody do 1 roku (viz Tabulka č. 1). U nich se však v rámci odborné diskuze dostávají do popředí otázky, zda vůbec poskytují dostatek času k možné nápravě, a zda neexistuje jiná a vhodnější reakce na spáchaný čin vzhledem k možným negativním vlivům spjatých s uvězněním.¹⁵⁹ Delší výkon trestu ve věznicí totiž vede k problematičtějšímu začlenění osob zpět do společnosti.¹⁶⁰

Tabulka č. 1: Přehled o počtu osob odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody¹⁶¹

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Osoby odsouzené k nepodmíněnému trestu odnětí svobody	10 078	9 997	9 871	10 255	10 687	11 818	11 602	8 579	9 568	9 531	9485	8402	8 628	8 909	7 975
z toho do 1 roku	6 313	6 320	6 549	6 923	7 310	7 685	6 680	4 694	5 664	5 710	5547	4954	5 086	5 356	4 483
podíl	63%	63%	66%	68%	68%	65%	58%	55%	59%	60%	58%	59%	59%	60%	56%

Proto, aby výkon trestu odnětí svobody přinášel pozitiva, je nutné vytvořit účinné¹⁶² a efektivní terapeutické, resocializační i reintegrační programy pro odsouzené a podporovat jak penicární, ale i postpenicární péči.¹⁶³ Osobám ve výkonu trestu nejvíce chybí kontakt s rodinou - nedostatečný přístup k informacím, lepší hygienické podmínky, větší osobní prostor, lepší možnosti vzdělávání či lékařské péče postrádají nejméně.¹⁶⁴ Samotné prostředí věznic sebou nese řadu specifík spojených např. s mlouvou či tzv. vězeňským násilím.¹⁶⁵ Je to proto, že vězněné osoby vytvářejí vlastní neformální sociální skupinu se specifickou strukturou, vymezenými pravidly a hierarchií rolí, a jejichž „nepřítel“ spočívá v nepříznivých společenských poměrech, špatných zákonech, nespravedlivých soudech či nepřátelském personálu věznic.¹⁶⁶ Což jde nejspíše ruku v ruce se skutečností, „že jestliže jedince uměle uzavřeme do podmínek, kdy nemá žádnou možnost přijímání pozitivních hodnot, pozitivních postojů, ale zejména kontakt s pozitivně laděným

¹⁵⁸ Nejde-li o mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody (§ 59 TZ), ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108 TZ) nebo o výjimečný trest (§ 54 TZ). V rámci trestu odnětí svobody je možné individualizovat trest jak skrze institut mimořádného snížení či naopak skrze institut mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody (§ 58, §59 TZ).

¹⁵⁹ KARABEC, Zdeněk, Radka MACHÁČKOVÁ a Simona DIBLÍKOVÁ. *Krátkodobé tresty odnětí svobody: závěrečná studie z výzkumu*. Praha: IKSP, 2000, s. 4-9.

¹⁶⁰ MAREŠOVÁ, Alena, Petr KOTULAN a Milada MARTINKOVÁ. *Sonda do problematiky osob v ČR poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných*. Praha: IKSP, 2004. s. 110-111. Dále: BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody*. Praha: IKSP, 2004, s. 49-146.

¹⁶¹ Údaje vychází Statistických ročenek České republiky za roky 2005 až 2020.

¹⁶² BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: IKSP, 2011, s.76

¹⁶³ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 94-95. Dále: MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Spolupráce Vězeňské služby ČR a Probační a mediační služby v oblasti sociální péče o vězněné osoby - perspektivy rozvoje společných aktivit*. In: BAJCURA, Lubomír. *Sociální práce ve vězeňství : Sborník příspěvků z konference VII. Penologické dny 2019. Stráž pod Ralskem: Akademie Vězeňské služby České republiky, 2020. s. 31-40.*

¹⁶⁴ SCHEINOST, Miroslav. *Trestní sankce - jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství*. Praha: IKSP, 2015, s. 65-84.

¹⁶⁵ Jak k tomu uvádí Blatníková: „Projevy násilného jednání ve věznicích byly, jsou a budou.“. BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí*. Praha: IKSP, 2016, s. 64.

¹⁶⁶ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2. vydání. Praha: Grada, 2014, s. 200.

chováním, nemá nejmenší šance na pozitivní změny,“ proto je neúčinnější formou terapie „poskytnout všem lidem ve výkonu trestu odnětí svobody obraz jiného, než abnormně zdeformovaného modelu žití a přežití.“¹⁶⁷

Co se týče osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody z nedávného výzkumu plyne, že jen „samotný fakt pobytu ve výkonu trestu, a dokonce i samotný záznam v rejstříku trestů, jsou natolik stigmatizujícími okolnostmi, že samy o sobě prakticky zcela znemožňují nalezení stabilního zaměstnání se standardními podmínkami na běžném trhu práce.“¹⁶⁸ Zaměstnání je přitom důležitým faktorem desistence, neboť vedle zajištění příjmu, podporuje i tvorbu sociálních vztahů a podporovaných vzorců chování.¹⁶⁹ Mezi další překážky po propuštění se dále řadí zadluženost osob, nedostatečné pracovní návyky a kvalifikace, vč. neochoty pracovat, bariérou jsou i nevhodné sociální podmínky odrážející se v nezajištěném bydlení a nedostatku rodinného zázemí.¹⁷⁰ K úspěšné integraci propuštěných osob zpátky do společnosti je tak třeba i cílená podpora jejich rodinných vztahů.¹⁷¹

Spolu s nepodmíněným trestem se dostává do popředí problematika přeplněnosti věznic. Vysoký počet vězněných osob znesnadňuje sociální rehabilitaci a i samotný výkon trestu nepůsobí dostatečně výchovně a nápravně. Dle zprávy Nejvyššího státního zastupitelství¹⁷² je vysoký počet vězněných osob způsoben nikoliv tím, že by rostl počet osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody, ale tím, že tyto osoby tráví ve věznicích delší dobu. Nejčastějším důvodem pro ukončení výkonu trestu je totiž paradoxně převedení do dalšího trestu (dochází k výkonu kumulovaných trestů odnětí svobody, kdy odsouzený vykonává několik trestů po sobě). Ke snížení délky trestu odnětí svobody se doporučuje snížit trestní sazby zejm. v oblasti majetkové a drogové kriminality, dekriminlizovat vybraná jednání a skrze přijetí vhodné právní úpravy zamezit výkonu kumulovaných trestů odnětí svobody.¹⁷³ Na skutečnost, že právní úprava nezabraňovala nepřiměřeně dlouhým výkonům trestů odnětí svobody a neumožňovala individualizaci trestů vzhledem k osobě pachatele,¹⁷⁴ reagoval zákon č. 333/2020 Sb., kterým bylo přijato současné znění § 39 odst. 4 TZ.¹⁷⁵

¹⁶⁷ KABÁT, Jindřich. Hledání psychologických charakteristik stárnoucích osob ve VTOS: Úvodní sonda. In: VIDOVIČOVÁ, Lucie, Petr WIJA. Senioři a stárnutí ve vězení: Sonda do problematiky starších odsouzených. Praha: Česká společnost pro gerontologii, 2020, s. 70-71.

¹⁶⁸ MERTL, Jiří a Pavel BAREŠ. *Zaměstnávání osob ve výkonu a po výkonu trestu odnětí svobody a přístup zaměstnavatelů k těmto osobám*. Praha: VÚPSV, 2018, s. 38.

¹⁶⁹ TOMÁŠEK, Jan. *Zaměstnání jako faktor desistence*. Praha: IKSP, 2017, s. 9-135.

¹⁷⁰ ZHRÁVALOVÁ, Petra, Tereza RASZKOVÁ a Hana PŘESLIČKOVÁ. *Zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody*. Pracemzda.cz. Dostupné z: <https://www.pracemzda.cz/clanky/zamestnavani-osob-propustenych-z-vykonu-trestu-odneti-svobody>

¹⁷¹ RASZKOVÁ, Tereza. **Rodina jako prodesistenční faktor**. In: Ambrožová Petra. SOCIALIA 2020. Multidisciplinární souvislosti pomáhání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2021, str. 194–204.

¹⁷² *Zvláštní zpráva „Věznice“*. Nejvyšší státní zastupitelství. 4 NZN 602/2019, ze dne 21. 10. 2019. Dostupné z: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/01/zvl_zprava_veznice25_09_2019.pdf

¹⁷³ Drápal, Jakub. Ukládání trestů v případě jejich kumulace: jak trestat pachatele, kteří spáchali další trestný čin předtím, než vykonali dříve uložené tresty. *Jurisprudence 2/2020*, s.1-17.

¹⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2019, sp.zn. II. ÚS 4022/18

¹⁷⁵ § 39 odst. 4 TZ zní: Pokud soud neukládá souhrnný trest nebo společný trest za pokračování v trestném činu, při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne též k druhu a výměře trestů, které byly pachatelem uloženy za jinou jeho trestnou činnost a dosud nebyly vykonány, tak, aby

K samotné přeplněnosti věznic přispělo zesílení trestní represe skrze přijetí TZ (např. vůči trestnému činu krádeže), ale třeba i urychlení soudního řízení, zejm. však prodlužování délky trestů. Mezi opatření vedoucí ke snížení vězeňské populace je tak řazeno vyšší využívání alternativních trestů, výše zmiňované zastavení zvyšování délky trestů, podpora institutu podmíněného propuštění, vhodné rehabilitační programy zaměřené na snížení recidivy v rámci penitenciární péče, dekriminlizace některých trestných činů (zejm. trestného činu zanedbání povinné výživy či maření úředního rozhodnutí), i posílení prevence kriminality.¹⁷⁶ Ke snížení počtu osob ve věznicích slouží i institut podmíněného propuštění (§ 88 TZ TŘ), či přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení (§ 57a TZ).

Účinná sankční politika vyžaduje realistické posuzování možností a limitů trestní represe, vč. ukládaných sankcí.¹⁷⁷ Mezi návrhy, jak snížit vězeňskou populaci se tak objevuje i základní předpoklad, a to vybudovat funkční a provázanou trestní politiku,¹⁷⁸ tj. komplexní systém spočívající v propojení prevence kriminality, penitenciární péče a postpenitenciární péče jak na meziresortní a multidisciplinární bázi ke kterému se hlásí Koncepce vězeňství do roku 2025.^{179, 180} Zákonodárcem přijímaná právní úprava často nereflktuje úvahu, zda existují orgány a instituce realizující náplň právní úpravy, tj. jaké jsou kapacitní možnosti orgánů trestní justice - což se projevilo např. v případě zavádění trestu OPP, organizace a personálního zajištění PMS, zakotvení trestu domácího vězení bez existence elektronického systému kontroly, ale i zvýšeném tlaku na věznice v souvislosti s přijetím TZ, jež zvyšoval trestní represu v případě trestných činů krádeže, zanedbání povinné výživy či maření výkonu úředního rozhodnutí.¹⁸¹

V souvislosti se snížením počtu vězněných osob jsou zmiňovány i alternativní tresty. Je však třeba si uvědomit, že uložení alternativních trestů není vždy možné, neboť „stoupá procento dlouholetých, mnohonásobných recidivistů mezi zadrženými pachatelé. U těchto lidí alternativní tresty už vůbec nepřicházejí v úvahu.“¹⁸² Zároveň nelze zapomínat, že v případě nevykonání alternativního trestu dochází k jeho přeměně v nepodmíněný trest odnětí svobody. Samotné

vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu a osobě pachatele nebyl uložen takový trest, který by spolu s dosud nevykonanými tresty vedl k nepřiměřenému postihu pachatele.

¹⁷⁶ DUŠEK, Libor. *Hrozí opět přeplnění věznic?: predikce vývoje počtu vězňů v České republice*. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR, 2015, s. 1-23. Dále: DUŠEK, Libor. *Kde hledat příčiny přeplněných věznic*. Praha: Národohospodářský ústav AVČR, 2012. Krátká studie 4/2012. Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/documents/kratka_studie_2012_04.pdf

¹⁷⁷ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: IKSP, 2015, s. 50, 164.

¹⁷⁸ MAREŠOVÁ, Alena, Eva BIEDERMANOVÁ, Jan ROZUM, Miroslav TAMCHYNA a Petra ZHRÍVALOVÁ. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody - kriminologická analýza*. Praha: IKSP, 2016. ISBN 978-80-7338157-8.s-47-55, 107-109.

¹⁷⁹ *Koncepce vězeňství do roku 2025*. Ministerstvo spravedlnosti ČR. s. 3, 119. Dostupné z:

<https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

¹⁸⁰ Neboť „společnost musí pro své členy vytvářet takové antikriminogenní prostředí, které ve většině případů umožní včasné odklonění jedinců od jejich případné (pre)delikventní životní cesty a tím uvolní ruce orgánům represe k individuální a odborně náročné resocializaci těch jedinců, které se nezdařilo prostředky prevence od kriminality odradit.“. VEČERKA, Kazimír, a Jakub HOLAS. *Úspěšnost preventivní práce (Zamyšlení nad problematikou vyhodnocování preventivních programů)*. Praha: IKSP, 2001, s. 5.

¹⁸¹ ŠČERBA, Filip. *Extenze kriminalizace ve vztahu k možnostem trestní justice*. Časopis Právník, 2016 roč. 155, č. 2, s. 140-153.

¹⁸² KARASOVÁ, Jana. *Měly ulehčit věznicím, teď je jich nadbytek. Sledovací náramky za 15 milionů hlídají jen desítky lidí*. Irozhlas.cz. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/domaci-vezeni-elektronicke-naramky-tresty-soudy-cesko_2109250732_pat

snížení počtu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody tak nemusí vést k výraznějšímu poklesu vězňů osob.

2. Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem

Podmíněné odsouzení znamená podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody, tj. pokud se soud rozhodne uložit trest odnětí svobody, tak jeho výkon na zkušební dobu odloží, resp. pokud odsouzený ve stanovené době povede řádný život a splní uložené povinnosti soud výkon trestu promine. Vlastní trest odnětí svobody tak představuje hrozbu jeho možného výkonu v budoucnu. Vychází se přitom mj. ze skutečnosti, že již samotné trestní stíhání, odsouzení a hrozba výkonu trestu je pro pachatele natolik represivní, že z hlediska dosažení účelu potrestání a nápravy není nutné přistupovat k okamžitému výkonu trestu, ale skrze podmíněné odsouzení je pachateli dána možnost, aby se svým chováním ve společnosti osvědčil a své předchozí trestné jednání odčinil.¹⁸³ Jde tak o jisté varování pachatele, že další odchýlení z mezí řádného života pro něj bude mít závažnější důsledky.¹⁸⁴ Podmíněné odsouzení nemá být projevem rezignace na potrestání či schovávavosti k pachateli.¹⁸⁵ Je-li však třeba zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu ve zkušební době potřebnou péči a pomoc, je možné současně vyslovit nad pachatelem dohled probačního úředníka, který mu intenzivněji napomáhá k úspěšné resocializaci¹⁸⁶ - to je podstatou podmíněného odsouzení s dohledem.¹⁸⁷

2.1. Právní úprava trestu podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem

Soud může podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta, jestliže vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejm. s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu (§ 81 odst. 1 TZ). Pro podmíněné odložení výkonu trestu je určující výměra trestu odnětí svobody, jež je stanovena v rozsudku soudu a jež reflektuje závažnost spáchaného trestného činu, tj. v rámci konkrétního případu, nikoli hrozící trestní sazba vymezená ve zvláštní části TZ u jednotlivých trestných činů. Je tak nerozhodné, zda byl trestný čin spáchán z nedbalosti či úmyslu, je-li přečinem či zločinem; rozhodující je délka uloženého trestu.¹⁸⁸

Nezbytnou podmínkou je i absence potřeby přistoupit k samotnému výkonu trest odnětí svobody.¹⁸⁹ Na podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody není právní nárok, nýbrž závisí zcela na uvážení a rozhodnutí soudu, aby se zřetelem ke všem konkrétním okolnostem věci učinil

¹⁸³ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 276-277.

¹⁸⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 229.

¹⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1011.

¹⁸⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 241.

¹⁸⁷ Institut podmíněného odsouzení s dohledem zakotvil do právní úpravy zákon č. 253/1997 Sb. (účinný od 1.1.1998).

¹⁸⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1013.

¹⁸⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 230-232.

závěr, zda je namístě či nikoli.¹⁹⁰ Soud při své úvaze, zda trest podmíněně odloží, přihlíží mj. k osobnosti pachatele, zejm. jeho povaze, charakterovým vlastnostem, jeho vztahu k práci, k rodině i ke společnosti, či k případné předchozí kriminální činnosti, všechny relevantní skutečnosti však musí hodnotit jako celek.¹⁹¹

Při podmíněném odsouzení stanoví soud zkušební dobu na jeden rok až pět let (§ 82 odst. 1 TZ). Až zkušební doba prověří, zda „k dosažení účelu trestu skutečně postačila pouhá hrozba výkonu trestu“.¹⁹² Délka zkušební doby určuje míru potrestání pachatele, která je podmíněným odsouzením způsobena - její rozpětí od jednoho do pěti let by mělo reflektovat závažnost spáchaného činu a délku uloženého trestu odnětí svobody, jež je podmíněně odložen.¹⁹³ Zkušební doba začíná běžet právní mocí rozsudku (§ 82 odst. 1 TZ). Spáchal-li tedy obviněný další trestný čin po podmíněném odsouzení za předchozí trestnou činnost, avšak před tím, než se rozsudek s tímto podmíněným trestem stal pravomocný, nelze vyslovit, že se obviněný ve zkušební době neosvědčil proto, že spáchal uvedený další trestný čin.¹⁹⁴ Výklad, který posunuje počátek zkušební doby před právní moc rozhodnutí, jímž je příslušný trest ukládán, působí retroaktivně a nemůže tedy z hlediska principů spravedlivého trestního řízení, resp. principů spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 LZPS obstát.¹⁹⁵

Podmíněně odsouzenému může soud uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TZ směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem (§ 82 odst. 2 TZ).¹⁹⁶ Ukládat omezení, které by sice mohlo přispět k převýchově odsouzeného, ale které nemá žádný vztah ke spáchanému trestnému činu, není v souladu se zákonem.¹⁹⁷ Omezení dle § 82 odst. 2 TZ mohou směřovat pouze k tomu, aby se podmíněně odsouzený zbavil návyků, které byly příčinou nebo podmínkou trestného činu, případně, aby takové jednání omezil.¹⁹⁸ Uložení přiměřených omezení a přiměřených povinností dle § 82 odst. 2 TZ umožňuje zostření vlastní zkušební doby.¹⁹⁹

Povolení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody se netýká výkonu ostatních trestů uložených vedle tohoto trestu (§ 81 odst. 2 TZ), neboť v případě podmíněného odsouzení

¹⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.05.2020, sp. zn. 8 Tdo 512/2020

¹⁹¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1015-1016.

¹⁹² JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s.130

¹⁹³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 232.

¹⁹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. 10. 1968, sp. zn. 7 Tz 50/68

¹⁹⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2.8.2016, sp. zn. IV. ÚS 2975/14

¹⁹⁶ Jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4, též některá z výchovných opatření uvedených v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé (§ 82 odst. 3 TZ).

¹⁹⁷ R IV/68. JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s.132.

¹⁹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31.03.1963, sp. zn. 7 Tz 20/64

¹⁹⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s.132.

nedochází k zásahu do osobní svobody a nic proto nebrání výkonu ostatních trestů, jež jsou rovněž vykonávány na svobodě.²⁰⁰ Vzhledem k § 52 odst. 2 TZ a § 53 odst. 1 TZ nelze podmíněně odložený trest odnětí svobody, ani podmíněně odložený trest odnětí svobody s dohledem, uložit vedle trestu domácího vězení nebo trestu OPP.

K podmíněnému odkladu výkonu trestu odnětí svobody s dohledem se přistoupí tehdy, je-li třeba zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc ve zkušební době, může soud za podmínek uvedených v § 81 odst. 1 TZ podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta za současného vyslovení dohledu nad pachatelem (§ 84 TZ). Dohled je vystaven z důvodu toho, že existuje více faktorů, které zvyšují riziko možného opakování trestné činnosti a pouhé uložení přiměřených povinností či omezení by nebylo efektivní, resp. odsouzený je vedle nich povinen dodržovat i povinnosti plynoucí z dohledu.²⁰¹ Při podmíněném odsouzení s dohledem stanoví soud zkušební dobu na jeden rok až pět let (§ 85 odst. 1 TZ). Podmíněně odsouzenému, nad kterým byl stanoven dohled, může soud uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TZ směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem (§ 85 odst. 2 TZ).

Trestním příkazem lze uložit pouze trest odnětí svobody do jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu, a contrario nikoliv podmíněně odložený trest odnětí svobody s dohledem (§ 314e odst. 2 písm. a) TŘ). Délka vlastní zkušební doby není nijak omezena a pohybuje se v rámci stanoveném § 82 odst. 1 TZ.²⁰²

Za spáchané provinění může soud pro mládež mladistvému uložit trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení) nebo trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem (§ 24 odst. 1 písm. j) a k) ZSVM), které jsou vymezeny jako samostatné druhy trestních opatření. V obou případech stanoví soud pro mládež zkušební dobu na jeden rok až tři léta; současně může soud pro mládež uložit i výchovná opatření (§ 33 ZSVM). I v případě mladistvého lze ponechat podmíněné odsouzení v platnosti přesto, že zavedl příčinu k nařízení výkonu trestního opatření odnětí svobody.

²⁰⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1019.

²⁰¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 241-242.

²⁰² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1012.

2.2. Přeměna trestu podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem

V případě podmíněného odsouzení nedochází dle terminologie zákona k přeměně v trest odnětí svobody, ale k nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody.

Jestliže podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil (§ 83 odst. 1 TZ); jinak rozhodne, a to popřípadě již během zkušební doby, že se trest vykoná a rozhodne zároveň o způsobu výkonu trestu (§ 83 odst. 5 TZ). Výjimečně může soud vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat podmíněné odsouzení v platnosti, i když odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, a

- stanovit nad odsouzeným dohled,
- přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však o více než dvě léta, přičemž nesmí překročit horní hranici zkušební doby stanovené v § 82 odst. 1 TZ, nebo
- stanovit dosud neuložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TZ směřující k tomu, aby vedl řádný život.²⁰³

Vedení řádného života ve zkušební době v zásadě předpokládá, že se odsouzený po tuto dobu nedopustí dalšího trestného činu, resp. by se neměl dopustit ani přestupku či jiného protiprávního jednání stejného druhu za jaké byl odsouzen. Ponechání podmíněného odsouzení v platnosti je určité „poslední varování“ a odráží se v něm potřeba individuálního přístupu při zvažování závažnosti porušení stanovených podmínek.²⁰⁴ Právní úprava § 83 odst. 1 TZ však nevylučuje opakované ponechání podmíněného odsouzení v platnosti za současného dalšího zpřísnění režimu pro odsouzeného, aniž by byl nařizován výkon trestu odnětí svobody, pokud podmíněné odsouzení stále plní svou výchovnou funkci.²⁰⁵

O tom, zda se podmíněně odsouzený osvědčil, zda se nařídí výkon podmíněně odloženého trestu, nebo se podmíněné odsouzení ponechá v platnosti rozhodne soud ve veřejném zasedání (§ 330 odst. 1 TŘ). Proti těmto rozhodnutím je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (§ 330 odst. 3 TŘ). Odsouzený má právo přednést své argumenty při rozhodování obecných soudů o přeměně podmíněného trestu na trest nepodmíněný. Jestliže soud prvního stupně se souhlasem státního zástupce ve veřejném zasedání rozhodl, že ponechá podmíněné odsouzení v platnosti, je porušením zásady kontradiktornosti řízení, pokud ke stížnosti státního zástupce stížnostní soud rozhodne o přeměně v nepodmíněný trest, aniž by dal odsouzenému ve věci možnost se proti

²⁰³ Zákon č. 220/2021 Sb. do právní úpravy vkládá možnost za situace, kdy podmíněně odsouzený vede řádný život a plněním svých povinností prokázal polepšení, zrušit uložené přiměřené omezení, přiměřenou povinnost nebo výchovné opatření, resp. uložený dohled, pokud lze očekávat, že povede řádný život i bez nich; toto rozhodnutí může soud učinit nejdříve po uplynutí jedné třetiny zkušební doby, nejméně však po šesti měsících jejího trvání. Stanovená zkušební doba tím není dotčena (§ 82a, § 85a TZ). Zákon reflektuje nálezy Ústavního soudu, kdy bylo-li dosud odpykanou částí trestu již dosaženo účelu trestem sledovaného, je další výkon trestu nepotřebný a také nedůvodný. Nález Ústavního soudu ze dne 12.5.2011, sp.zn. III. ÚS 1735/10.

²⁰⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 233-234, 239.

²⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 1. 2018, sp. zn. 3 Tz 92/2017

tomuto vývoji jakkoliv hájit. Konkrétně je stížnostní soud povinen buď uspořádat nové veřejné zasedání, nebo alespoň odsouzenému umožnit se ke stížnosti státního zástupce písemně vyjádřit.²⁰⁶

Rozhodnutí o tom, že se odsouzený osvědčil, lze vydat až po uplynutí celé zkušební doby, zkušební dobu nelze v tomto smyslu zkrátit.²⁰⁷ Naopak v případě porušování podmínek lze k nařízení výkonu trestu přistoupit již během zkušební doby. Při rozhodování o tom, zda se odsouzený ve zkušební době podmíněného odsouzení osvědčil, v případech, ve kterých byla odsouzenému uložena povinnost nahradit podle svých sil způsobenou škodu, musí soud zkoumat schopnosti a možnosti odsouzeného tuto povinnost splnit z pohledu jeho majetkových, osobních a zdravotních poměrů, neboť je vždy třeba zjistit, zda k jejímu nesplnění došlo ze strany odsouzeného zaviněně nebo v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli.²⁰⁸

Rozhodnutí dle § 83 odst. 1 TZ o ponechání podmíněného odsouzení v platnosti za současného přiměřeného prodloužení zkušební doby, popř. i stanovení dohledu nad odsouzeným nebo stanovení dosud neuložených přiměřených omezení nebo přiměřených povinností, může soud učinit i po skončení původně stanovené zkušební doby podmíněného odsouzení, nejpozději však do jednoho roku ode dne, kdy její běh skončil. Na obě části zkušební doby je třeba pohlížet jako na jeden celek, tedy jako na lhůtu původní, která končí k určitému datu, ale která se může stát i delší, a to rozhodnutím podle § 83 odst. 1 TZ.²⁰⁹ Případná trestná činnost spáchaná ve lhůtě pro rozhodnutí o podmíněném odsouzení je tak hodnocena jakoby byla spáchaná ve zkušební době.²¹⁰ Ne učinil-li soud do jednoho roku od uplynutí zkušební doby rozhodnutí dle § 83 odst. 1 TZ, aniž na tom měl podmíněně odsouzený vinu, má se za to, že se podmíněně odsouzený osvědčil (§ 83 odst. 3 TZ).

Bylo-li vysloveno, že se podmíněně odsouzený osvědčil, anebo má-li se za to, že se osvědčil, hledí se na pachatele, jako by nebyl odsouzen (§ 83 odst. 4 TZ).

V případě rozhodnutí o podmíněném odsouzení s dohledem dle § 86 se postupuje obdobně jako v případě podmíněného odsouzení dle § 83 TZ.

2.3. Výkon trestu podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem

Kontrolu nad chováním odsouzeného a nad dodržováním uložených omezení provádí soudem pověřený probační úředník, který zároveň v pravidelných termínech podává soudu zprávu o způsobu života odsouzeného, a v případě, že by zjistil důvody k nařízení výkonu trestu, oznamuje

²⁰⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 29.6.2021, sp. zn. I. ÚS 2959/20

²⁰⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 237-238.

²⁰⁸ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 8. 2006, sp. zn. 3 To 668/2006

²⁰⁹ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. Tpjn 300/2003

²¹⁰ SASÍN, Ondřej. *Zamyšlení nad podmíněným odsouzením a prodloužením zkušební doby*. Dostupné z:

<https://www.epravo.cz/top/clanky/zamysleni-nad-podminenym-odsouzenim-a-prodlouzenim-zkusebni-doby-113296.html?mail>

tuto skutečnost ihned soudu (§ 329 odst. 1 TŘ). Pokud není výkonem kontroly pověřen probační úředník, sám předseda senátu nejpozději jedenkrát za šest měsíců, zjišťuje, zda podmíněně odsouzený vede řádný způsob života a dodržuje uložená omezení (§ 329 odst. 2 TŘ). O výchovné spolupůsobení může požádat zájmové sdružení občanů činné na pracovišti odsouzeného nebo v jeho bydlišti, pokud nabídlo záruku za převýchovu odsouzeného (§ 6 odst. 1 písm. b), § 329 odst. 3 TŘ). Prostředí, ve kterém pachatel žije a pracuje ovlivňuje možnost jeho nápravy a schopnost vést řádný život i bez odnětí svobody.²¹¹

V případě podmíněného odsouzení s dohledem, soud po právní moci rozsudku opatřením pověří probačního úředníka, v jehož obvodu má odsouzený bydliště nebo pracoviště, aby sledoval jeho chování a dodržování uložených omezení a povinností způsobem stanoveným zvláštním zákonem. Při výkonu dohledu nelze podmíněně odsouzenému ukládat jiné povinnosti, než které vyplývají ze zákona nebo z odsuzujícího rozsudku (§ 330a odst. 1 TŘ). S tím koresponduje i ustanovení § 122 odst. 1 TŘ, kdy byl-li nad pachatelem vysloven dohled, musí být z výroku rozsudku zřejmé, zda dohled má být vykonáván v rozsahu stanoveném trestním zákonem nebo zda jsou vedle něj pachateli ukládána další přiměřená omezení nebo povinnosti.

2.4. Trest podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení v praxi

Podmíněné odsouzení je sice jednou z forem trestu odnětí svobody (§ 52 odst. 2 TZ), přesto obsahuje podstatné znaky, jež jsou typické pro samostatný druh trestu.²¹² Samotný pojem podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody není přesný, neboť pachatel není odsouzen podmíněně, nýbrž pouze poté, co soud pravomocně zjistil skutek, kvalifikoval jej jako trestný čin, uznal pachatele vinným z jeho spáchání a uložil mu za něj trest odnětí svobody, výkon tohoto trestu není zatím realizován.²¹³ Z hlediska pachatele totiž v případě podmíněného odsouzení není přímo omezena osobní svoboda, ale je stanovena pouze povinnost vést řádný život a dodržovat soudem uložená omezení - v případě porušení podmínek podmíněného odsouzení je sankcí výkon trestu odnětí svobody jako u jiných alternativních trestů.²¹⁴ Nepodmíněný trest odnětí svobody je vždy přísnějším trestem než trest odnětí svobody, jehož výkon je podmíněně odložen, třebaž byl uložen v delší výměře.²¹⁵

Podmíněné odsouzení představuje v jistém smyslu „univerzální alternativní trest, a to z toho důvodu, že jej lze aplikovat u jednoznačně nejširšího okruhu trestných činů“.²¹⁶ Výkon trestu lze

²¹¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1016-1017.

²¹² JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 130.

²¹³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1011

²¹⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 37, 224-227.

²¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 8. 2003, sp. zn. 4Tz 125/2003

²¹⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 36.

podmíněně odložit i za situace, kdy soud postupuje dle § 40 odst. 2 a § 58 TZ a sníží trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby. Jediným teoretickým případem, kdy nelze trest odnětí svobody podmíněně odložit je situace dle §58 odst. 4 písm. a) kdy při snížení trestu odnětí svobody nelze uložit trest pod pět let, činí-li dolní hranice trestní sazby odnětí svobody alespoň dvanáct let.²¹⁷

I díky této „flexibilitě“ jde o nejčastěji ukládaný druh trestu. Ve více jak polovině případů soudy přistupují právě k podmíněnému trestu odnětí svobody (viz Příloha). Pozvolna se též zvyšuje podíl podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem (viz Tabulka č. 2).

Tabulka č. 2: Přehled o počtu osob odsouzených k podmíněnému trestu odnětí svobody²¹⁸

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Podmíněné odsouzení	36 006	38 657	42 242	42 157	41 686	44 403	45 675	57 465	50 203	43 802	39251	33379	31 328	30 860	25 488
Z toho podmíněné odsouzení s dohledem	1 930	1 979	2 012	2 067	2 088	2 642	3 572	3 860	4 100	4 142	4044	3852	3 624	3 574	2 986
podíl	5%	5%	5%	5%	5%	6%	8%	7%	8%	9%	10%	12%	12%	12%	12%

Dle studie z roku 2014²¹⁹ tři čtvrtiny oslovených probačních úředníků za největší problém praxe v oblasti výkonu dohledu v případě podmíněného odsouzení považují spolupráci se soudy. Nejčastěji zmiňují laxnost, neboť pro dosažení účelu dohledu je třeba, aby soud rychle a pružně reagoval na zjištěné nedostatky. Přehlížení zpráv o porušení podmínek dohledu je nejen demotivujícím, ale ohrožuje i autoritu probačních úředníků vůči odsouzeným pachatelům. Čtvrtina oslovených probačních úředníků si myslí, že je podmíněné odsouzení s dohledem ukládáno nevhodně. K efektivnějšímu výkonu podmíněného odsouzení s dohledem by dle nich přispělo i předjednání obdobně jako v tomu případě trestu OPP. Přestože soud může odsouzenému v rámci zkušební doby uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život, některá nelze v praxi realizovat, a to buď s ohledem na to, že jejich reálná kontrola není v silách probačních úředníků (např. v případě uložení povinnosti zdržet se určitého chování), nebo proto, že neexistují dostatečné podmínky pro jejich realizaci, tj. z důvodu chybějícího systému efektivních nástrojů a služeb (zejm. dostupnost sociálních programů ve vzdálenějších oblastech).

Převážná většina soudů proto k ukládání přiměřených omezení a přiměřených povinností dle § 82 odst. 2 a § 85 odst. 2 TZ nepřistupuje, byť by tím přispívali k individualizaci a diferenciaci trestu podmíněného odsouzení.²²⁰ Součástí vedení řádného života by však mělo být i odstranění

²¹⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1013-1014.

²¹⁸ Údaje vychází Statistických ročenek České republiky za roky 2005 až 2020.

²¹⁹ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 24, 53-55, 85-99.

²²⁰ *Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011*. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

negativních příčin, jež ke spáchání trestného činu vedly, a které by mohly být příčinou další trestné činnosti v budoucnu.²²¹

Shledávám jako vhodné, že ne každé porušení musí vést k vyslovení soudu, že se pachatel neosvědčil.²²² Soud nemusí za každých okolností nařizovat výkon trestu odnětí svobody, pokud se odsouzený dopustil jen takového poklesku, který lze považovat spíše za projev nahodilosti, a kdy v důsledku toho může u něj podmíněný trest odnětí svobody stále ještě plnit svůj účel. Smyslem § 83 odst. 1 TZ je zmírnění trestní represe tak, aby se předcházelo poněkud paušálnímu přístupu při přeměně podmíněně odloženého trestu odnětí svobody.²²³

Rizikem jsou totiž situace, kdy je uloženo několik podmíněně odložených trestů odnětí svobody, jejichž výkon je následně nařízen. Neboť bylo-li pachateli uloženo několik trestů, které nebyly vykonané, pak tyto tresty budou vykonávány postupně a bude docházet ke kumulaci jejich výkonů, a celková doba výkonu trestu odnětí svobody je pak vzhledem k závažnosti spáchané trestné činnosti nepřiměřená.²²⁴ Ke kumulaci dojde v důsledku opakovaných uložení podmíněně odložených trestů odnětí svobody, aniž by tyto dříve uložené tresty byly zohledněny při ukládání dalších trestů. Tomu by mělo zabránit současné znění § 39 odst. 4 TZ, který výslovně zmiňuje povinnost soudu přihlídnout při stanovení druhu trestu a jeho výměry též k druhu a výměře trestů, které byly pachateli uloženy za jinou jeho trestnou činnost a dosud nebyly vykonány, tak, aby vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu a osobě pachatele nebyl uložen takový trest, který by spolu s dosud nevykonanými tresty vedl k nepřiměřenému postihu pachatele.²²⁵

²²¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 234-236

²²² TOMÁŠEK, Jan, Lucie HÁKOVÁ a Zuzana KOSTELNÍKOVÁ. *Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií*. Praha: IKSP, 2019, s. 78-79.

²²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 1. 2018, sp. zn. 3 Tz 92/2017

²²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2019, sp.zn. II. ÚS 4022/18

²²⁵ Současné znění § 39 odst. 4 TZ bylo přijato zákonem č. 333/2020 Sb.

3. Trest domácího vězení

Již zákonem č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, bylo možné vedle dvou stupňů vězení²²⁶ uložit i vězení domácí. Dle § 246 a § 262 cit. zákona se místo vězení prvního stupně mohlo uložit vězení domácí „když trestanec jest člověkem bezúhonné pověsti a když by vzdálen jsa od svého příbytku, nemohl si hleděti svého úřadu, svého obchodu, nebo svého výdělku“; a to „bud' na přípověď odsouzence, že se nevzdálí, anebo tak, že se mu postaví stráž. Vězením domácím zavazuje se odsouzenec, že se pod nižádnou záminkou z domu nevzdálí pod trestem, že by ostatní čas vězení přestáti musil ve věznici veřejné.“. Citovaný zákon zrušil až trestní zákon č. 86/1950 Sb. účinný od 1.8.1950, který již uložení vězení domácího neumožňoval.

Současný trest domácího vězení byl zaveden trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb. jako alternativa k trestu odnětí svobody. Z hlediska přísnosti představuje mezistupeň mezi nepodmíněným a podmíněným trestem odnětí svobody. Na jedné straně omezuje osobní svobodu odsouzeného, na straně druhé však umožňuje lépe zachovat jeho rodinné i pracovní vztahy. Dle důvodové zprávy cílí na případy, u nichž vzhledem k rodinným poměrům a osobním vlastnostem odsouzeného postačuje méně intenzivní trest, ale s ohledem na povahu a závažnost spáchaného činu, osobu pachatele a možnost resocializace nepostačuje podmíněné odsouzení.²²⁷

Trest domácího vězení tak představuje druhou nejpřísnější sankci, což ostatně plyne i z hierarchie ukládaných trestů (§ 52 odst. 1 TZ). Ve srovnání s mírnějšími tresty typu obecně prospěšných prací či podmíněného odsouzení s dohledem by tak měl více dopadat a v realu i dopadá na osoby, které byly již v minulosti trestány.²²⁸ Zároveň je však chápán jako trest převážně výchovný, který umožňuje pružnější resocializaci jedince zpět do společnosti.²²⁹

Trest domácího vězení, jehož výkon nezpřetrhává stávající vazby jedince, může na jedné straně předcházet negativním vlivům uvěznění ve věznici a vést k menší stigmatizaci odsouzeného ze strany společnosti v porovnání s uložením nepodmíněného trestu odnětí svobody, na straně druhé je s ohledem na uloženou podobu do jisté míry shledáván jako značně přísný.²³⁰

Samotné zavedení trestu sledovalo dosažení několika cílů - mezi nejzákladnější patřilo snížení přeplněnosti věznic, snížení míry recidivy a v neposlední řadě i ušetření finančních prostředků

²²⁶ První (bez přídavku) i druhý stupeň (s přídavkem tuhé) vězení se vykonával ve věznici bez želez, rozdíl spočíval v tom, že v prvním stupni si stravu odsouzenec zajišťoval sám z vlastních prostředků či skrze pomoc svých příslušníků, a pracovat mohl dle své vůle; naopak ve druhém stupni byla jak strava, tak práce přidělována dle příslušných předpisů věznic.

²²⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. Sněmovní tisk 410/0, ze dne 25. 2. 2008, V. volební období.

²²⁸ SCHEINOST, Miroslav. *Trestní sankce - jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství*. Praha: IKSP, 2015, s. 23.

²²⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. Sněmovní tisk 410/0, ze dne 25. 2. 2008, V. volební období.

²³⁰ „Je to pocit jakési vydělenosti. Zatímco ve věznici jste si s ostatními rovný, v domácím vězení jste jiný než lidé, kteří vás obklopují. To, co oni mohou, vy nemůžete,“ popsala pracovnice zlínského střediska PMS Zdeňka Kosařová. „*Domácí vězení? Trest je tvrdý, ale účinný, říkají mediátoři*“. Deník.cz. Dostupné z: <https://www.denik.cz/zlinsky-kraj/domaci-vezeni-trest-je-tvrdy-ale-ucinny-rikaji-mediatori-20121120-aiom.html>

spojených s výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody. Trest byl zaváděn mj. též z důvodu snížení počtu ukládaných krátkodobých trestů odnětí svobody.²³¹

Dle prospektu PMS poskytovaného osobám odsouzeným přináší trest domácího vězení tyto výhody: zůstat s rodinou a v kontaktu s přáteli, neztratit zaměstnání, a odčinit důsledky trestného činu a nahradit škodu.²³²

3.1. Právní úprava trestu domácího vězení

Trest domácího vězení upravuje § 60 TZ. Na rozdíl od trestu odnětí svobody nelze tento trest uložit za zločin, ale pouze za přečin (tj. za všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let; § 14 odst. 2 TZ) při současném splnění dvou kumulativních podmínek:

- vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu,
- pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese, příp. jeho části, a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost.

Samotný trest spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu trestu v určeném obydlí v soudem stanoveném časovém období, pokud mu v tom nebrání důležité důvody. Demonstrativní výčet takových důvodů zahrnuje výkon zaměstnání, povolání nebo poskytnutí zdravotních služeb u poskytovatele zdravotních služeb v důsledku jeho onemocnění nebo úrazu (§ 60 odst. 3 TZ). Soud stanoví časové období, ve kterém je odsouzený povinen se zdržovat po dobu výkonu trestu v určeném obydlí v pracovních dnech, ve dnech pracovního klidu a pracovního volna s ohledem na pracovní dobu, času potřebnému k cestě do zaměstnání, k péči o nezletilé děti a k vyřizování nutných osobních a rodinných záležitostí (§ 60 odst. 4 TZ). Z mého pohledu nevidím interpretační potíže, na rozdíl od názoru Ščerby,²³³ mezi důležitými důvody bránící výkonu trestu dle § 60 odst. 3 TZ a vyřizování nutných osobních a rodinných záležitostí dle § 60 odst. 4 TZ, ke kterým při ukládání sankce přihlíží soud. V prvním případě jde o mimořádné události (nemoc či úraz, náhlá pracovní cesta, svatba, pohřeb, přijímací zkoušky), které jsou svou podstatou nahodilé, ojedinělé a dle mého názoru do jisté míry zároveň časově náročné tak, že výkon trestu podstatně nenaruší. Souhlasím s tvrzením, že je-li to vzhledem k okolnostem možné, měl by odsouzený v takových případech s předstihem informovat probačního úředníka s žádostí o jeho

²³¹ Na druhé straně při zjišťování, jaké jiné sankce by byly vhodné právě místo krátkodobých trestů odnětí svobody, však mezi oslovenými soudci a státními zástupci byly častěji voleny možnosti výkonu trestu v zařízeních spravovaných obecními úřady, dále víkendové vězení ve věznici a výkon trestu ve věznici otevřeného typu než možnost ukládání trestu domácího vězení. KARABEC, Zdeněk, Radka MACHÁČKOVÁ a Simona DIBLÍKOVÁ. *Krátkodobé tresty odnětí svobody: závěrečná studie z výzkumu*. Praha: IKSP, 2000, s. 67-68.

²³² *Informační leták PMS k trestu domácího vězení*. Dostupný z k: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/06/el_letak_tdv_svisly.pdf

²³³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 341.

souhlas s danou odchylkou.²³⁴ Naopak k vyřizování nutných osobních a rodinných záležitostí je nutné přihlídnout již v odsuzujícím rozsudku, neboť trest, jehož výkon pokrývá celé časovém období s vynětím pouze pracovní doby a času nutnému k cestě do zaměstnání, by neumožňoval vyřizovat nutné, ale co do četnosti běžné události jako je např. vyzvednutí balíku na poště, návštěva banky či úřadu (a to navíc bez ohledu na časovou dostupnost těchto institucí od místa výkonu trestu).

Původní znění, které bylo zakotveno v § 60 odst. 3 TZ a které bylo zákonem č. 330/2011 Sb. vypuštěno a nahrazeno povinností soudu stanovit časové období dle §60 odst. 4 TZ, obsahovalo ustanovení o časově ohraničeném období, ve kterém byl odsouzený povinen se zdržovat po dobu výkonu trestu v určeném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20.00 hodin do 5.00 hodin, pokud soud nestanovil jinak. I přestože současné znění § 60 odst. 4 TZ přispívá k širší individualizaci a diferenciaci trestu soudem (§ 39 odst. 1 a 2 TZ), Nejvyšší soud navrholo dřívější znění vrátit, resp. jím doplnit současný § 60 odst. 4 TZ, neboť v justiční praxi využívají soudy možnosti individualizace trestu minimálně a v rozhodnutích se nadále drží časového rozpětí dřívější právní úpravy.²³⁵ Z mého pohledu by byla změna navrhovaná Nejvyšším soudem pouze účelová, neboť výše zmíněné časové rozpětí 20.00 hodin až 5.00 hodin je již dnes vodítkem, sic skrytým, a je otázkou, k čemu by jeho výslovné znovuuvedení v zákoně přispívalo lépe než je tomu dnes. Na druhé straně se trest v této podobě může jevit jako dostatečně přísný, zejm. v případě, kdy by byl uložen v časovém období na celých 24 hodin, neboť by si odsouzený musel své základní životní potřeby zajišťovat sám při současné nemožnosti opustit určené obydlí a mohl by se tak stát zátěží pro případné spolubydlící.²³⁶ Z tohoto důvodu by doplnění současné úpravy dřívějším ustanovením bylo nasnadě, i přestože by k tak teoretickému případu, zejm. s ohledem na charakter této sankce a obecných zásad ukládání trestů (§ 36 TZ), nemělo v české justici vůbec dojít. Případnou prevencí takového případu by mohlo být stanovení minimálního a maximálního rozsahu denního omezení;²³⁷ obdobně jako je tomu v případě vykonávání společenské prospěšné činnosti mladistvými dle § 18 odst. 3 ZSVM stanovující maximální denní a týdenní limit této činnosti s ohledem na jejich povinnosti související zejm. se studiem a přípravou na budoucí povolání.

Právní úprava umožňuje soudu široké modifikace konkrétního vymezení rozsahu trestu, kdy soudu umožňuje uložit trest v podstatě i v podobě tzv. víkendového trestu a stanovit odsouzenému

²³⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 345.

²³⁵ *Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011*. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

²³⁶ VAN ZYL SMIT, Dirk. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Praha: IKSP, 2010, s. 35.

²³⁷ KURSOVÁ, Jana. *Právní úprava domácího vězení v České republice a Anglii*. Státní zastupitelství, 2015, roč. 13, č. 4, s. 28-36.

s ohledem na jeho zaměstnání či rodinné poměry, aby se v určeném obydlí zdržoval jen ve dnech pracovního klidu a pracovního volna, nebo pouze v některých dnech v týdnu.²³⁸ Soud též může odsouzenému povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění (§ 60 odst. 4 TZ).

Neslučitelnost tohoto trestu s trestem odnětí svobody a trestem obecně prospěšných prací zakotvuje § 53 odst. 1 TZ. Jinak lze trest domácího vězení uložit i samostatně, pokud vzhledem k povaze a závažnosti přečinu a osobě a poměrům pachatele není uloženo jiného trestu třeba (§ 60 odst. 2 TZ), a to i v případech, kdy trestní zákon na některé činy takový trest nestanoví (§ 53 odst. 2 TZ).

Soud může uložit trest až na dva roky (§ 60 odst. 1). Trest lze uložit též trestním příkazem do jednoho roku (§ 314e odst. 2 písm. b) TŘ), avšak pouze po vyžádání zprávy probačního úředníka, která obsahuje informace o možnostech výkonu tohoto trestu, včetně stanoviska obviněného k uložení tohoto trestu (§ 314e odst. 4 TŘ); soud trest ukládá s přihlédnutím k této zprávě. Součinnost PMS s příslušným soudem o uložení trestu by měla předcházet neefektivnímu ukládání trestu. Povinnost vyžádat si zprávu probačního úředníka o možnostech výkonu trestu před odsuzujícím rozhodnutím ukládající trest však soud nemá, vyjma právě případu ukládání trestu domácího vězení trestním příkazem, nicméně většina ze soudců vidí ve zprávě přínos pro úspěšnější výkon trestu a pokud se rozhoduje o uložení trestu v hlavním líčení zprávu od PMS si vyžádají.²³⁹ Tzv. předběžné šetření (jehož výsledkem je zpráva probačního úředníka) slouží ke zjištění důležitých okolností pro uložení trestu (jako jsou bytové a sociální poměry pachatele a další okolností, jež uložení trestu ovlivňují), kdy po analýze rizik a potřeb pachatele, potřeb a zájmů oběti, může probační úředník mj. navrhnout soudu uložení přiměřených omezení a přiměřených povinností pachateli. Soud dále může uložit pachateli na dobu výkonu trestu, vedle přiměřených omezení nebo přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4 TZ, aby dle svých sil nahradil škodu, odčinil nemajetkovou újmu nebo vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem (§ 60 odst. 5 TZ), a poškozený tak má větší šanci získat kompenzaci jemu způsobené újmy.²⁴⁰ U pachatelů ve věku blízkém věku mladistvých může soud uložit i některá z výchovných opatření uvedená v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (§ 15 ZSVM). Spojením s § 48 odst. 4 TZ, příp. § 15 ZSVM, lze uložení trestu diferenciovat a individualizovat na konkrétního pachatele.²⁴¹

²³⁸ VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem k 1.8.2011*. Olomouc: ANAG, 2011, s. 210.

²³⁹ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: IKSP, 2020, s.103-118.

²⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 818.

²⁴¹ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: IKSP, 2015, s. 44.

V případě mladistvých může soud pro mládež uložit v délce maximálně jednoho roku trestní opatření domácího vězení spolu s vhodnými výchovnými opatřeními (§ 26 odst. 2 ZSVM). Uložení trestního opatření domácího vězení mladistvým provází zvýšená pozornost na jejich neukončený rozumový a mravní vývoj, který by mohl být nevhodně uloženou sankcí brzděn, a případný vzdor mladistvého při výkonu tohoto trestního opatření může vést k jeho protispolečenskému chování a zvýšení rizika recidivy, neboť mladiství mohou uložením této sankce pociťovat větší újmu v porovnání s dospělým pachatelem.²⁴² Proto se v takovém případě doporučuje uložit toto trestní opatření na nejvýše šest měsíců spolu s dohledem, vhodnými výchovnými opatřeními a pomocí rodině.²⁴³

Je vhodné podotknout, že domácí vězení může být v rámci českého právního řádu uloženo v několika formách. Lze jej uložit:

- jako samostatný trest upravený v § 60 TZ;
- v případě přeměny trestu odnětí svobody na trest domácího vězení dle § 57a TZ, kdy po výkonu poloviny uloženého či dle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody za přečin může soud přeměnit zbytek trestu v trest domácího vězení a každý den nevykonaného zbytku trestu odnětí svobody se počítá za jeden den trestu domácího vězení; nejvyšší výměrou trestu domácího vězení stanovenou v § 60 odst. 1 TZ (tj. dvou let) není soud vázán;²⁴⁴
- při podmíněném propuštění odsouzeného dle § 89 odst. 1 TZ, kdy soud může nad pachatelem vyslovit dohled a současně uložit povinnost, aby se v počáteční části zkušební doby zdržoval v určené době ve svém obydlí;
- při podmíněném propuštění odsouzeného dle § 89 odst. 2 TZ, kdy soud může uložit podmíněně propuštěnému dle § 88 odst. 2 TZ, aby se ve zkušební době zdržoval ve stanoveném období ve svém obydlí.²⁴⁵

3.2. Přeměna trestu domácího vězení

Charakter trestu domácího vězení vyžaduje, aby byl trest dodržován jako celek a vytvářel dostatečný tlak na odsouzeného. Dle § 61 TZ v případě, kdy se pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu vyhýbá nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané

²⁴² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 819.

²⁴³ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: IKSP, 2015, s. 162.

²⁴⁴ §57a TZ se k 1.1.2022 zákonem č.220/2021 Sb. ruší.

²⁴⁵ Dřívější možnost přeměny trestu OPP na trest domácího vězení, kdy každá i jen započatá hodina nevykonaného trestu OPP se počítá jako jeden den domácího vězení, spolu s možností přeměny peněžitého trestu na trest domácího vězení byly zrušeny zákonem č. 333/2020 Sb. k 1.10.2020.

podmínky výkonu trestu, jinak maří výkon trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest, může soud trest domácího vězení či jeho zbytek (i během doby stanovené pro jeho výkon) přeměnit v trest odnětí svobody a rozhodnou zároveň o způsobu jeho výkonu.²⁴⁶ Každý i jen započatý den nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den trestu odnětí svobody. Mezi důvody vedoucí k přeměně trestu patří i nesplnění uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností, neuhrazení způsobené škody, neodčinění způsobené nemajetkové újmy nebo nevydání získaného bezdůvodného obohacení, ale i zneužití doby povolených návštěv pravidelných bohoslužeb či náboženských shromáždění k jiné nepovolené činnosti.²⁴⁷ O přeměně trestu domácího vězení v trest odnětí svobody rozhoduje předseda senátu (ať už na návrh probačního úředníka či bez něj) ve veřejném zasedání a proti jeho rozhodnutí je přípustné podat stížnost, která má odkladný účinek (§ 334g TR). Soud tedy nemá povinnost při naplnění podmínek v § 61 TZ rozhodnout o přeměně trestu, trest může trvat nadále v rozsahu prvotně nastavených podmínek. Chování a jednání pachatele mařícího výkon trestu je třeba hodnotit komplexně, a nepřístupovat při ojedinělém izolovaném porušení stanovených podmínek výkonu trestu automaticky k postihu.²⁴⁸

Je nutné podotknout, že osoba, které byl uložen trest domácího vězení a ve stanovené době se nezdržovala v určeném obydlí, se také nemůže tímto jednáním dopustit trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. h) TZ, neboť pro takový případ upravuje TZ postupy, kterými se zajistí jiný způsob výkonu trestu.²⁴⁹ Je jím právě postup dle § 61 TZ o přeměně v trest odnětí svobody, resp. dle úpravy účinné do 30.11.2011 o nařízení náhradního trestu odnětí svobody. Dřívější úprava § 61 TZ před novelizací zákonem č. 330/2011 Sb. určovala, že pokud soud ukládá trest domácího vězení, stanoví zároveň i náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok pro případ, kdy by byl výkon trestu zmařen - v případě zmaření trestu domácího vězení tak soud nařídil výkon celého náhradního trestu odnětí svobody. Stanovení náhradního trestu odnětí svobody, zejm. jeho délky, bylo kritizováno, neboť pro některé odsouzené se mohl jevit jako příliš přísný a pro jiné zas nedostatečně odrazující - odsouzený se totiž mohl dostat do situace, kdy, pokud zmařil výkon trestu domácího vězení na konci jeho trvání (např. v posledním měsíci po téměř ročním řádném výkonu trestu), musel vykonat celý náhradní trest odnětí svobody v délce dalšího jednoho roku (za předpokladu, že byl náhradní trest odnětí svobody stanoven v délce jednoho roku), kdežto jiný odsouzený ke stejnému druhu a výměře trestu, který však zmařil

²⁴⁶ Zákonem č. 220/2021 Sb. je místo přeměny trestu domácího vězení zakotven institut náhradního trestu odnětí svobody, který stanoví pro případy vyhýbání se nástupu výkonu trestu.

²⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 828, 833-8344.

²⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 828.

²⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2013, sp. zn. 11 Tz 17/2013

výkon trestu již na počátku jeho trvání, bude muset vykonat pouze celý náhradní trest odnětí svobody v délce jednoho roku, což nelze považovat za přiměřené a spravedlivé.²⁵⁰ Je proto zajímavé, že zákonem č. 220/2021 Sb. (účinný od 1.1.2022) se náhradní trest odnětí svobody do právní úpravy vrací.²⁵¹ Je to nejspíše proto, že i přestože se současné znění § 61 TZ zdá z důvodu proporcionality vzhledem k době výkonu trestu vhodnější (čím déle vykonávám trest domácího vězení, tím kratší mi hrozí trest odnětí svobody), i ono podléhá kritice. V praxi je totiž sporné, od kterého okamžiku se stanoví počátek přepočtu - možné jsou dva postupy:²⁵²

■ Trest odnětí svobody se vykoná za každý den od prvního prokázaného porušení podmínek výkonu trestu domácího vězení, bez ohledu na to, kdy bylo o přeměně rozhodnuto soudem. Takový přístup vede k naplnění účelu trestu; avšak poruší-li odsouzený podmínky výkonu trestu domácího vězení jen jednou a dále bude řádně trest vykonávat, bude do doby vydání soudního rozhodnutí o přeměně potrestán dvakrát, neboť po dobu do rozhodnutí o přeměně bude vykonávat trest domácího vězení a zároveň bude muset i za toto období vykonat trest odnětí svobody.

■ Trest odnětí svobody se vykoná za každý den od rozhodnutí soudu o přeměně, bez ohledu na to, kdy byly podmínky výkonu trestu domácího vězení zmařeny. Tj. přeměnění se pouze ta část nevykonaného trestu domácího vězení od soudního rozhodnutí o přeměně trestu, k čemuž fakticky s ohledem na procesní lhůty, délku řízení, a i případných obstrukcí ze strany odsouzeného, nemusí vůbec dojit.

Dle názoru Nejvyššího soudu²⁵³ se počátek přepočtu stanoví právě k okamžiku rozhodnutí soudu, který rozhodl o přeměně trestu, protože do tohoto rozhodnutí vykonává odsouzený nadále trest domácího vězení (porušení podmínek výkonu trestu neznamena, že by byl porušen samotný výkon trestu). Po vyhlášení usnesení soudu o přeměně, již odsouzený trest domácího vězení nevykonává, byť proti rozhodnutí je možné podat stížnost, neboť by jinak v situaci končícího výkonu trestu, mohl oddálit přeměnu trestu do té míry, že by již na maření výkonu trestu nebylo možné adekvátně reagovat. Právě z tohoto důvodu Nejvyšší soud navrhoval novelizovat současné znění § 61 TZ či se vrátit zpět k dřívější úpravě zakotvující náhradní trest odnětí svobody.

²⁵⁰ KURSOVÁ, Jana. *Domácí vězení jako alternativní trest*. In: STRÉMY, Tomáš. Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, máj 2014. s. 325.

²⁵¹ Odlišností od právní úpravy účinné do 30.11.2011 je skutečnost, že pokud odsouzený zavinil příčinu k rozhodnutí o tom, že se náhradní trest odnětí svobody vykoná, až po výkonu poloviny uloženého trestu domácího vězení, soud stanovenou délku náhradního trestu odnětí svobody zkrátí na polovinu. Navíc může soud výjimečně vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat trest domácího vězení v platnosti, přestože odsouzený zavinil příčinu k výkonu náhradního trestu odnětí svobody, a stanovit nad odsouzeným na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dohled či dosud neuložené přiměřené omezení nebo přiměřenou povinnost dle § 48 odst. 4 TZ, nebo prodloužit dobu výkonu trestu až o jeden rok (přičemž nesmí překročit nejvyšší výměru trestu stanovenou v § 60 odst. 1 TZ). Výkon trestu domácího vězení se přerušuje vyhlášením rozhodnutí o výkonu náhradního trestu odnětí svobody, a to do dne nabytí právní moci tohoto rozhodnutí nebo rozhodnutí o ponechání trestu domácího vězení v platnosti.

²⁵² VICHEREK, Roman. *Přeměna trestu domácího vězení - věc v praxi skoro nemožná*. Státní zastupitelství, 2015, roč. 13, č. 6, s. 29-35.

²⁵³ *Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011*. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

Sankcionování porušení podmínek výkonu trestu čelí běhu času, než o případné přeměně trestu bude rozhodnuto. *De lege ferenda* časové prodlevě, která může vést až k nežádoucímu okamžiku, když již není co postihnout, neboť výkon trestu skončil, lze předejít i přerušением²⁵⁴ a pozastavením výkonu trestu až do projednání soudem, i to však v sobě nese časový průtah.²⁵⁵ Na druhé straně § 334d TŘ umožňuje z důležitých důvodů odložit nebo přerušit výkon trestu domácího vězení na potřebnou dobu, a doba, po kterou je výkon trestu odložen nebo přerušen, se nezapočítává do doby výkonu trestu. Avšak na škodu je skutečnost, že se těmito důležitými důvody rozumí důvody plynoucí z § 60 odst. 3 TZ, tj. zejm. výkon zaměstnání, povolání a poskytnutí zdravotních služeb u poskytovatele zdravotních služeb v důsledku onemocnění nebo úrazu, dále závažné rodinné okolnosti jako svatba, pohřeb, návštěva rodinného příslušníka v nemocnici,²⁵⁶ příp. povinnosti plynoucí s výkonem uloženého ambulantního ochranného léčení nebo s výkonem přiměřených omezení a přiměřených povinností dle § 48 odst. 4 TZ,²⁵⁷ a nikoliv důvod maření výkonu trestu domácího vězení.

Ponechání trestu domácího vězení v platnosti či prodloužení doby pro jeho výkon jako je tomu v případě trestu OPP (§ 65 odst. 3 TZ), podmíněného odsouzení (§ 83 odst. 1 TZ), resp. podmíněného odsouzení s dohledem (§ 86 odst. 1 TZ) umožní až novela TZ zákonem č. 220/2021 Sb. (účinný od 1.1.2022).

3.3. Výkon trestu domácího vězení

Výkon trestu domácího vězení blíže upravují § 334a až § 334h TŘ. Podrobnosti stanovuje Ministerstvo spravedlnosti ve vyhlášce č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu domácího vězení (naplnění § 334h TŘ).

Jakmile se stane soudní rozhodnutí vykonatelným, zasílá soud odsouzenému a příslušnému středisku PMS nařízení výkonu trestu, ve kterém stanoví počátek a místo výkonu trestu tak, aby si odsouzený ještě před začátkem výkonu trestu zařídil své záležitosti (§ 334a TŘ). Pro zahájení výkonu trestu jsou tedy nutná dvě rozhodnutí soudu (odsuzující a nařizující výkon).

Na návrh odsouzeného, státního zástupce či probačního úředníka, nebo i bez takového návrhu, rozhodne soud z důležitých důvodů o změně místa výkonu trestu, doby po kterou se má odsouzený v určeném místě zdržovat, a přiměřených omezení a přiměřených povinností, přičemž nesmí změnit počet hodin v týdnu, po které se má odsouzený zdržovat v určeném obydlí, v neprospěch odsouzeného, stejně tak jako rozsah přiměřených omezení a přiměřených povinností (§334e

²⁵⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 348.

²⁵⁵ Vicherek, Roman: Přeměna trestu domácího vězení - věc v praxi skoro nemožná. *Státní zastupitelství* Roč. 13, č. 6 (2015), s. 29-35.

²⁵⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 345.

²⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 825.

TŘ).²⁵⁸ O změně trestu domácího vězení rozhoduje soud též po vykázání odsouzeného ze společného obydlí dle § 44 an. zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Z důležitých důvodů lze odložit nebo přerušit výkon trestu domácího vězení na potřebnou dobu, a doba, po kterou je výkon trestu odložen nebo přerušen se nezapočítává do doby výkonu trestu (§ 334d TŘ). Od výkonu trestu domácího vězení nebo jeho zbytku lze upustit, pokud odsouzený onemocněl nevléčitelnou životu nebezpečnou nemocí nebo nevléčitelnou nemocí duševní nebo z jiných obdobně závažných důvodů (§ 334f odst. 3 TŘ); obdobně je tomu tak u upuštění od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku (§ 327 odst. 3 TŘ).

Vlastní kontrola výkonu trestu je možná skrze elektronický kontrolní systém umožňující detekovat pohyb odsouzeného nebo namátkovou kontrolou prováděnou probačním úředníkem (§334b TŘ).²⁵⁹ Přestože slib pachatele přispívá k zajištění hladkého průběhu výkonu trestu, akceptaci trestu a posiluje jeho resocializační účinek,²⁶⁰ nelze opomenout skutečnost, že výkon trestu ovlivňuje osobní práva ostatních osob spolubydlících s odsouzeným,²⁶¹ kteří nemají povinnost poskytovat veškerou potřebnou součinnost při výkonu kontroly jako je tomu v případě odsouzeného (§ 60 odst. 1 písm. b) TZ, § 7 vyhlášky č. 456/2009 Sb.).²⁶²

V případě, že odsouzený nedodrží podmínky výkonu trestu a uložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, sděluje tuto skutečnost orgán zajišťující kontrolu bezodkladně soudu (§334c TŘ).²⁶³

Co se týče kontroly výkonu trestu domácího vězení skrze elektronický kontrolní systém,²⁶⁴ pilotní projekt pro ověření systému a získání prvotních zkušeností pro následné standardní zavedení elektronického monitoringu trval od 1.8.2012 do 30.11.2012.²⁶⁵ Experiment využíval radiofrekvenční systém monitoringu, který spočíval v umístění náramku (vysílače) na kotník odsouzeného a instalaci přijímače signálu v prostoru obydlí. Přijímač signálu následně odesílal data monitorovacímu centru, čímž byla zajištěna kontrola v reálném čase. Vedle přehledu možných technických problémů získali probační úředníci i poznatky o důležitosti předběžného

²⁵⁸ Jiné místo výkonu trestu domácího vězení nebo doby, kdy se zde má odsouzený zdržovat, může z důležitých důvodů a se souhlasem odsouzeného od 1.1.2022 stanovit i probační úředník; přitom se nesmí změnit počet hodin v týdnu, po které se má odsouzený v obydlí nebo jeho části zdržovat, což umožní zrychlení úpravy podmínek výkonu trestu, aby situace (jako je např. přestěhování, výpověď z nájemní smlouvy nebo změna pracovní doby) nevedly z důvodu časové prodlevy způsobené dosavadní administrativní zátěží k přeměně trestu. O změně informuje probační úředník bez zbytečného odkladu soud. Důvodová zpráva k zákonu č. 220/2021 Sb. Sněmovní tisk 624/0, ze dne 17.10.2019, VIII. volební období.

²⁵⁹ Od 1.1.2022 bude agenda elektronické kontroly trestu domácího vězení ve výlučné kompetenci PMS, do té doby jde o kompetenci sdílenou s Ministerstvem spravedlnosti (z.č. 220/2021 Sb.).

²⁶⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 335.

²⁶¹ KRAHL, Matthias. *Elektronicky hlídání domácího vězení*. Právní rozhledy, 2018, roč. 6, č. 5, s. 229 - 233.

²⁶² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 337-338.

²⁶³ Právní úprava od 1.1.2022 umožní, že při méně závažném porušení upozorní odsouzeného na zjištěné nedostatky probační úředník a poučí jej, že v případě opakování nebo závažnějšího nedodržení stanovených podmínek bude informovat soud (z. č. 220/2021 Sb.).

²⁶⁴ Zákon hovoří o elektronickém kontrolním systému, praxe nejčastěji o elektronickém monitorovacím systému či elektronickém monitoringu. Vědomě využívám všechny tyto obraty jako synonyma.

²⁶⁵ Do tohoto projektu bylo zařazeno celkem 43 odsouzených, z nichž 4 prokazatelně porušili výkon trestu. *Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu: „Elektronický monitoring odsouzených“*. Probační a mediační služba. Dostupné z: <http://docplayer.cz/7969360-Vec-zaverecna-zprava-a-ekonomicke-zhodnoceni-pilotního-projektu-elektronicky-monitoring-odsouzenych.html>

šetření a nutnosti prověřovat na první pohled banální, avšak podstatné informace typu existence právního titulu odsouzeného k obydlí (např. nájemní smlouva), dostupný signál či legální přívod elektřiny. Jedním z výstupů projektu, který byl hodnocen jako úspěšný, byla i série doporučení vč. nákupu zařízení v počtu 500 až 2.000 kusů. Samotné ostré zavedení elektronického systému kontroly však prošlo řadou peripetií a až 26. září 2017 byla uzavřena smlouva na se společností SuperCom, která měla v první fázi dodat 280 tzv. náramků včetně nezbytného vybavení, softwaru, zajistit spuštění systému a školení pracovníků. Náramky obsahující GPS zařízení sledují pohyb osob v předem stanovených povolených a zakázaných zónách.²⁶⁶ Elektronický monitorovací systém lze využít i v případech nahrazení vazby dle § 73 odst. 4 TŘ nebo podmíněného propuštění dle § 331 odst. 5 TŘ.

Vyhláška č. 458/2009 Sb. stanovuje denní sazbu připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a využitím elektronického kontrolního systému. Na náhradě nákladů se tak odsouzený podílí ve výši 50 Kč na den (§ 1 cit. vyhlášky).

3.4. Trest domácího vězení v praxi

Současná právní úprava trestu domácího vězení umožňuje diferenciaci a individualizaci této sankce ve vztahu ke konkrétnímu pachateli, který páchá méně závažnou trestnou činnost.²⁶⁷ Avšak omezení okruhu vhodných pachatelů na osoby s příznivou sociální situací,²⁶⁸ nízkou potřebou resocializace, kteří představují nízké riziko pro společnost, může vést k jeho nevyužívání.²⁶⁹ Samotný odhad vlivu sankce na snížení počtu vězněných osob po zavedení trestu domácího vězení, jehož výkon bude kontrolován elektronickým monitorovacím systémem, je spíše opatrný.²⁷⁰ Často se zmiňuje otázka, zda nedojde k tzv. net widening efektu, kdy by ukládáním trestu domácího vězení bylo nahrazováno ukládání jiných méně postihujících a méně přísnějších trestů, což by v důsledku vedlo k zostření trestní represe (neboť primárně by měl být trest domácího vězení hlavní alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody). K čemuž samozřejmě nejspíše dojde, otázkou zůstává, v jaké míře.

Kritika trestu, která se odráží i v nízkém počtu jeho ukládání, dlouhodobě spočívala zejm. v namátkové kontrole dodržování výkonu trestu probačními úředníky, která byla i přes veškerou

²⁶⁶ *Náramky pro domácí vězení míří konečně do praxe*. Tiskové oddělení Ministerstva spravedlnosti. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/aktuality-clanky/naramky-pro-domaci-vezeni-miri-konecne-do-praxe/>

²⁶⁷ KRÁL, Vladimír. *Domácí vězení - další alternativní trest?* Trestněprávní revue, 2007, roč. 6, č. 8, s. 235-238.

²⁶⁸ KRAHL, Matthias. *Elektronicky hlídání domácího vězení*. Právní rozhledy, 2018, roč. 6, č. 5, s. 229 - 233.

²⁶⁹ BOLEDOVIČOVÁ, Lucie. *Německé zkušenosti s elektronickým monitoringem, aneb cesta k (ne)zavedení domácího vězení*. Časopis pro právní vědu a praxi, 2014, roč. 22, č. 1, s. 29-33.

²⁷⁰ MAREŠOVÁ, Alena. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody - kriminologická analýza*. Praha: IKSP, 2016, s. 51.

jejich snahu, nedostačující.²⁷¹ Ostatně kontrola výkonu trestu domácího vězení nikdy nebyla koncipována jako hlavní činnost PMS. Náhodné odhalení porušení podmínek výkonu trestu ze strany probačních úředníků,²⁷² vedl soudce ke zcela pochopitelnému závěru, že se vymahatelnost trestu nedá tímto způsobem zajistit.²⁷³

Při zpětném pohledu tak bylo velice ambiciózní prosazovat zavedení trestu domácího vězení i přes absenci elektronického monitorovacího systému.²⁷⁴ Veškeré studie, které se by snažily o objektivní zjištění přínosu a efektivnosti trestu domácího vězení v pojetí úpravy českého právního řádu, narazí na základní nedostatek - nedostatek dat. Je pak těžké hodnotit, nakolik byly např. přeměny trestu OPP či peněžitého trestu na trest domácího vězení neefektivní nebo jaké dopady měly dílčí změny právní úpravy na ukládání trestu.

Nezajištění efektivního způsobu kontroly od samého počátku zakotvení této sankce v právní úpravě se odrazilo na v tom, že je trest ukládán v řádu stovek případů ročně, v podobě trestního opatření domácího vězení u mladistvých pachatelů v řádu jednotek (viz Tabulka č. 3). I přes reálné zavedení elektronického monitoringu od září 2018²⁷⁵ je podíl trestu na celkovém počtu odsouzených osob nadále mizivý (viz Příliha). Zasetá nedůvěra soudců přetrvává.²⁷⁶

V současnosti kontrola nejen výkonu trestu domácího vězení skrze elektronický monitorovací systém byla reálně možná do listopadu 2021.²⁷⁷ Jako jeho nejčastěji zmiňovanou nevýhodou bylo rychlé vybíjení zařízení, resp. nutnost každodenního nabíjení.²⁷⁸ Na druhé straně nemožnost kontroly skrze elektronický monitorovací systém by v konkrétním případě neměla být limitujícím kritériem pro uložení tohoto druhu trestu, resp. kontrola výkonu trestu skrze namátkové kontroly probačním úředníkem je nadále možná.²⁷⁹

²⁷¹ Jak uvedl předseda Okresního soudu Praha-západ Petr Franc: „Po počátečním nadšení přišlo rozčarování z reality, z toho, jak výkon trestu domácího vězení fakticky probíhá.“. *Domácí vězení nedokáže stát kontrolovat, soudci o ně ztrácejí zájem*. Ct24.ceskatelevize.cz. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2171185-domaci-vezeni-nedokaze-stat-kontrolovat-soudci-o-ne-ztraceji-zajem>

²⁷² SCHEINOST, Miroslav. *Trestní sankce - jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství*. Praha: IKSP, 2015, s. 57-60. Dále: *Jak to vypadá, když je člověk v domácím vězení? Plus.rozhlas.cz*. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/jak-vypada-kdyz-je-clovek-v-domacim-vezeni-7689909>

²⁷³ *Domácí vězení skomírá. Věznům je pro smích, soudci mu přestávají věřit*. Idnes.cz. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/domaci-vezeni-nefunguje.A160805_2264198_domaci_hro

²⁷⁴ Viz tehdejší informační zpravodajství: „Ministerstvo spravedlnosti nepočítá s odkladem zavedení trestu domácího vězení a bude možné jej využívat od ledna. O odkladu se uvažovalo, ale kvůli kritickému počtu vězňů nebude. Podle odhadů by se prý mohlo příští rok domácí vězení týkat 300 až 1500 lidí. Vězni nebudou hlídáni elektronickými náramky, ale kontrolory; stát na to najme 90 lidí a koupí 47 vozů.“. *Sněmovna - domácí vězení bude zavedeno po 1. lednu*. Ministerstvo vnitra ČR. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/snemovna-domaci-vezeni-bude-zavedeno-po-1-lednu.aspx>

²⁷⁵ *Vývoj počtu monitorovaných osob po měsících od zahájení monitoringu*. Dostupné na: <https://naramky.justice.cz/souhrny-prehled/>

²⁷⁶ „Soudci jsou velmi konzervativní, a než se naučí zacházet s novým instrumentem, tak to dlouho trvá. Na veškeré změny si zvykají postupně,“ vysvětlila ministryně spravedlnosti Marie Benešová (za ANO). „Musíme je přesvědčovat a musíme jim dokazovat, že ten systém je dobrá věc.“. Podmínky domácího vězení porušila asi desetina lidí. Novinky.cz. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/podminky-domaciho-vezeni-porusila-asi-desetina-lidi-40300591>

²⁷⁷ *Probační a mediační služba ukončila spolupráci s firmou SuperCom*. Pmcscr.cz. Dostupné z: <https://www.pmcscr.cz/probacni-a-mediazni-sluzba-ukoncila-spolupraci-s-firmou-supercom/>

²⁷⁸ *Lidé si myslí, že mám na noze nádor, říká muž s elektronickým náramkem*. Idnes.cz. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/probacni-a-mediazni-sluzba-ministerstvo-spravedlnosti-elektronicke-naramky-rok-po-spusteni.A190916_092530_domaci_lre

Domácí trestanec si směl jako jeden z prvních v Česku sundat náramek. Idnes.cz. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/domaci-vezeni-cesko-propusteny-trezor.A190126_140507_domaci_ble

²⁷⁹ „Ne u všech, které jsme namátkově kontrolovali, bylo možné zavést elektronický monitoring. Třeba proto, že u nich není zajištěna stabilní dodávka elektřiny, kterou denně potřebují k nabití náramku. Fakt, že nelze použít náramek, nemůže být diskvalifikací,“ podotkl Jan Odvárka,

Tabulka č. 3 Přehled o počtu uložených trestů domácího vězení a trestních opatření domácího vězení v letech 2010 až 2020²⁸⁰

Rok	Počet uložených trestů domácího vězení	Počet uložených trestních opatření domácího vězení	Celkem
2020	106	2	108
2019	157	1	156
2018	99	2	101
2017	103	2	105
2016	111	5	116
2015	148	0	148
2014	172	3	175
2013	193	7	200
2012	424	20	444
2011	234	12	246
2010	117	4	121

Nedostatkům trestu domácího vězení a problémy, které způsobují v aplikační praxi, se věnoval i již zmiňovaný průzkum mezi soudci, státními zástupci a probačními úředníky z roku 2014.²⁸¹ Vedle předpokládané kritiky na tehdy dosud chybějící účinný nástroj kontroly výkonu trestu, tj. elektronický monitorovací systém, dle nich způsobuje v praxi problémy zejm. právní úprava přeměny trestu domácího vězení v trest odnětí svobody dle § 61 TZ (konkrétně otázka ke kterému okamžiku se má trest přeměnit), a dále skutečnost, že tento trest je vhodný pro specifickou skupinu pachatelů - pro ty kteří pracují, pro pachatele se zdravotním omezením, nebo u nichž je žádoucí zachování rodinných vazeb.²⁸² Poukazují na v reálu omezené množství pachatelů, kterým lze trest uložit s ohledem na požadavek určité úrovně vyzrálости, mravní vyspělosti a pevnosti vůle pachatele, včetně problematiky ukládání tohoto trestu pachatelům bez trvalého bydliště.²⁸³ Oslovení soudci a státní zástupci uváděli jako další nevýhodu i složitost agendy, která předchází uložení trestu - předběžné šetření, tj. zpráva ze strany PMS (zda má osoba obydlí vhodné k výkonu trestu, zda tam skutečně žije), i agendy následné (zprávy o kontrole výkonu trestu). Dotazovaní probační úředníci zmiňovali problematické prokazování pracovní doby u osob, které pracují ve vícesměnném provozu, na živnostenský list, na dohody mimo pracovní poměr; na časové ztráty vzniklé přesuny mezi kontrolami a na samotnou organizaci namátkových kontrol při současném

krajský vedoucí ústeckého střediska PMS. *Domácí vězení s náramkem na noze mají v kraji nejvíc neplátců alimentů*. Idnes.cz. Dostupné z: https://www.idnes.cz/usti/zpravy/elektronicky-naramek-na-noze-odsouzeni-domaci-vezeni-neplatici-alimentu-severocesky-soudni-kraj.A181214_445480_usti-zpravy_vac2

²⁸⁰ Údaje vychází z *Přehledů o uložených trestech a trestních opatření soudy za roky 2010-2020*. Ministerstvo spravedlnosti ČR: Infodata. *Statistický list trestní pro fyzické osoby*. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

²⁸¹ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 10-128.

²⁸² Do takové skupiny jsou řazeni senioři nebo těhotné ženy. TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Trest domácího vězení, promarněná šance?* In: JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019, s. 235.

²⁸³ Jeden z oslovených soudců uvedl: „Pokud je trest uložen slušnějšímu odsouzenému (rozuměj nepříliš narušenému), dobrovolně jej vykoná i bez nepřetržitého monitoringu. V praxi je spíše složité takového pachatele odhadnout a tento trest mu uložit, zvláště v případech, kdy podle doktríny je tento trest především určen jako alternativa k nepodmíněným trestům.“. SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 16.

do držení požadavků zákoníku práce z jejich strany (zejm. přestávek). Dále uváděli rizikovost samotných namátkových kontrol pro jejich vlastní bezpečnost, zejm. pokud jsou prováděny v nočních hodinách u osob žijících v problematických lokalitách.

V listopadu 2018 oslovení soudci i státní zástupci uvedli, že mezi faktory, kterým přikládají ve zprávách PMS k tretu domácího vězení význam, patří v první řadě dosavadní kriminální kariéra obviněného, zajištěné bydlení a závažnost trestné činnosti.²⁸⁴

Výhoda trestu domácího vězení spočívá v možnosti diferenciaci a individualizaci této sankce ve vztahu ke konkrétnímu pachateli. Soud při jeho ukládání musí zohlednit všechna specifika daného případu a promítnout je i do podoby trestu. Příkladem, z mého pohledu, vhodného uložení je případ pachatele, který v opilosti nezvládl řízení, vyjel ze silnice a nárazem do stromů vůz převrátil; nehodu nepřežila jeho manželka a starší syn. Okresní soud v Opavě mu vedle povinnosti zaplatit odškodné rodině manželky uložil trest domácího vězení v délce dvou let (tj. v nejvyšší možné míře) spočívající v povinnosti zdržovat se v určeném obydlí v pracovních dnech od 19:00 hodin do 5:00 hodin, ve dnech pracovního klidu a pracovního volna celých 24 hodin; výjimku tvořilo navštěvování bohoslužeb 1x týdně. Okresní soud při uložení trestu domácího vězení zohlednil silnou fixaci tehdy tříletého syna na otce, vyjádření lítosti nad činem a dosavadní bezúhonnost pachatele, skutečnost, že rodiče a sestra zemřelé manželky mu odpustili, a ve prospěch odsouzeného se vyslovil i starosta obce a místní farnost. Státní zástupce však podal odvolání ke Krajskému soudu v Ostravě, který trest domácího vězení změnil na čtyřletý nepodmíněný trest odnětí svobody zejm. vzhledem ke společenské škodlivosti činu (usmrcení dvou osob). Nález Ústavního soudu rozhodnutí krajského soudu a Nejvyššího soudu (ke kterému se dovolal odsouzený, a jež potvrdil rozhodnutí krajského soudu) následně zrušil, neboť bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 LZPS a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod a právo na ochranu rodičovství, rodiny a zvláštní ochranu dětí dle § 32 odst. 1 LZPS. Soudce zpravodaj k tomu uvedl, že odškodné a jiné dluhy bude pachatel splácet v podstatě celý život: „*Chceme mu dát možnost, aby tak mohl činit.*“; a doplnil: „*Máme za to, že v tomto zcela výjimečném případě by měla trestní represe z části ustoupit důvěře, lidskosti, a především nejlepšímu zájmu dítěte.*“²⁸⁵ Trest domácího vězení tak nezachovává jen pozitivní sociální vazby pachatele,²⁸⁶ ale umožňuje zachovat i pozitivní sociální vazby ze strany osob blízkých nebo rodiny vůči němu.

²⁸⁴ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: IKSP, 2020, s. 14, 118-121.

²⁸⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 7.8.2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17

²⁸⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 340.

4. Trest obecně prospěšných prací

Trest OPP je považován za první významný alternativní trest k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, který byl zákonem č. 152/1995 Sb., s účinností od 1. 1. 1996, přijat pod § 45 a § 45a do trestního zákona č. 140/1961 Sb. v rámci reformy trestní justice.²⁸⁷ Hned na úvod zde pouze krátce zmiňuji, že vlastní pojem OPP je nutné rozlišovat²⁸⁸ od obsahově odlišných pojmů veřejně prospěšné práce (§ 112 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti) a veřejné služby (§ 18a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi).

OPP umožňují odsouzenému si trest odpracovat, a tak vlastní aktivitou odčinit své předchozí trestné jednání. Výchovný a nápravný účinek trestu OPP spočívá ve znovuzacelenění pachatele do společnosti skrze nácvik pozitivního společenského chování a získání nových dovedností, které zároveň umožňují posilovat jeho osobní zodpovědnost při plnění společensky užitečné práce. Je ukládán v případech méně závažné majetkové trestní činnosti nebo za projevy vandalství a výtržnictví, kde je žádoucí působit na pachatele mj. veřejným míněním společnosti.²⁸⁹ Vlastní OPP by měla plnit roli jakéhosi prostředníka mezi odsouzeným a společností.²⁹⁰

Svou podstatou představuje trest OPP „určitý druh legální nucené práce prováděné k obecnému prospěchu širšího okruhu lidí“.²⁹¹ Obecně nikdo nesmí být podroben nuceným pracím či službám (čl. 9 odst. 1 LZPS), avšak s výjimkou, kdy se jedná o práce ukládané dle zákona osobám ve výkonu trestu odnětí svobody nebo osobám vykonávajícím jiný trest nahrazující trest odnětí svobody (čl. 9 odst. 2 písm. a) LZPS).²⁹² Výkon trestu (obdobně jako výkon jakéhokoliv jiného trestu) musí pro odsouzeného znamenat určitou újmu, a proto i tresty OPP mají představovat „citelný zásah do volného času pachatele a povinnost pracovat bez nároku na odměnu“, kdy sama práce je důležitým výchovným prvkem trestu, která zároveň přispívá jak k pracovní, tak sociální adaptaci pachatele.²⁹³ Samozřejmě by odsouzený neměl být výkonem OPP nucen nebo zneužíván k práci nad stanovený rozsah či v nepřijatelných podmínkách, zároveň OPP nemusí představovat práce, které by byly pro daného odsouzeného atraktivní, oblíbené, či které by nutně spočívali ve kvalifikované či odborné práci, ve které případně vyniká v běžném životě.²⁹⁴ Souhlasím

²⁸⁷ ROZUM, Jan. *Nové a alternativní formy trestání v České republice po roce 1989*. In: SCHEINOST, Miroslav. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: IKSP, 2010. s. 58.

²⁸⁸ SCHEINOST, Miroslav. *Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a v názorech veřejnosti*. Praha: IKSP, 2013, s. 107-108. Dále: TOMÁŠEK, Jan, Lucie HÁKOVÁ a Zuzana KOSTELNÍKOVÁ. *Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií*. Praha: IKSP, 2019, s. 98-102.

²⁸⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb. Sněmovní tisk 1675, ze dne 7.4.1995, I. volební období.

²⁹⁰ SUCHÝ, Oldřich, Helena VÁLKOVÁ. *Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání*. Právní rozhledy, 1996, č. 4, s. 151-156

²⁹¹ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 317.

²⁹² Obdobně čl. 4 odst. 3 písm. a) Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, čl. 2 odst. 2 písm. c) Úmluvy o nucené nebo povinné práci.

²⁹³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 837, 857.

²⁹⁴ VAN ZYL SMIT, Dirk. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Praha: IKSP, 2010, s. 33.

s tvrzením, že „společensky užitečnou práci nelze klást na roveň jakékoli formě nucené práce“,²⁹⁵ kdy trest OPP je přeci jen následkem předchozí trestné činnosti. Podstatou trestu OPP je prostě vždy určitá pracovní povinnost.²⁹⁶

4.1. Právní úprava trestu OPP

Hmotněprávní úprava trestu OPP je obsažena v § 62 až § 65 TZ. Soud může uložit trest OPP, pouze odsuzuje-li pachatele za přečin (§ 62 odst. 1 TZ), a to ve výměře od 50 do 300 hodin (§ 63 odst. 1 TZ).²⁹⁷ Ačkoli jsou přečiny obecně společensky méně škodlivými trestnými činy,²⁹⁸ jde o poměrně široké vymezení trestných činů, které je pak, z hlediska adekvátnosti uložení trestu OPP vzhledem k povaze a závažnosti některých přečinů, do určité míry problematické, neboť je tak možné trest OPP uložit i v případě závažného nedbalostního trestného činu, resp. přípustnost uložení tohoto trestu je u některých úmyslných přečinů minimálně diskutabilní (např. u trestného činu znásilnění dle § 185 odst. 1 TZ).²⁹⁹ Z hierarchie trestů vyplývá, že trest OPP „není určen primárně pro postih prvopachatelů či pachatelů nedbalostních deliktů, ale spíše pro postih pachatelů, kteří opětovně spáchali úmyslný trestný čin menší či střední závažnosti a u kterých okolnosti nevyžadují uložení trestu odnětí svobody“.³⁰⁰ V případech závažných přečinů musí soud pečlivě zvažovat, zda uložit trest OPP tak, aby vzhledem k povaze a závažnosti přečinu, jakož i osobě a poměrům pachatele, bylo uložení trestu OPP akceptovatelné.³⁰¹ Na druhé straně, v konkrétním případě nehraje největší roli obecně rámec trestní sazby trestu odnětí svobody, ale výše skutečného nepodmíněného trestu odnětí svobody, který bude v daném rámci uložen; tj. možné uložení trestu OPP by mělo přicházet v úvahu zejm. v případech, kdy soud uvažuje o uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody do 1 roku, nikoli ve výši 5 let.³⁰² Alternativnost trestu OPP ke krátkodobým trestům odnětí svobody, resp. menší závažnost spáchaného přečinu za který je trest OPP ukládán, lze dovozovat i s ohledem na to, že každá i jen započatá hodina nevykonaného trestu OPP se počítá za jeden den odnětí svobody (§ 65 odst. 2 písm. c) TZ), a nejvyšší výměra trestu OPP činí 300 hodin, tj. nejvyšší výměru trestu OPP je možné přeměnit v trest odnětí svobody na 300 dnů (cca 10 měsíců).³⁰³ Současně není vyloučeno uložení trestu OPP

²⁹⁵ SUCHÝ, Oldřich, Helena VÁLKOVÁ. *Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání*. Právní rozhledy, 1996, č. 4, s. 151-156.

²⁹⁶ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 320.

²⁹⁷ Současný rozsah výměry trestu OPP od 50 do 300 hodin je odůvodněn obdobným rozsahem délky tohoto trestu ve vyspělých evropských zemích. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. Sněmovní tisk 410/0, ze dne 25. 2. 2008, V. volební období.

²⁹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. Sněmovní tisk 410/0, ze dne 25. 2. 2008, V. volební období.

²⁹⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 110-11.

³⁰⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 295.

³⁰¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 110-11.

³⁰² KUČHTA, Josef. *Trest obecně prospěšných prací - přítomnost a budoucnost*. In: Days of public law: sborník abstraktů příspěvků z mezinárodní konference. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2007, s. 105-114.

³⁰³ Prvotní znění, které zakotvovalo úpravu trestu OPP do podmínek české justice, předpokládalo uložení trestu OPP, pokud vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele lze mít důvodně za to, že výkonem tohoto trestu bude dosaženo účelu trestu stejně, jako

v takové výši, že uložený počet hodin tohoto trestu činí z pohledu případné jeho přeměny v trest odnětí svobody (§ 65 odst. 2 písm. c) TZ) méně, než je dolní hranice trestní sazby stanovené pro příslušný trestný čin, pokud jsou při ukládání trestu splněny podmínky vymezené zejm. v ustanoveních § 39 odst. 1 TZ a § 63 TZ.³⁰⁴ Avšak je-li za trestný čin, jehož horní hranice sazby trestu odnětí svobody stanovená ve zvláštní části trestního zákoníku činí 6 měsíců, ukládán trest OPP, může být jeho výměra stanovena jen tak, aby po případné přeměně celého nevykonaného trestu OPP v trest odnětí svobody nebyla po přepočtu podle § 65 odst. 2 písm. c) TZ překročena uvedená maximální výměra trestu odnětí svobody, tj. za takové trestné činy lze uložit trest OPP v maximální výměře 180 hodin.³⁰⁵

Soud trest OPP zpravidla neuloží, jde-li o pachatele, kterému byl trest OPP v době tří let předcházejících uložení tohoto druhu trestu přeměněn na trest odnětí svobody dle § 65 odst. 2 TZ (§ 62 odst. 2 TZ). Znění ustanovení § 62 odst. 2 TZ reagovalo na situace, kdy byl trest OPP ukládán soudy opakovaně i pachatelům, kteří byli již v předchozích případech odsouzeni k tomuto trestu, avšak jej nevykonali či výkon trestu mařili.³⁰⁶ Neboť záměrným nevykonáním trestu OPP odsouzený potvrzuje vyšší stupeň svého narušení a neadekvátnost ukládání tohoto trestu ve vztahu k jeho osobě.³⁰⁷ Současně formulace § 62 odst. 2 TZ výslovně nevylučuje možnost znovu uložit trest OPP a umožňuje existenci situace, kdy se pachatel z důvodu změny svého dosavadního postoje může znovu, i přes předchozí nezdar, pokusit řádně vykonat trest OPP;³⁰⁸ v soudní praxi však dochází k takovým případům minimálně.³⁰⁹ Dále § 62 odst. 2 TZ reagoval na nesprávný přístup soudů při ukládání dalšího trestu OPP stejnému pachateli. Dřívější úprava totiž stanovovala, že jestliže soud odsuzuje pachatele za trestný čin, který spáchal před tím, než byl trest uložený dřívějším rozsudkem vykonán, a ukládá mu trest stejného druhu, nesmí tento trest spolu s dosud nevykonanou částí trestu uloženého dřívějším rozsudkem přesahovat nejvyšší výměru dovolenou tímto zákonem pro tento druh trestu (§ 36 z. č. 140/1961 Sb.). Díky nepřekročitelnosti horní hranice trestní sazby trestu OPP ustanovením § 36 z.č. 140/1961 Sb. postupovaly některé

kdyby na pachateli byl vykonán trest odnětí svobody (vyhlášené znění § 45 odst. 1 z. č. 140/1961 Sb.). Tehdejší přepočtové pravidlo v případě přeměny trestu OPP, kdy každé i jen započaté dvě hodiny nevykonaného trestu OPP odpovídaly jednomu dni trestu odnětí svobody a nejvyšší výměra trestu OPP činila 400 hodin (§ 45a odst. 1 a 4 z. č. 140/1961 Sb.), tj. nejvyšší výměru trestu OPP bylo možné přeměnit v trest odnětí svobody na 200 dnů, tj. na necelých 7 měsíců, vedlo k úsudku, že trest OPP je alternativním trestem v případech, v nichž by bylo namístež uložit jen krátkodobý trest odnětí svobody. Dle názoru Nejvyššího soudu je zpravidla nutno považovat za vyloučené, aby trest OPP byl alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, který by byl jinak uložen ve výměře převyšující jeden rok, neboť takový trest již nelze pokládat za krátkodobý ve smyslu předpokladů, za nichž je trest OPP alternativou nepodmíněného trestu odnětí svobody. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.3. 2001, sp. zn. 7 Tz 39/2001.

³⁰⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001

³⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.5.2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007

³⁰⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. Sněmovní tisk 410/0, ze dne 25. 2. 2008, V. volební období.

³⁰⁷ KUČHTA, Josef. *Trest obecně prospěšných prací - přítomnost a budoucnost*. In: Days of public law: sborník abstraktů příspěvků z mezinárodní konference. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2007, s. 105-114.

³⁰⁸ Takovým případem může být situace, kdy má pachatel oproti předchozímu odsouzení např. stálé zaměstnání. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 299.

³⁰⁹ *Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011*. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

soudy chybně, když nezjišťovaly, zda již nebyl trest OPP dříve uložen, resp. v jakém rozsahu, a tresty OPP v součtu přesahovaly nejvyšší možnou výměru trestu OPP.³¹⁰ Díky nezákonnému přesahu horní hranice výměry trestu OPP docházelo k následnému rušení rozhodnutí, zejm. nezákonných trestních příkazů, skrze mimořádné opravné prostředky Nejvyšším soudem,³¹¹ kdy navíc takový postup vedl k faktické beztrestnosti obviněných (s ohledem na zákaz reformace in peius).³¹² Znění § 36 z. č. 140/1961 Sb. však nebylo do TZ převzato, a tak současná právní úprava umožňuje, aby součet výměry dříve uloženého a dosud nevykonaného trestu OPP a výměry nově ukládaného trestu OPP mohl překročit 300 hodin.³¹³

Vlastní obsah trestu OPP spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí (tzv. poskytovatelé OPP),³¹⁴ které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností (§ 62 odst. 3 TZ).³¹⁵ Samy OPP mohou nabývat podoby nejenom úklidových a údržbářských prací, ale i prací kvalifikovaných.³¹⁶

Soud může uložit pachateli na dobu trestu i přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TZ směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu též uloží, aby dle svých sil nahradil škodu či odčinil nemajetkovou újmu, kterou přečinem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané přečinem (§ 63 odst. 2 TZ). Jde-li o pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud v zájmu využití výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů uložit, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedených v § 48 odst. 4 TZ, též některá z výchovných opatření uvedených v ZSVM za obdobného užití podmínek stanovených pro mladistvé (§ 63 odst. 3 TZ). Soudy by měly využívat své možnosti uložit vedle trestu OPP přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, resp. výchovná opatření, neboť

³¹⁰ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 321-322.

³¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.8.2003, sp. zn. 4 Tz 113/2003

³¹² ROZUM, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ*. Praha: IKSP, 2005, s. 107.

³¹³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 849.

³¹⁴ *Přehled poskytovatelů OPP* - dostupný z: <https://www.pmscr.cz/prehled-poskytovatelu-opp/>

³¹⁵ Do účinnosti zákona č. 265/2001 Sb. bylo možné vykonávat OPP jen ve prospěch obcí. Zákonem 220/2021 Sb. se definice poskytovatelů OPP rozšiřuje o kraje a právnické osoby, které se zabývají jednou z taxativně vymezených oblastí a zároveň tuto činnost vykonávají k veřejně prospěšnému účelu (např. nemocnice s majetkovou účastí státu, domovy důchodců, které jsou příspěvkovými organizacemi). Důvodová zpráva k zákonu č. 220/2021 Sb. Sněmovní tisk 624/0, ze dne 17.10.2019, VIII. volební období.

³¹⁶ Individuální přístup při ukládání trestu OPP by se měl odrážet jak v osobě pachatele, tak „v návaznosti na to by měla být posouzena v každém jednotlivém případě i vhodnost konkrétní práce“. ROZUM, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ*. Praha: IKSP, 2005, s. 68.

i tím přispívají k individualizaci a diferenciaci samotného trestu ve vztahu ke konkrétní osobě pachatele a jeho možnostem nápravy.³¹⁷

Při ukládání trestu OPP přihlíží soud ke stanovisku pachatele, k jeho zdravotnímu stavu a k možnosti uložení tohoto trestu - trest OPP soud neuloží, je-li pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce (§ 64 TZ).³¹⁸ Jakkoli současná úprava ukládá povinnost přihlížet ke stanovisku pachatele, lze uložit trest OPP pachateli, který s uložení nesouhlasí. Případné nesouhlasné stanovisko nemusí vždy nutně znamenat neschopnost výkonu OPP (obdobně jako souhlas schopnost). Soud může shledat, že je uložení trestu OPP vhodné i přes záporný postoj pachatele. Soud není nesouhlasným stanoviskem pachatele nijak vázán, je povinen toliko ke stanovisku (ať kladného či záporného) přihlídnout. Z pohledu úspěšného začlenění pachatele zpět do společnosti má však akceptace trestu svou váhu, kdy vyjadřuje náznak ochoty spolupracovat, odčinit následky své předchozí trestné činnosti, současně se snižuje hrozba maření výkonu trestu a zvyšuje se pravděpodobnost nápravy a úspěšné resocializace.³¹⁹ Proto se opakovaně objevují návrhy *de lege ferenda*, které doporučují zavést do zákonné úpravy souhlas pachatele jako podmínku pro uložení trestu,³²⁰ neboť předpokladem pro úspěšnou resocializaci konkrétního pachatele skrze trest OPP je skutečnost, že je ukládán těm, na které výchovný účinek trestu OPP bude působit.³²¹ Na druhé straně by případné zavedení souhlasu jako podmínky uložení trestu OPP vedlo i k právu jej odmítnout.³²² Z mého pohledu není v reálu není zas tolik významné, zda obviněný vyjádří s uložení trestu OPP souhlas nebo stanovisko, jako to, že je jeho názor vysloven a soud je s ním seznámen.³²³ Se záporným stanoviskem pachatele se musí soud, který i tak trvá na uložení trestu OPP, v rámci odůvodnění rozsudku vypořádat a opodstatnit jaké skutečnosti jej vedly k tomuto kroku.³²⁴

³¹⁷ *Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011*. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

³¹⁸ Nelze automaticky vyloučit možnost uložení trestu OPP u odsouzených osob se zdravotním postižením, neboť je možné, že se v obvodu příslušného okresního soudu nachází poskytovatel OPP, jehož požadavek bude spočívat např. v předčítání osobám v zařízeních pro dlouhodobě nemocné. SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 335.

³¹⁹ SUCHÝ, Oldřich, Helena VÁLKOVÁ. *Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání*. Právní rozhledy, 1996, č. 4, s. 151-156.

³²⁰ Např.: URBÁNEK, Jindřich. Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 7, s. 200-204; KUČTA, Josef. *Trest obecně prospěšných prací - přítomnost a budoucnost*. In: Days of public law: sborník abstraktů příspěvků z mezinárodní konference. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2007, s. 105-114; JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 411.

³²¹ BENES, Michael a Brad ASTBURY. *Problémy trestního soudnictví: evaluace programů, prevence kriminality, strach z kriminality a recidiva - pohledem australských kriminologů*. Praha: IKSP, 2014, s. 13-14.

³²² SUCHÝ, Oldřich, Helena VÁLKOVÁ. *Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání*. Právní rozhledy, 1996, č. 4, s. 151-156.

³²³ Stanovisko lze zjistit ze zprávy probačního úředníka, kterou si může vyžádat sám soud, příp. již v přípravném řízení státní zástupce, který ji tak může podat spolu s obžalobou, neboť obžaloba musí obsahovat návrh na uložení trestu s uvedením jeho druhu a výměry (§177 písm. d) TR) a dále tím, že i obžalovaný má právo vyjádřit se, zda souhlasí s navrženým trestem (§ 196 odst. 2 písm. c), § 206a odst. 1 TR).

³²⁴ VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem k 1.8.2011*. Olomouc: ANAG, 2011, s. 219.

Vlastní práce nesmí sloužit k výdělečným účelům odsouzeného (§ 62 odst. 3 TZ)³²⁵ a odsouzený je povinen je vykonat osobně a bezplatně ve svém volném čase nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu (§ 65 odst. 1 TZ)³²⁶ - do této doby se nezapočítává doba, po kterou odsouzený nemohl OPP vykonávat pro překážky zdravotní (tj. jde-li se o dočasnou zdravotní indispozici v důsledku úrazu či onemocnění, kdy po tuto dobu nelze nadále vykonávat uložené práce a výkon jiné práce, resp. změna druhu či místa výkonu práce též situaci nevyřeší) či překážky zákonné (např. po dobu odložení či přerušování výkonu trestu OPP dle § 339 odst. 3 TR), nebo doba, po kterou byl ve vazbě či vykonával trest odnětí svobody (tj. jde s ohledem na § 53 odst. 1 TZ o výkon trestu odnětí svobody, který byl pachateli uložen v jiné trestní věci).³²⁷ Pokud je uložení trestu OPP výsledkem trestního řízení, které bylo vedeno proti obviněnému ve vazbě, doba strávená ve vazbě se dle § 92 odst. 1 TZ započítává do trestu OPP analogicky dle § 65 odst. 2 TZ, kdy každý den vykonané vazby odpovídá výkonu jedné hodiny trestu OPP.³²⁸

Trest OPP může být uložen i jako samostatný, pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 53 odst. 2, § 62 odst. 1 TZ). Nevylučuje-li to povaha spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele, může plnit funkci alternativy ke kterémukoliv trestu.³²⁹ Trest OPP nelze uložit vedle trestu domácího vězení, a dále vedle trestu odnětí svobody (§ 53 odst. 1 TZ), tj. jak vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, tak podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (§ 52 odst. 2 TZ). Ze samotné systematiky druhů trestů uvedené v § 52 odst. 1 TZ nelze dovodit, že trest OPP by bylo možno obecně pokládat za mírnější trest než trest odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen,³³⁰ rozhodující je také výměra těchto trestů a jejich dopad na pachatele.³³¹ Na druhé straně lze trest OPP považovat za více punitivní, než v případě podmíněného trestu odnětí svobody, které není spojeno s uložením přiměřených omezení a přiměřených povinností, či nebo kdy není nad pachatelem současně stanoven dohled.³³²

Trest OPP lze uložit i trestním příkazem dle § 314e odst. 2 písm. c) TR. V takovém případě je stanovisko obviněného k uložení trestu OPP součástí zprávy probačního úředníka obsahující

³²⁵ Není vyloučeno, aby z činnosti odsouzeného profitoval poskytovatel OPP (např. prodejem věcí vyrobených odsouzenými). ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 305.

³²⁶ Od 1.1.2022 nebude trest OPP nařizován soudem, ale den nástupu výkonu trestu OPP bude stanovovat probační úředník. Lhůta jednoho roku, do kdy musí být nejpozději trest OPP vykonán, tak plyne ode dne nástupu výkonu trestu. Reaguje se tím na časovou prodlevu mezi nařízením a vlastním výkonem trestu OPP u poskytovatele OPP, která tak zkracuje dobu, během které je potřebné trest obecně prospěšných prací vykonat. Důvodová zpráva k zákonu č. 220/2021 Sb. Sněmovní tisk 624/0, ze dne 17.10.2019, VIII. volební období.

³²⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 858-859.

³²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 2007, sp. zn. 4 Tz 33/2007.

³²⁹ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. 2. 2002, sp. zn. 7 To 51/2002

³³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001.

³³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 3. 1997, sp. zn. 2 Tzn 13/97

³³² SUCHÝ, Oldřich, Helena VÁLKOVÁ. *Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání*. Právní rozhledy, 1996, č. 4, s. 151-156.

zjištění o možnostech výkonu tohoto trestu a o zdravotní způsobilosti obviněného, kterou je nutné si před vlastním uložením trestu vyžádat (vyžádání zprávy provádí samosoudce, pokud ji nevyžádal již státní zástupce a nepředkládá ji spolu s návrhem na potrestání (§ 314e odst. 3 TR). Samosoudce ke zprávě probačního úředníka musí přihlídnout, není ji však nijak právně vázán (§ 314e odst. 3 TR).³³³

V případě mladistvého pachatele může soud pro mládež za spáchané provinění uložit trestní opatření OPP (§ 24 odst. 1 písm. a) ZSVM). Mladistvému je možné uložit trestní opatření OPP ve výměře od 50 hodin do 150 hodin,³³⁴ kdy zároveň samotné provádění OPP nesmí vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za nichž jsou vykonávány, ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých. Soud při ukládání tohoto trestního opatření postupuje s přihlédnutím ke stanovisku mladistvého k možnosti uložení tohoto trestního opatření, které je povinen zjistit. Soud pro mládež může vedle trestního opatření OPP uložit i vhodná výchovná opatření (§ 26 odst. 1 ZSVM).

4.2. Přeměna trestu OPP

Jestliže pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu OPP nevede řádný život,³³⁵ vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky jeho výkonu, jinak výkon trestu maří nebo zaviněně tento trest ve stanovené době nevykonává (tj. jde o samostatné důvody přeměny), může soud přeměnit, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, trest OPP nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu; přitom každá i jen započatá hodina nevykonaného trestu OPP se počítá za jeden den odnětí svobody (§ 65 odst. 2 TZ).

Co se týče přepočtu hodin nevykonaného trestu OPP, znění předchozí úpravy stanovovalo, že každé i jen započaté dvě hodiny nevykonaného trestu OPP odpovídají jednomu dni odnětí svobody (§ 45a odst. 4 z. č. 140/1961 Sb.). Změna přepočtu, kdy se i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu OPP počítá za jeden den odnětí svobody, je ve většině případů vnímána jako přísnější, avšak zároveň zjednodušující a přiměřenější přístup, který více odpovídá závažnosti

³³³ Přestože se některým soudům zdá úprava v praxi časově zdlouhavá a nevhodná a místo uložení trestu OPP cestou trestního příkazu dle § 314e odst. 3 TR přistupují k nařízení a projednání věci v hlavním líčení před soudem, hodnotí postupem času stále více soudců úpravu § 314e odst. 3 TR za přínosnou, neboť v praxi tímto postupem výrazně klesá počet nevykonaných trestu OPP, vč. jeho přeměny. *Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011*. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

³³⁴ Dle § 26 odst. 1 ZSVM nesmí horní hranice sazby trestního opatření OPP převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoníku. Toto ustanovení však bylo přijato až samotným ZSVM, a do účinnosti tohoto zákona, tj. do 31.12.2003 nebyl mezi dospělými a mladistvými pachateli činěn rozdíl co do rozsahu ukládaných OPP, tj. i mladistvým pachatelům bylo možné OPP v rozsahu od 50 hodin až do tehdejší maximální hranice 400 hodin.

³³⁵ Řádným životem je nutno rozumět to, že odsouzený dodržuje právní řád, plní si své povinnosti vůči státu a společnosti (např. vyživovací povinnost), nezneužívá svých práv, nenarušuje občanské soužití, nedopouští se přestupků, jiných deliktů a trestných činů. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003.

trestu a přispívá vymahatelnosti trestu.³³⁶ Ostatně pokud soud po účinnosti trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. dospěl k závěru, že přeměnění trestu OPP uložený před 1.1. 2010 na trest odnětí svobody, postupoval dle § 45a odst. 4 zákona č. 140/1961 Sb. a každé i jen započaté dvě hodiny nevykonaného trestu OPP počítal za jeden den odnětí svobody, neboť postup dle trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. nebyl za těchto okolností pro pachatele příznivější.³³⁷

V případech drobného porušení režimu výkonu trestu OPP nemusí soud přistupovat k jeho přeměně, ale může pouze zpřísnit podmínky jeho dalšího výkonu,³³⁸ kdy dle § 65 odst. 3 TZ může soud výjimečně vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat trest OPP v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu tohoto trestu až o šest měsíců, i když odsouzený zavinil příčinu k přeměně trestu dle § 65 odst. 2 TZ, a

- a) stanovit nad odsouzeným na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dohled,
- b) stanovit odsouzenému na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku dosud neuložená přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TZ, nebo
- c) stanovit odsouzenému na dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku některé z výchovných opatření podle § 63 odst. 3 TZ, je-li ve věku blízkém věku mladistvých.

Pokud tedy soud ponechá trest OPP v platnosti, resp. prodlouží dobu pro jeho výkon, musí zároveň uložit některé ze zpřísnujících opatření § 65 odst. 2 písm. a) až c) TZ.³³⁹

O přeměně trestu OPP nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody, jakož i o ponechání trestu OPP v platnosti rozhoduje bez zbytečného odkladu předseda senátu na návrh probačního úředníka pověřeného kontrolou nad výkonem trestu nebo na návrh obecního úřadu či instituce, u nichž jsou OPP vykonávány, podaný prostřednictvím tohoto probačního úředníka, nebo i bez takového návrhu ve veřejném zasedání (§ 340b odst. 1 TŘ); proti takovému rozhodnutí je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (§ 340b odst. 2 TŘ). Zahájení řízení o přeměně trestu OPP nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody, popř. i nepravomocné rozhodnutí o této přeměně, není samo o sobě překážkou pro pokračování ve výkonu trestu OPP. Je proto povinností soudu v tomto řízení vždy zjišťovat, zda a v jakém rozsahu odsouzený ke dni rozhodnutí vykonal uložený trest OPP. Pokud odsouzený vykonal trest OPP až poté, co bylo pravomocně rozhodnuto o jeho přeměně, je nutné rozhodnout dle analogie § 92 odst. 2 TZ o započítání vykonaného trestu OPP do již přeměněného trestu.³⁴⁰ Z tohoto důvodu je významné ustanovení § 340b odst. 1 TŘ, dle kterého je třeba

³³⁶ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 19, 49.

³³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 3. 2010, sp. zn. 13 To 147/2010

Přepočítání nevykonaného trestu OPP na trest odnětí svobody je třeba považovat za obsahovou složku trestnosti činu, neboť jde o zákonem určenou součást ukládaného trestu OPP. Proto se uplatní zásada časové působnosti trestních zákonů dle § 2 odst. 1 TZ.

³³⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. Sněmovní tisk 410/0, ze dne 25. 2. 2008, V. volební období.

³³⁹ Dle názorů probačních úředníků se zpřísnění podmínek výkonu trestu OPP dle § 65 odst. 3 TZ v praxi osvědčilo. SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: IKSP, 2015, s. 100.

³⁴⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 10. 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98

rozhodnutí soudu o přeměně trestu OPP doručit příslušnému středisku PMS v obvodu soudu, v němž je trest OPP vykonáván, kdy je předpokladem, že probační úředník předá tuto informaci poskytovateli OPP, a ten odsouzenému již další práce nepřidělí - pokud by soud neinformoval příslušné středisko PMS o tomto rozhodnutí, mohl by odsouzený vykonat trest OPP i poté, co již bylo pravomocně rozhodnuto o přeměně trestu OPP, a bylo by tedy nutné dle analogie § 92 odst. 2 TZ rozhodnout o započítání vykonaného trestu OPP do trestu odnětí svobody.³⁴¹

Institut přeměny trestu OPP činil též obtíže z důvodu nejednotného přístupu soudů ve vztahu k otázce, kdy jej lze v rámci roční lhůty k výkonu trestu přeměnit.³⁴² Někteří soudci vyčkávali na uplynutí celé jednorochní lhůty, než přistoupili k přeměně trestu, ačkoli jsou splněny podmínky § 65 odst. 2 TZ a k přeměně trestu je možné přistoupit i během doby stanovené pro výkon trestu.³⁴³ Neboť jestliže odsouzený, aniž mu v tom něco závažného bránilo, přes výzvy příslušného orgánu nezačal v určené lhůtě vykonávat trest OPP, je zřejmé, že ve stanovené době zaviněně nevykonal uložený trest a jsou tak splněny podmínky pro řízení o přeměně tohoto trestu. V takovém případě je nerozhodné, že zákonná roční lhůta stanovená pro výkon tohoto trestu dosud neuplynula.³⁴⁴ Samozřejmě pouhá skutečnost, že obviněný za téměř jeden rok poté, co byl nařízen výkon trestu OPP, z něj dosud nic nevykonal, bez zjištění existence zákonných podmínek pro přeměnu trestu OPP, nemůže bez dalšího odůvodňovat aplikaci § 65 odst. 2 TZ, resp. k přeměně trestu OPP může dojít pouze pokud má soud dostatečná skutková zjištění, která tento procesní postup odůvodňují.³⁴⁵ I když odsouzený zavdal v průběhu výkonu trestu OPP příčinu k přeměně trestu, nelze o případné přeměně trestu rozhodovat, jakmile byl trest OPP vykonán, resp. pokud bylo od výkonu trestu OPP upuštěno, a v důsledku toho nastala fikce neodsouzení (§ 65 odst. 4 TZ) - tj. povinnost vést řádný život, dodržovat uložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, resp. výchovné povinnosti, povinnost k náhradě škody, odčinění způsobené nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, jsou omezeny pouze na dobu výkonu trestu OPP.³⁴⁶

K přeměně trestu OPP může dojít pouze na základě zaviněného nevykonávání trestu odsouzeným, tj. nikoliv z důvodu překážky na straně poskytovatele OPP (který řádně nepřidělil odsouzenému práci, příp. sezónní charakter prací neumožňoval po danou dobu pokračovat v práci a výkon jiného druhu prací nepřicházel v úvahu) nebo soudu ve vykonávacím řízení (který neurčil dobu a místo výkonu OPP včas).³⁴⁷ Zaviněným nevykonáváním trestu též není onemocnění nebo

³⁴¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 317-318. Dále: POLMOVÁ, Olga. *K jednomu z problémů výkonu trestu obecně prospěšných prací*. *Trestněprávní revue*, 2008, č. 3, s. 80-81.

³⁴² ROZUM, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ*. Praha: IKSP, 2005, s. 69.

³⁴³ *Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011*. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

³⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 10. 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98

³⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 4 Tz 6/2003

³⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 850-852, 866.

³⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 863-864.

úraz odsouzeného, které přechodně znemožňuje provádět práce; avšak pokud si odsouzený sám způsobí újmu na zdraví, aby tím dosáhl zdravotní nezpůsobilosti k výkonu OPP, a pokud z tohoto důvodu trest OPP skutečně nevykonává, jedná se o zaviněné jednání odůvodňující přeměnu trestu OPP dle § 65 odst. 2 TZ.³⁴⁸

4.3. Výkon trestu OPP

Procesní úprava výkonu trestu OPP je upravena v § 335 až 340b TŘ.

Odsouzený je povinen vykonat OPP osobně a bezplatně ve svém volném čase nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu (§ 65 odst. 1 TZ).³⁴⁹ Soud, který ukládá trest OPP, neuvádí v odsuzujícím rozsudku konkrétní druh prací, místo či dobu jejich provádění; ve výroku odsuzujícího rozsudku uvede pouze počet hodin trestu OPP, ke kterým pachatele odsuzuje. Druh práce a místo jejich výkonu je stanoven až v rámci vykonávacího řízení,³⁵⁰ a to nařízením výkonu tohoto trestu okresním soudem - dle § 336 odst. 2 TŘ, kdy o druhu a místě výkonu OPP rozhodne okresní soud, který trest OPP uložil.³⁵¹

Poté, co se rozhodnutí, dle něhož se má vykonat trest OPP (tj. rozsudek či trestní příkaz), stane vykonatelným, zasílá předseda senátu jeho opis probačnímu úředníkovi (§ 336 odst. 1 TŘ). O druhu a místě výkonu OPP rozhoduje okresní soud usnesením o nařízení výkonu trestu OPP, a to na návrh probačního úředníka (§ 336 odst. 2 TŘ) - ten v návrhu vychází z potřeby výkonu těchto prací v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, a přihlíží k tomu, aby odsouzený trest vykonával co nejbližší místu, kde bydlí; při stanovení druhu a místa výkonu OPP postupuje v součinnosti se střediskem PMS v obvodu soudu, ve kterém má být trest OPP vykonáván (§ 336 odst. 2 TŘ).^{352, 353} Trest OPP odsouzený vykonává v obvodu okresního soudu, ve kterém bydlí, s

³⁴⁸ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 326-327.

³⁴⁹ Původně § 65 odst. 1 TZ stanovoval, stejně jako dnes, vykonat trest OPP do jednoho roku ode dne, kdy soud výkon tohoto trestu nařídil (obdobně jako předcházející úprava § 45a odst. 3 z. č. 140/1961 Sb.). Zákonem č. 330/2011 Sb. s účinností od 1. 12. 2011 byla tato doba prodloužena na dva roky, což vedlo k časté kritice jak ze strany soudců a státních zástupců, tak probačních úředníků. Lhůta pro výkon trestu OPP byla zpět zkrácena na jeden rok až zákonem č. 150/2016 s účinností od 1. 7. 2016.

³⁵⁰ Úprava je odůvodněna tím, že soud, který rozhoduje o vině a trestu, často nemá dostatek potřebných informací o konkrétní potřebě OPP v místě bydliště odsouzeného. SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 323.

³⁵¹ Pokud trest OPP uložil rozhodnutím krajský soud jako soud druhého stupně lze vycházet z § 315 odst. 2 TŘ, kdy rozhodnutí související s výkonem trestů a ochranných opatření činí soud, který ve věci rozhodl v prvním stupni, tj. k nařízení výkonu OPP by byl příslušný okresní soud. Pokud trest OPP uložil rozhodnutím krajský soud jako soud prvního stupně i zde je nutné vyjít z ustanovení § 315 odst. 2 TŘ a k nařízení výkonu trestu OPP by byl v tomto případě příslušný krajský soud, jako soud, který rozhodoval ve věci v prvním stupni. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 318-319.

³⁵² Dle zákonné úpravy zjišťuje až v tomto okamžiku probační úředník možnost výkonu trestu OPP v daném místě a následně podává zprávu soudu. Praxe však ukazuje, že pro efektivnější a úspěšnější výkon trestu je třeba vhodného poskytovatele OPP hledat na základě možnosti a potřeb odsouzeného, tj. kontaktovat odsouzeného ještě ve fázi před nařízením výkonu trestu. Byť čistě z formální díky zákon tento postup nezakotvuje podává tak probační úředník zprávu soudu až po předjednáním s odsouzeným. ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: IKSP, 2020, 74-77. Dále *Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025*. Probační a mediační služba. s. 8, 11. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf

³⁵³ Od 1.1.2022 poté co předseda senátu zašle opis středisku PMS v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, pracuje nebo se zdržuje, je odsouzený povinen dostavit se na výzvu probačního úředníka na středisko PMS k projednání podmínek výkonu trestu OPP, po kterém probační úředník stanoví se souhlasem odsouzeného druh a místo výkonu trestu OPP, konkrétní poskytovatel OPP a den nástupu výkonu trestu OPP - nebude-li odsouzený s podmínkami výkonu trestu OPP souhlasit, rozhodne o nich předseda senátu soudu, který trest OPP uložil. Tato úprava má zjednodušit dosavadní proces nařízení trestu a prohloubit individualizaci podmínek výkonu trestu OPP a vůbec zlepšit koordinaci mezi soudy, probačními úředníky, odsouzenými a poskytovateli OPP a rychlejší reakci na případné změny podmínek v průběhu výkonu trestu OPP vyvstale

písemným souhlasem odsouzeného, který je součástí návrhu probačního úředníka, však může být trest OPP vykonáván i mimo tento obvod (§ 335 TŘ; § 336 odst. 2 poslední věta TŘ). Zdárnému uložení trestu OPP může v praxi bránit skutečnost, že vhodný poskytovatel OPP pro daného obviněného není k dispozici.³⁵⁴ Pokud to soud považuje za prospěšné, může požádat o výchovné spolupůsobení zájmové sdružení občanů (§ 338 odst. 1 TŘ), kdy postupuje dle § 329 TŘ, tj. jako v případě podmíněného odsouzení. Ostatně zapojení veřejnosti představuje příležitost může přispívat k urovnání vztahů a pospolitosti, které bylo dřívějším trestním jednáním pachatele dotčeno.³⁵⁵

Okresní soud poté, co jeho rozhodnutí dle § 336 odst. 2 TŘ nabyde právní moci, vyrozumí středisko PMS v obvodu okresního soudu, ve kterém má být trest OPP vykonán, a zároveň pověří opatřením probačního úředníka činného v obvodu tohoto soudu kontrolou nad výkonem trestu OPP (336 odst. 4 TŘ). Okresní soud rozhodnutí dle § 336 odst. 2 TŘ odsouzeného poučí o jeho povinnosti dostavit se do 14 dnů od oznámení tohoto rozhodnutí na středisko PMS v obvodu okresního soudu, v němž má být trest OPP vykonán, za účelem projednání podmínek výkonu trestu OPP, a dále o jeho povinnosti dostavit se v den stanovený probačním úředníkem pověřeného kontrolou nad výkonem tohoto trestu na obecní úřad nebo instituci, u nichž má OPP vykonávat, za účelem nástupu výkonu trestu, a zároveň jej upozorní na následky nesplnění těchto povinností (336 odst. 3 TŘ). Při projednání podmínek výkonu trestu OPP, stanovení dne nástupu jeho výkonu a při výkonu kontroly tohoto trestu postupuje probační úředník pověřený kontrolou výkonu trestu OPP v součinnosti s příslušným poskytovatelem OPP, u kterého jsou OPP vykonávány (§ 336 odst. 6 TŘ). Při získávání požadavků na provedení OPP vhodných pro odsouzené a při výkonu trestu OPP probační úředník pověřený kontrolou nad výkonem trestu OPP spolupracuje s poskytovateli OPP³⁵⁶ a provádí úkony směřující k tomu, aby obviněný vedl řádný život (§ 338 odst. 3 TŘ).

O změně druhu a místa výkonu OPP rozhodne okresní soud, který trest OPP uložil, na návrh odsouzeného nebo probačního úředníka provádějícího kontrolu nad výkonem trestu (§ 336 odst. 5

např. na straně poskytovatele OPP nebo odsouzeného. Důvodová zpráva k zákonu č. 220/2021 Sb. Sněmovní tisk 624/0, ze dne 17.10.2019, VIII. volební období.

³⁵⁴ Probační úředníci upozorňují, že výkon trestu OPP komplikují časové prodlevy „od předání doporučující zprávy k uložení trestu OPP soudu nebo státnímu zastupitelství do vydání trestního příkazu a následně další dlouhé období, po které je nutno čekat na vydání usnesení o nařízení výkonu trestu OPP. Dochází tak k tomu, že se výrazně změni požadavky poskytovatele, který očekával, že práci klienta využije např. k sezonním činnostem nebo k jiné neodkladné práci. Klesá tak i motivace klienta k řádnému výkonu trestu OPP“. SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 76-77.

³⁵⁵ Pravidlo 17.1 a 17.2 tzv. Tokijských pravidel.

³⁵⁶ Poskytovatelé OPP sdělují své požadavky na vykonání OPP středisku PMS v obvodu okresního soudu, ve kterém mají být OPP prováděny, a zároveň jsou povinny mu sdělit každou podstatnou změnu týkající se takového požadavku, aby středisko PMS mělo průběžně aktualizovaný přehled o potřebě těchto prací; probační úředník informuje soud na jeho žádost o potřebě OPP v požadovaném (§ 338 odst. 2 TŘ). Požadavek poskytovatelů OPP reflektuje aktuální potřebu prací, obsahuje odhad rozsahu hodin na jejich provedení, počet osob, které mohou práci vykonávat současně, a zahrnuje bližší údaje (např. zda je o sezonní práce) a specifické požadavky (např. preferovaná charakteristika odsouzeného vzhledem k dané práci, zejm. jedná-li se o práci s dětmi či staršími osobami). ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 92.

TŘ). Odsouzený nemůže soudem stanovené podmínky výkonu tohoto trestu svévolně měnit a pokud tak učiní a vykoná práce v rozporu s rozhodnutím soudu (např. pro jiný než určený obecní úřad), nelze takto vykonané práce pokládat za výkon nařízeného trestu OPP.³⁵⁷ Nesplní-li odsouzený povinnosti stanovené v § 336 odst. 3 TŘ, nebo bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu OPP, zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest nebo jinak maří výkon tohoto trestu, probační úředník pověřený kontrolou nad výkonem tohoto trestu nebo jeho prostřednictvím obecní úřad nebo instituce, u nichž jsou OPP vykonávány, tuto skutečnost bezodkladně sdělí soudu, který výkon trestu nařídil (§ 337 TŘ). Pokud odsouzený zaviněně nevykonává nařízené OPP může soud přistoupit k přísnění podmínek či prodloužení výkonu trestu OPP dle § 65 odst. 3 TZ, nebo přeměně trestu OPP dle § 65 odst. 2 TZ. Nevykonávání OPP může do určité míry korigovat poskytovatel OPP skrze napomenutí, resp. k řešení vyvstalého problému přispívá probační úředník skrze osobní setkání s odsouzeným, avšak pokud je tento postup neúčinný, může poskytovatel OPP spolupráci ukončit, a odsouzený je, nedojde-li k přeměně dle § 65 odst. 2 TZ, přidělen jinému poskytovateli OPP.³⁵⁸ Nicméně důvody nevykonávání trestu OPP nemusí spočívat jen na straně odsouzeného, ale mohou být i na straně poskytovatele OPP.³⁵⁹

Jestliže z lékařských zpráv předložených odsouzeným nebo vyžádaných s jeho souhlasem vyplývá, že v důsledku přechodného zhoršení zdravotního stavu není odsouzený schopen trest vykonat, předseda senátu výkon trestu OPP na potřebnou dobu odloží nebo přeruší (§ 339 odst. 1 TŘ). Jde-li o výkon trestu OPP na těhotné ženě a matce novorozence dítěte, předseda senátu odloží nebo přeruší výkon trestu na dobu jednoho roku po porodu (§ 339 odst. 2 TŘ). Z jiných důležitých důvodů³⁶⁰ může předseda senátu výkon trestu OPP odložit na dobu nejvýše tří měsíců ode dne, kdy rozhodnutí, kterým byl tento trest uložen, nabylo právní moci (§ 339 odst. 3 TŘ). Je-li důvodem odložení nebo přerušení výkonu trestu OPP poskytování zvláštní ochrany a pomoci dle zvláštního právního předpisu, předseda senátu odloží nebo přeruší výkon trestu OPP do doby ukončení poskytování zvláštní ochrany a pomoci (§ 339 odst. 3 TŘ).³⁶¹ Příslušný orgán poskytující zvláštní ochranu a pomoc neprodleně vyrozumí předsedu senátu o ukončení jejich poskytování. Výkon trestu OPP je odložen nebo přerušen též, je-li odsouzený povolán k výkonu vojenské činné služby (§ 340 TŘ).³⁶² Doba odkladu či přerušení není v případech § 339 odst. 1 a § 340 TŘ

³⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003

³⁵⁸ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: IKSP, 2015, s. 101.

³⁵⁹ ROZUM, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ*. Praha: IKSP, 2005, s. 71.

³⁶⁰ Jiný důležitý důvod je spatřován např. v přípravě na maturitní zkoušku či neodkladné pracovní cestě odsouzeného do zahraničí. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 323.

³⁶¹ Tato část ustanovení § 339 odst. 3 TŘ (druhá a třetí věta) byla do trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. přijata až zákonem č. 348/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 137/2001, o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.

³⁶² Kdy předseda senátu zjišťuje pouze skutečnost, zda a kdy je odsouzený k výkonu vojenské služby povolán, a v případě splnění této podmínky, jde o obligatorní odklad či přerušení výkonu trestu OPP. JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 1145.

zákonem nijak specifikována či omezena. Pominou-li důvody odkladu nebo přerušení, předseda senátu odklad nebo přerušení odvolá (§ 339 odst. 4 TŘ). Doba, po kterou byl výkon trestu OPP odložen nebo přerušen, se nezapočítává do lhůty jednoho roku, v níž má být trest vykonán (§ 339 odst. 5 TŘ). Předseda senátu upustí od výkonu trestu OPP nebo jeho zbytku, jestliže je odsouzený v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě neschopen tento trest vykonat (§ 340a odst. 1 TŘ).³⁶³ Proti rozhodnutí o odkladu, přerušení výkonu nebo upuštění od výkonu trestu je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (§ 339 odst. 6 TŘ, § 340 odst. 3 TŘ, § 340a odst. 2 TŘ).

Probační úředník pověřený kontrolou nad výkonem trestu OPP bez odkladu soudu sdělí, kdy odsouzený uložený trest OPP vykonal (§ 337 TŘ). Na pachatele, kterému byl uložen trest OPP, se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno (§ 65 odst. 4 TZ), a tím ze zákona dochází k zahlázení odsouzení.³⁶⁴ Zákonná fikce, kdy se na pachatele, kterému byl uložen trest OPP, hledí, jako by nebyl odsouzen, nastane i tehdy, když pachatel vykonal trest OPP až poté, kdy, již bylo dle § 65 odst. 2 TZ rozhodnuto o přeměně tohoto trestu na trest odnětí svobody a došlo k započtení takto vykonaného trestu OPP do nařízeného trestu odnětí (§ 92 odst. 2 TZ per analogiam).³⁶⁵

4.4. Trest OPP v praxi

Trest OPP umožňuje zachovat rodinné vztahy a sociální kontakty, odsouzený není vystaven rizikům jinak spojených s výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Trest OPP vyžaduje, aby byl odsouzený po dobu výkonu trestu OPP pod institucionalizovanou kontrolou, která je zaměřena jak na výkon OPP, i na to, zda odsouzený vede řádný život.³⁶⁶ Jedním z předpokladů pro efektivní výkon trestu OPP je snadná a kvalitní kooperace mezi rozličnými subjekty.³⁶⁷ Klíčovou úlohu má v tomto směru PMS.³⁶⁸ Samotnou kapitolou tvoří zprávy probačních úředníků k trestu OPP. Většina soudců, státních zástupců i probačních úředníků se domnívá, že je-li zpráva k trestu OPP zpracována, je následně úspěšnější i samotný výkon trestu

³⁶³ Jde o změnu zdravotního stavu spočívající v závažné nevléčitelné chorobě, úrazu či nemoci, které způsobují trvalé poškození organismu, resp. zdravotní nezpůsobilost není jen dočasná. SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 325.

³⁶⁴ Právě mezi zmiňovanou výhodou trestu OPP z hlediska odsouzeného je i zvýšená šance uplatnění na trhu práce díky výmazu z rejstříku poté, co je trest vykonán. *Informační leták PMS k trestu OPP*. Dostupný z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/07/pms_letak_opp_www_s.pdf

³⁶⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 1. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1430/2009

³⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 844.

³⁶⁷ ROZUM, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ*. Praha: IKSP, 2005, s. 85-86, 90.

³⁶⁸ Probační úředník vykonává ve vztahu k trestu OPP celou řadu činností vedle zpracování zprávy o vhodnosti uložení tohoto trestu, též odsouzenému poskytuje základní informace o OPP, pomáhá první komunikaci mezi odsouzeným a poskytovatelem OPP sjednáním termínu, kdy bude uzavřena dohoda o realizaci výkonu trestu OPP, napomáhá řešit případné problémy, kontroluje výkon OPP na místě i dodržování uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností uložených soudem a též, zda vede odsouzený řádný život. Dále podává návrh změnu místa výkonu trestu OPP nebo jeho přeměnu. ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 91-93.

OPP.³⁶⁹ Zpráva probačního úředníka obsahuje vedle stanoviska obviněného, jeho zdravotní způsobilosti a zjištění o možnostech výkonu trestu OPP v příslušném obvodu okresního soudu, celou řadu dalších informací ovlivňující případné uložení trestu zejm. motivaci obviněného trest vykonat, jeho pohled na dané trestné jednání, zda za něj uznává svou odpovědnost, jak by se mohl vyrovnat s poškozeným, ale i faktory ovlivňující řádný výkon OPP jako jsou časové možnosti, pracovní návyky, znalosti a dovednosti obviněného, jeho případná předchozí trestná činnost, závislost na omamných a psychotropních látkách či agresivita. Zpráva probačního úředníka může vedle doporučujícího stanoviska k uložení trestu OPP, doporučit i uložení jiného trestu či odklonu v trestním řízení.³⁷⁰

Přestože jsou si soudci i státní zástupci obecně vědomi významu zprávy probačního úředníka k trestu OPP,³⁷¹ podléhá kritice,³⁷² neboť např. vyžádání zprávy probačního úředníka dle § 314e odst. 3 TR v praxi prodlužuje vydání trestního příkazu.³⁷³ Díky hrozbě průtahu délky trestního řízení, dochází k případům, kdy místo posečkání na zprávu probačního úředníka soudci přistupují k ukládání jiného druhu trestu.³⁷⁴ Na druhé straně zprávu probačního úředníka si však již nyní může od PMS vyžádat státní zástupce v přípravném řízení a připojit ji spolu s podáním obžaloby či návrhu na potrestání. *De lege ferenda* návrhem je zakotvit povinnost soudu vyžádat si zprávu k uložení trestu OPP při rozhodování i v hlavním líčení (obdobně jako je tomu v případě uložení tohoto trestu trestním příkazem dle § 314e odst. 3 TR).³⁷⁵

Dále navíc z mého pohledu dochází k určité frustraci ze strany PMS, pokud zprávu a v ní obsažená stanoviska a doporučení soud vždy nerespektuje, resp. kdy by dle probačních úředníků měl soud rozhodnout dle jejich názoru jinak.³⁷⁶ Soudy však nejsou zprávami PMS nijak vázány, jejich jedinou podmínkou je k nim přihlížet.³⁷⁷ V zákoně není stanoveno, že se určitý trest ukládá dle názoru či doporučení obsaženého ve zprávě probačního úředníka; zpráva soudu spíše umožňuje lépe poznat osobu pachatele.

³⁶⁹ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: IKSP, 2020, s. 85-86.

³⁷⁰ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 92.

³⁷¹ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 20-21, 26-27, 49-51. Dále: ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: IKSP, 2020, s. 79-83, 92-98.

³⁷² Kritika se týká zejm. otázky potřebnosti zpráv, kdy si lze potřebné informace zjistit již např. z protokolu o výsledku obviněného, nebo v rámci hlavního líčení, vyžádat si zprávu ovlivňuje i předpokládaný čas jejího zpracování na rychlost řízení. ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: IKSP, 2020, s. 75, 80-82.

³⁷³ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 12, 13, 20.

³⁷⁴ Jak k tomu uvedl státní zástupce: „Zpomaluje [vyžádání zprávy probačního úředníka] řízení před soudem. Pro soudce je mnohem rychlejší uložit formou trestního příkazu podmínku, než předjednat obecně prospěšné práce v době, kdy mu běží lhůta 3 týdnů pro první úkon ve věci podle § 181/3 TR a jsou 2 dny před koncem měsíce. Bohužel i dále v justici platí čárkovací systém, výkony a kvantita nad kvalitou. Pokud se toto nezmění, nelze očekávat změnu v rozhodování trestních soudů.“ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 20.

³⁷⁵ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 84.

³⁷⁶ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 82, 114. ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: IKSP, 2020, s. 85, 89.

³⁷⁷ Dle nedávné studie i přes zákonem stanovenou povinnost soudu přihlížet ke zprávě probačního úředníka před vydáním trestního příkazu tomu tak v jedné třetině případů není. ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: IKSP, 2020, s. 146, 190.

Ideálním by byl „výkon OPP cíleně zaměřen na tu činnost, která má bezprostřední souvislost s ohroženým či narušeným objektem trestného činu“.³⁷⁸ Zařazení některých skupin odsouzených k trestu OPP u poskytovatelů OPP, zejm. drogově závislých nebo mladistvých pachatelů, je však složitá. Mezi návrhy řešení takové situace je, s ohledem na současnou dobrovolnost poskytování OPP, zakotvit zejm. obcím povinnost k vytváření míst pro výkon OPP, což by zároveň řešilo i problém nedostatku poskytovatelů OPP, kteří se z důvodů negativních zkušeností (krádeží zapůjčeného nářadí, nevhodného chování některých odsouzených, rizik spojených s bezpečností práce) rozhodli poskytování OPP ukončit.³⁷⁹

Jako u každého druhu trestu, který se v konkrétním případě soudu nabízí, i zde je více než nutné zvažovat uložení trestu OPP vhodnému okruhu pachatelů,³⁸⁰ pokud je cílem se ve větší míře vyhnout situacím, kdy se pachatel výkonu vyhýbá a trest není vykonán. Problémem, který se vyskytuje i v případě trestů OPP, je skutečnost, že pokud nejsou vykonány dochází k jejich přeměně a to na, s ohledem na přepočtové pravidlo, krátkodobé tresty odnětí svobody. Výsledkem snahy předejít uložení trestu OPP nevhodnému pachateli bylo zejm. přijetí a doplnění právní úpravy o § 62 odst. 2 TZ a § 314e odst. 3 TŘ.³⁸¹

Mezi významné faktory, které jsou brány při ukládání trestu OPP v potaz, patří zdravotní stav obviněného, jeho stanovisko k možnému uložení trestu OPP, dosavadní kriminální kariéru, i případné předchozí selhání při výkonu dřívějšího alternativního trestu a závažnost spáchané trestné činnosti.³⁸² Nepřekvapuje tak, že vysoké účinnosti trest OPP dosahuje v případech, kdy je případné uložení tohoto trestu předjednáno s obviněným, a dále obecně je-li ukládán mladším, prvotrestaným pachatelům, kteří se dopustili méně závažné trestné činnosti.³⁸³

Co se týče samotné výměry trestu OPP- za správnou soudní praxi v ukládání trestu OPP se považuje stav, kdy se průměrná výměra ukládaných trestů OPP pohybuje okolo poloviny trestní sazby - v takovém případě soudy dostatečně zohledňují konkrétní okolnosti případu a osobu pachatele.³⁸⁴ Ukazuje se, že čím vyšší výměra trestu OPP je uložena, klesá úspěšnost výkonu trestu

³⁷⁸ ROZUM, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ*. Praha: IKSP, 2005, s. 71.

³⁷⁹ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 77, 84.

³⁸⁰ Z pohledu probačních úředníků kontrolující výkon trestu OPP jde o vlastní přístup odsouzených, projevuje se zejm. jejich nízká motivace, neochota trest vykonat a nízká pracovní morálka (příp. chybějící pracovní návyky a smysl pro řád), nespolehlivost, pasivita, špatný postoj k dodržování stanovených povinností. Někteří odsouzení dokonce páchají majetkovou trestnou činnost přímo na pracovišti ke škodě poskytovatele OPP. Někteří odsouzení mají tendence podvádět prostřednictvím „náhradníků“, tj. osob, které práci vykonávají za odsouzeného. SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 75-76.

³⁸¹ Před zavedením úpravy § 314e odst. 3 TŘ nemusel samosoudce při ukládání trestu OPP trestním příkazem přihlížet ke stanovisku pachatele, ani jej nijak zjišťovat. Pokud obviněný nepodal odpor proti trestnímu příkazu, mohly soudy i státní zástupci považovat, že s uloženým trestem OPP skrytě souhlasí. SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 20..

³⁸² ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: IKSP, 2020, s. 98-103.

³⁸³ ROZUM, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ*. Praha: IKSP, 2005, s. 70.

³⁸⁴ *Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011*. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

OPP a roste počet jeho přeměn.³⁸⁵ K vyšší výměře trestu OPP přistupují soudci z důvodu předchozího odsouzení pachatele, vyššího počtu záznamů v rejstříku trestů a již v minulosti uloženému nepodmíněného trestu odnětí svobody.³⁸⁶ I nadále však považují někteří soudci a státní zástupci výměru horní hranice trestu OPP, tj. 300 hodin, za nízkou.³⁸⁷ *De lege ferenda* se objevují návrhy stanovit pro vykonávání prací určité limity, ať už v podobě týdenní či měsíční sazby, nebo uzákonění minimální a maximální hodinových limitů pro výkon OPP proto, aby byl trest OPP vykonáván průběžně.³⁸⁸

K přeměně trestu OPP dochází nejčastěji z důvodu zaviněného nevykonání trestu spočívající ve vyhýbání se výkonu nařízeného trestu OPP (kvůli neochotě, laxnosti, či upřednostnění placené činnosti), spáchání další trestné činnosti po uložení trestu OPP, neplnění podmínky vést řádný život nebo neuhrazení škody způsobené trestným činem.³⁸⁹ V případě, kdy je trest předjednan a doporučen PMS je výkon trestu OPP úspěšnější a dochází následně k výrazně nižšímu počtu přeměn trestu OPP.^{390, 391}

Počet ukládaných trestů OPP od jeho zakotvení v české právní úpravě postupně vzrůstal a v letech 2002 až 2004 dosáhl svých dosavadních maxim (viz Příloha). K vysokým počtům ukládaných trestů OPP v těchto letech přispěl zákon č. 265/2001 Sb., který ovlivnil volbu druhu ukládaného trestu trestním příkazem, kterým již nebylo možné uložit nepodmíněný trest odnětí svobody.³⁹² Pokles počtu ukládaných trestů OPP v roce 2010 je způsoben zavedením současné právní úpravy konkrétně zejm. § 62 odst. 2 TZ a § 314e odst. 3 TŘ. Následný pokles v posledních třech letech je spojen s širším ukládáním trestu peněžitého (viz Tabulka č. 4).³⁹³

³⁸⁵ Jak k tomu uvádí autoři studie může to být dáno skutečností, „že vyšší výměra odráží nejen větší závažnost činu, ale i specifické problémy, které se pojí k osobě pachatele, což může mít vliv na výkon trestu.“. ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: IKSP, 2020, s. 147.

³⁸⁶ SCHEINOST, Miroslav. *Trestní sankce - jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství*. Praha: IKSP, 2015, s. 23.

³⁸⁷ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 19, 50. ROZUM, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ*. Praha: IKSP, 2005, s. 69

³⁸⁸ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 83-84. KUČHTA, Josef. *Trest obecně prospěšných prací - přítomnost a budoucnost*. In: Days of public law: sborník abstraktů příspěvků z mezinárodní konference. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2007, s. 105-114.

³⁸⁹ *Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011*. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

³⁹⁰ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: IKSP, 2020, s. 146-147.

³⁹¹ Z toho důvodu je mezi cíli PMS vytvoření návrhů legislativních i nelegislativních změn, které by umožňovaly dostatečný prostor pro činnost PMS v přípravném řízení a řízení před soudem, a motivovaly soudy k využívání podkladů PMS při ukládání trestu OPP ve větší míře. *Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025*. Probační a mediační služba. s. 7-9. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf

³⁹² Zákon č. 265/2001 Sb. významně zásahl do úpravy trestu OPP, kdy mj. zavedl povinnost soudu přihlížet ke stanovisku pachatele, dále podmínku nevydělečnosti trestu OPP, rozšířil oblast možných poskytovatelů OPP vedle obcí na další obecně prospěšné instituce nebo v rámci vykonávacího řízení posílil účast probačního úředníka. Dále měnil i ustanovení § 39 odst. 2 z. č. 140/1961 Sb., kdy u trestných činů s horní hranicí trestní sazby odnětí svobody nepřevyšující tři roky bylo možné nově uložit nepodmíněný trest odnětí svobody, pouze pokud by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k dosažení účelu trestu.

³⁹³ Např. v roce 2018 odpracovali odsouzení k trestu OPP 908 696 hodin. „Pokud bychom počítali hodinovou mzdu ve výši 100 Kč, stát, respektive poskytovatelé, mezi nimiž jsou úřady, školy, zdravotnická zařízení, sociální služby a další, ušetří téměř 100 milionů korun ročně. A to nepočítáme náklady na věznění, které díky tomu stát neplatí,“ uvedl náměstek PMS Marek Tkáč. *Odsouzení odpracují každoročně skoro milion hodin obecně prospěšných prací*. Bulletin-advokacie.cz Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/odsouzeni-odpracuji-kazdorocne-skoro-milion-hodin-obecne-prospesnych-praci>

Přestože může uložení trestu OPP dopadat na všechny nedbalostní trestné činy, je převážně ukládán jen za úmyslné přečiny - nejvíce za přečiny krádeže (dle § 205 odst.1, 2 TZ), zanedbání povinné výživy (dle § 196 TZ), ohrožení pod vlivem návykové látky (dle § 274 TZ) a maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (dle § 337 odst. 1 TZ).³⁹⁴

Tabulka č. 4: Přehled o počtu uložených trestů OPP a trestních opatřeních OPP v letech 2008 až 2020³⁹⁵

Rok	Trest OPP			Rok	Trestní opatření OPP		
	Hlavní sankce	Vedlejší sankce	Celkem		Hlavní sankce	Vedlejší sankce	Celkem
2020	5685	15	5700	2020	178	1	179
2019	6127	13	6140	2019	211	0	211
2018	5796	10	5806	2018	198	0	198
2017	6279	2	6281	2017	210	1	211
2016	7505	9	7514	2016	224	1	225
2015	8051	2	8053	2015	249	2	251
2014	8375	4	8379	2014	258	0	258
2013	6944	9	6953	2013	322	1	323
2012	8156	2	8158	2012	458	0	458
2011	6554	1	6555	2011	388	2	390
2010	7409	1	7410	2010	481	4	485
2009	12077	8	12085	2009	621	2	623
2008	12048	2	12050	2008	587	2	589

Díky rozmanitému okruhu OPP, které lze v rámci trestu vykonávat, je nutné odsouzeného před samotným výkonem OPP poučit o bezpečnosti práce, seznámit s riziky konkrétní práce, a předat mu případné pracovní a ochranné pomůcky.³⁹⁶ K zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (zkratka BOZP) lze využít příslušných předpisů upravující toto problematiku v rámci pracovněprávních vztahů. O seznámení odsouzeného s riziky a poučení o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci je pořízen Záznam o zajištění BOZP při výkonu trestu OPP, který odsouzený stvrzuje svým podpisem; dojde-li ke zranění odsouzeného při výkonu trestu OPP, je poskytovatel povinen o této skutečnosti vyhotovit tzv. Záznam o úrazu osoby vykonávající trest OPP. *De lege ferenda* je navrhováno zakotvit povinnost poskytovatelů OPP uzavírat pojistné smlouvy pro případ způsobení škod odsouzeným při výkonu OPP.³⁹⁷ V praxi totiž spolupráci s poskytovateli OPP

³⁹⁴ *Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011*. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012. ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Praha: IKSP, 2020, s. 149.

³⁹⁵ Údaje vychází z Přehledů o uložených trestech a trestních opatření soudy za roky 2008-2020 a Přehledů o všech uložených trestech a trestních opatření za roky 2008-2020. Ministerstvo spravedlnosti ČR: Infodata. Statistický list trestní pro fyzické osoby. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

³⁹⁶ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 93.

³⁹⁷ KUČHTA, Josef. *Trest obecně prospěšných prací - přítomnost a budoucnost*. In: Days of public law: sborník abstraktů příspěvků z mezinárodní konference. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2007, s. 105-114.

významně komplikuje neexistence zákonného pojištění odsouzených pro případ úrazu³⁹⁸ či jimi způsobené škody.³⁹⁹ V současné době se odpovědnost za škodu způsobenou během výkonu trestu OPP řídí občanským zákoníkem, obdobně jako je tomu v případě výkonu trestu odnětí svobody (§ 37 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu TOS); avšak co se týče odpovědnosti za škodu, kterou odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody způsobil při plnění pracovních úkolů,⁴⁰⁰ ta se řídí odkazem na zákoník práce (§ 38 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb.). Dále v případě odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody je zákonem zakotvená odpovědnost za škodu způsobenou odsouzenému při plnění pracovních úkolů,⁴⁰¹ kdy v takovém případě odpovídá Vězeňská služba či subjekt, u něhož je odsouzený zařazen do práce, obdobně odpovídají tyto subjekty za škodu vzniklou pracovním úrazem nebo nemocí z povolání, za škodu způsobenou na odložených věcech a při odvracení škody (§ 39 odst. 1 z. č. 169/1999 Sb.). Proto mezi cíle PMS mj. patří vytvořit návrh řešení chybějícího zákonného pojištění odsouzeného při výkonu trestu OPP, tj. otázky náhrady škody v případě zranění odsouzeného i náhrady škody způsobené odsouzeným během výkonu trestu OPP.⁴⁰²

³⁹⁸ Ke kterému může dojít např. při úklidových pracích, rizikem jsou i odhozené injekční stříkačky.

³⁹⁹ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 78, 84.

⁴⁰⁰ Odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody musí být před zařazením do práce prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi, jakož i s předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a protipožárními předpisy, které je povinen při práci dodržovat (§ 44 odst. 1 vyhlášky č. 345/1999 Sb.).

⁴⁰¹ Dle § 39 odst. 2 z. č. 169/1999 Sb. se práce při úklidu, jiné obdobné práce potřebné k zajištění běžného provozu věznice, denní forma studia a pracovní terapie z hlediska odpovědnosti za škodu nepovažují za plnění pracovních úkolů.

⁴⁰² *Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025*. Probační a mediální služba. s. 9. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf

5. Peněžítý trest

Peněžíté tresty jsou tradiční tresty, které se uplatňovaly napříč historií, a to mnohem více než dnes, a které mají i v dnešní době své, byť v české sféře upozaděné, místo.⁴⁰³ Peněžítý trest je základním trestem majetkové povahy. Samostatný peněžítý trest, pokud nepřesahuje možnosti pachatele,⁴⁰⁴ představuje vhodný alternativní trest zejm. pro osoby, které není nezbytně nutné izolovat od zbytku společnosti;⁴⁰⁵ lze jej ale možné uložit i vedle trestu odnětí svobody. Podpora postihu skrze peněžítý trest tak nemusí nutně vést k poklesu ukládaných trestů odnětí svobody.⁴⁰⁶ Výhoda peněžitého trestu spočívá v jeho jisté anonymitě, též v absenci obtíží spojených při znovuzačleňování pachatele do společnosti ve srovnání s výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody, z druhé strany mince však nejde o trest, který by následně podporoval pachatele v řádném způsobu života.⁴⁰⁷

Peněžítý trest neumožňuje pouze odčerpání majetkového prospěchu, ale má i, s ohledem na konkrétní případ, možnou zábranou funkci spočívající v odčerpání prostředků jinak potřebných k páčání další trestné činnosti.⁴⁰⁸ Uložení tohoto trestu má vést k varování a odstrašení pachatele, kdy po dobu výkonu peněžitého trestu dochází k dočasnému omezení dosavadní životní (ekonomické) úrovně pachatele.⁴⁰⁹

5.1. Právní úprava peněžitého trestu

Jestliže pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch, může mu soud uložit peněžítý trest (§ 67 odst. 1 TZ). Majetkovým prospěchem je jak situace, kdy došlo ke zvýšení majetku pachatele, tak případ, kdy nedošlo k jeho úbytku (př. zkrácení daně).⁴¹⁰ Uložení peněžitého trestu je tedy podmíněno spácháním úmyslného trestného činu a zisku majetkového prospěchu, příp. snahy o tento zisk.

Avšak bez těchto podmínek lze peněžítý trest uložit také v případech, kdy trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný trestný čin dovoluje (§ 67 odst. 2 písm. a) TZ, tj. peněžítý trest je výslovně uveden v příslušné skutkové podstatě jako jeden z možných druhů trestů); a dále jej soud může uložit za přečin, kdy se vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a

⁴⁰³ LYONS, Lewis. *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost*. Praha: Svojtka & Co., 2004, s. 6, 10-27. MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, s.147.

⁴⁰⁴ VAN ZYL SMIT, Dirk. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Praha: IKSP, 2010, s. 40.

⁴⁰⁵ ROZUM, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ*. Praha: IKSP, 2005, s. 22-23.

⁴⁰⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 262-263.

⁴⁰⁷ VANDUCHOVÁ, Marie. *Peněžítý trest: praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody?* In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRIVNA. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2008, s. 424.

⁴⁰⁸ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 339.

⁴⁰⁹ VANDUCHOVÁ, Marie. *Peněžítý trest: praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody?* In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRIVNA. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2008, s. 424.

⁴¹⁰ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 340.

poměřům pachatele nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá - jde o kumulativní podmínky (§ 67 odst. 2 písm. b) TZ). V takových případech tedy trest dopadá na trestné činy spáchané bez zjištěné pohnutky a také na nedbalostní trestné činy. V rámci individualizace trestu tak úprava umožňuje dle konkrétních okolností případu uložit peněžitý trest vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody dle § 67 odst. 2 písm. a) TZ, nebo pouze peněžitý trest bez současného uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody dle § 67 odst. 2 písm. b) TZ. Úprava dle § 67 odst. 2 písm. b) TZ umožňuje uložit s peněžitým trestem současně podmíněný trest odnětí svobody (§ 81 TZ), resp. podmíněný trest odnětí svobody s dohledem (§ 84 TZ). Případné nařízení výkonu trestu odnětí svobody v situaci, kdy se pachatel ve zkušební době podmíněného odsouzení, resp. podmíněného odsouzení s dohledem, neosvědčil, není překážkou současně uloženého peněžitého trestu, který tak není touto změnou nijak anulován.⁴¹¹ Ustanovení § 67 odst. 2 písm. b) TZ tak formuje široký prostor, ve kterém lze peněžitý trest aplikovat.⁴¹²

Jinak lze peněžitý trest uložit i samostatně, pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu a osobě a poměrům pachatele není uloženo jiné trestu třeba (§ 67 odst. 3 TZ), a to i v případech, kdy trestní zákon na některé činy takový trest nestanoví (§ 53 odst. 2 TZ); tj. pokud vlastní účinek peněžitého trestu postačuje k dostatečnému postihu pachatele.⁴¹³ V takových případech, kdy je peněžitý trest uložen samostatně, je nutné řádně v rozsudku zdůvodnit, proč vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele není třeba jiného trestu.⁴¹⁴ Peněžitý trest nelze uložit vedle propadnutí majetku (§ 53 odst. 1 TZ) z důvodu zbytečné akumulace jejich účinků.⁴¹⁵ A samozřejmě nelze peněžitý trest uložený dle § 67 odst. 2 písm. b) TZ uložit spolu s nepodmíněným trestem odnětí svobody.

Peněžitý trest se ukládá v denních sazbách (systém denních sazeb byl zaveden spolu s trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb.)⁴¹⁶ - samotná výměra spočívá v počtu a výši denních sazeb (§ 68 TZ):

- počet denních sazeb soud určí s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, kdy lze uložit nejméně 20 a nejvíce 730 celých denních sazeb, a kdy dvojnásobek počtu denních sazeb nesmí spolu s uloženým trestem odnětí svobody a náhradním trestem odnětí svobody za trest domácího vězení přesahovat horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody;
- výši jedné denní sazby stanovuje soud se zřetelem k osobním⁴¹⁷ a majetkovým poměrům pachatele, přičemž vychází zpravidla z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít

⁴¹¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 891-892.

⁴¹² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 263.

⁴¹³ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PURY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 342.

⁴¹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 5. 9. 1966, sp.zn. Pls 7/66-1

⁴¹⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 866.

⁴¹⁶ V případě mladistvých pachatelů byl systém denních sazeb zaveden již zákonem o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. jako alternativa výpočtu konkrétní výše peněžitého opatření.

⁴¹⁷ Mezi osobní poměry pachatele spadá stupeň jeho vzdělání, zdravotní stav, rodinné poměry nebo možnost získání práce odpovídající jeho kvalifikaci. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 267.

průměrně za jeden den; avšak příjmy pachatele, jeho majetek a výnosy z něj, jakož i jiné podklady pro určení výše denní sazby mohou být stanoveny odhadem soudu.⁴¹⁸ Vlastní denní sazba činí nejméně 100 Kč a nejvíce 50 000 Kč.

Stanovení výše peněžitého trestu odhadem soudu je využíváno v případech, kdy jsou informace o majetkových poměrech pachatele neúplné a kusé či ze strany pachatele úmyslně zatajené.⁴¹⁹ Pro uložení peněžitého trestu není potřeba úplné znalosti majetkových poměrů pachatele, neboť jak zákonodárce, tak judikatura vychází z presumpce dobytosti než nedobytnosti trestu (§ 68 odst. 6 TZ),⁴²⁰ a kdy se případná nedobytnost následně řeší upuštěním od výkonu peněžitého trestu dle § 342a TR. Jedním z důležitých faktorů pro stanovení výsledné výše peněžitého trestu v případě dle § 67 odst. 1 TZ je i výše získaného či zamýšleného majetkového prospěchu, která se bude odrážet v počtu denních sazeb.⁴²¹

Soud v rozhodnutí uvede počet a výši denních sazeb (§ 68 odst. 5 věta první TZ). Výsledná výše konkrétního peněžitého trestu je dána násobkem počtu denních sazeb a výši jedné denní sazby. Nelze-li od pachatele se zřetelem k jeho osobním a majetkovým poměrům očekávat, že peněžitý trest ihned zaplatí, může soud stanovit, že peněžitý trest bude zaplacen v přiměřených měsíčních splátkách; přitom může určit, že výhoda splátek peněžitého trestu odpadá, jestliže pachatel nezaplatí dílčí částku včas (§ 68 odst. 5 věta druhá TZ) - v takovém případě je pachatel povinen splatit celou dosud nezaplacenou část. Přičemž je nutné zmínit, že od systému denních sazeb se sice odvíjí výpočet výše peněžitého trestu, nikoli však jeho splacení, což v praxi naráží na jisté nepochopení stran platících pachatelů.⁴²² S ohledem na požadavek zachování právní jistoty je tak vhodné ve výroku o peněžitém trestu uvést nejenom počet a výši denních sazeb, ale i celkovou a výslednou výši peněžitého trestu.^{423, 424}

Peněžitý trest lze též uložit i trestním příkazem (§ 314e odst. 2 písm. f) TR), i zde však nesmí dvojnásobek počtu denních sazeb ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat jeden rok (§ 314e odst. 5 TR).

Primárním cílem je zaplacení celého peněžitého trestu najednou⁴²⁵ - splácení přichází v úvahu jen ve dvou případech, kdy se tak usnadňuje vykonatelnost a odstraňuje se jinak možná

⁴¹⁸ Příjmy pachatele mohou pocházet i z jeho kapitálového majetku, z dědění, z prodeje věcí a jiných majetkových hodnot, z autorských či průmyslových práv, z výher ze sázek a loterií, z pojistného plnění nebo třeba z dávek nemocenského a důchodového pojištění. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 898-899.

⁴¹⁹ *Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011*. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

⁴²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 6. 2016, sp. zn. 4 Tdo 821/2016

⁴²¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 890.

⁴²² SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 32, 52.

⁴²³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 899.

⁴²⁴ Právní úprava § 27 odst. 2 ZSVM ve znění účinném do 31. 12. 2009 povinnost uvádět celkovou výši peněžitého opatření v případě jeho stanovení formou denní sazby obsahovala.

⁴²⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 263.

nedobytnost peněžitého trestu způsobená nárazovostí jednorázového vysokého výdaje z pohledu konkrétních poměrů pachatele:

- již při samotném ukládání peněžitého trestu, kdy jsou povoleny měsíční splátky dle § 68 odst. 5 věta druhá TZ;
- po uložení peněžitého trestu, kdy je z důležitých důvodů na žádost odsouzeného povoleno splácení v přiměřených měsíčních splátkách dle § 342 odst. 1 písm. b) TŘ dodatečně.

I přes široké možnosti uložení peněžitého trestu nejde o univerzální trest, který by byl vhodný pro všechny typy pachatelů.⁴²⁶ Logickou a současně zákonnou překážkou uložení peněžitého trestu je skutečnost, že peněžitý trest soud neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný (§ 68 odst. 6 TZ). Limit peněžitého trestu spočívá v tom, že často nepostihuje pouze pachatele, ale i jeho rodinu (výživa nebo výchova osoby, o kterou je odsouzený dle zákona povinen pečovat) a osoby, vůči kterým má pachatel peněžní závazky, včetně osoby poškozeného.⁴²⁷ Nedobytnost takto ovlivňují i závazky pachatele plynoucí z povinnosti nahradit škodu, která plyne z trestního či občanskosoudního řízení.⁴²⁸ Zároveň pokud by byl uložen peněžitý trest ve výši přesahující platební možnosti pachatele a sankcí by byl pouze trest odnětí svobody, nebyl by peněžitý trest trestem alternativním.⁴²⁹ Případný peněžitý trest má být uložen pouze v takové míře, ve které je dobytý - pokud to nepostačuje k naplnění účelu trestu, je nutné zvážit uložení jiného druhu trestu, příp. i vedle peněžitého trestu.⁴³⁰

Trest by neměl mít pro pachatele likvidační následky, současně by jej však měl postihnout dostatečně citelně vůči povaze a závažnosti spáchaného činu.⁴³¹ K tomu Ústavní soud zdůrazňuje, že peněžitý trest sice nesmí mít likvidační charakter, nicméně pro naplnění jeho účelů se vyžaduje, aby byl odsouzenými pocíťován jako negativní důsledek jejich trestné činnosti. Nemůže proto být porušením základních práv a svobod, jestliže uložení peněžitého trestu způsobí v životě určité nepohodlí či komplikace, spočívající např. v tom, že odsouzený musí prodat část svého majetku nebo si vzít půjčku, již bude schopen splácet.⁴³² Neochota pachatele či pouze určitá pravděpodobnost nezaplacení peněžitého trestu není překážkou pro jeho neuložení.⁴³³ Smyslem peněžitého trestu není pouze odčerpání případného majetkového prospěchu,⁴³⁴ výměra peněžitého

⁴²⁶ ROZUM, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ*. Praha: IKSP, 2005, s. 22-23.

⁴²⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 885.

⁴²⁸ MAREŠOVÁ, Alena, Petr KOTULAN a Milada MARTINKOVÁ. *Sonda do problematiky osob v ČR poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných*. Praha: IKSP, 2004, s. 83.

⁴²⁹ VAN ZYL SMIT, Dirk. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Praha: IKSP, 2010, s. 40.

⁴³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.9.2020, sp. zn. 7 Tdo 1016/2020

⁴³¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 897.

⁴³² Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2016, sp.zn. IV. ÚS 2139/16

⁴³³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.9.2020, sp. zn. 7 Tdo 1016/2020

⁴³⁴ Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26. 1. 1988, sp. zn. Tpjf 28/87

trestu není omezena hodnotou majetku získaného posuzovanou trestnou činností - peněžitým trestem lze postihnout i majetek, který pachatel nabyt poctivou prací.⁴³⁵

Ukládání peněžitého trestu v případě mladistvých pachatelů upravuje § 27 až 30 ZSVM v podobě peněžitého opatření a peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu. Peněžitě opatření lze uložit pouze v případě, kdy je mladistvý výdělečně činný, příp. pokud jeho majetkové poměry uložení tohoto opatření umožňují (§ 27 odst. 1 ZSVM). V případě mladistvých činí denní sazba peněžitého opatření nejméně 100 Kč a nejvíce 5000 Kč s tím, že lze uložit od 10 do 365 denních sazeb (§ 27 odst. 2 a 3 ZSVM). Počet denních sazeb nesmí ani spolu s uloženým trestním opatřením odnětí svobody přesáhnout horní hranici trestní sazby snížené dle § 31 odst. 1 ZSVM (§ 27 odst. 4 ZSVM). Po právní moci rozhodnutí o uložení peněžitého opatření může soud pro mládež po vyjádření mladistvého rozhodnout, že jeho zaplacení či nevykonaný zbytek peněžitého opatření bude nahrazen výkonem obecně prospěšné činnosti v rámci probačního programu dle § 17 odst. 1, 2 ZSVM, či společensky prospěšnou činností v rámci výchovné povinnosti dle § 18 odst. 1 písm. c) ZSVM (§ 27 odst. 6 ZSVM). Tato možnost nahrazení představuje snahu o odvrácení přeměny v trestní opatření odnětí svobody v případě neuhrazení peněžitého opatření.⁴³⁶ Na druhé straně však přístup dle § 27 odst. 6 ZSVM vede nejenom k zániku možnosti vymáhat peněžitě opatření, ale i k zániku možnosti jej přeměnit v trestní opatření odnětí svobody, neboť neplnění obecně prospěšné činnosti v rámci probačního programu či společensky prospěšné činnosti v rámci výchovné povinnosti není spojen s tímto postihem.⁴³⁷ Dalším rozdílem od dospělých pachatelů je navíc skutečnost, že u mladistvých pachatelů je možné uložit peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu (§ 28 ZSVM), pokud vzhledem k osobě mladistvého (zejm. s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje) a k okolnostem případu má soud pro mládež důvodně za to, že účelu opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu; nebo jestliže za nápravu mladistvého soud pro mládež přijme záruku, kdy vzhledem k výchovnému vlivu osoby, která záruku nabídla, se má důvodně za to, že účelu opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu. Při podmíněném odložení výkonu peněžitého opatření stanoví soud pro mládež zkušební dobu až na tři léta (§ 29 odst. 1 ZSVM), a pokud vedl mladistvý ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud pro mládež, že se osvědčil, v opačném případě, a to popřípadě již během zkušební doby, rozhodne, že se peněžitě opatření vykoná (§ 30 odst. 1 ZSVM).⁴³⁸ Podmíněná forma peněžitého trestu, tj. obdoba peněžitého

⁴³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 8. 1987, sp. zn. 1 Tz 23/87

⁴³⁶ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: IKSP, 2015, s. 65.

⁴³⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 282.

⁴³⁸ Stejně tak, jestliže byla záruka za nápravu mladistvého, kterému byl podmíněně odložen výkon peněžitého opatření, odvolána tím, kdo ji poskytl, přezkoumá soud pro mládež chování mladistvého během zkušební doby, a shledá-li, že podmíněně odložený výkon peněžitého opatření neplní své poslání, rozhodne, že se peněžitě opatření vykoná; jinak podmíněně odložený výkon peněžitého opatření ponechá v platnosti (§ 30 odst. 2 ZSVM).

opatření s podmíněným odkladem výkonu dle § 28 ZSVM, v současném trestním zákoníku není zakotvena, přestože je *de lege ferenda* navrhována.^{439, 440}

5.2. Přeměna peněžitého trestu

Jestliže pachatel nezaplatí peněžitý trest na výzvu soudu (§ 341 TR) nebo do uplynutí doby, na kterou byl výkon trestu odložen anebo na kterou byly povoleny splátky (§ 342 TR), a pokud je zřejmé, že by vymáhání peněžitého trestu mohlo být zmařeno nebo by bylo bezvýsledné (§ 343 odst. 2 TR), přemění soud peněžitý trest nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodne zároveň o způsobu jeho výkonu - přitom každá zcela nezaplacená částka odpovídající jedné denní sazbě se počítá za dva dny odnětí svobody (§ 69 odst. 2 TZ).⁴⁴¹

Jistou překážku pro zákonodárce představovala otázka, kdy přistoupit k vymáhání a kdy již k přeměně na trest odnětí svobody. Do 31. 8. 1995 se v případě nezaplacení peněžitého trestu přistoupilo nejprve k jeho vymáhání, avšak zákonem č. 152/1995 Sb. se v případě nezaplacení peněžitého trestu přistoupilo rovnou k nařízení výkonu náhradního trestu odnětí svobody. Zákonem č. 41/2009 Sb. se pak úprava vrátila zpět, tj. k obligatornímu vymáhání nezaplaceného peněžitého trestu a až bylo-li to neúspěšné k přeměně trestu (v trest domácího vězení či trest OPP) nebo k nařízení náhradního trestu odnětí svobody.⁴⁴² V takových případech však samozřejmě docházelo k situaci, kdy byl nezaplacený peněžitý trest přeměněn či nahrazen až s určitým časovým odstupem.⁴⁴³ Zůstává pak otázkou nakolik tento přístup paralyzoval užívání peněžitého trestu v praxi.⁴⁴⁴ Byla tak rovněž oslabena odstrašující funkce náhradního trestu odnětí svobody jako sankce za nevykonání peněžitého trestu.⁴⁴⁵ Proto bylo navrhováno vrátit se k předchozí úpravě, kterou zavedl zákon č. 152/1995 Sb.⁴⁴⁶ Současná právní úprava přistupuje k vymáhání a přeměně peněžitého trestu jako ke dvěma rovnocenným alternativám (§ 341 TR).⁴⁴⁷ Tj. k přeměně peněžitého trestu v trest odnětí svobody může dojít přímo, aniž by byl uložený peněžitý trest předtím vymáhán. Neboť je-li zřejmé, že by vymáhání peněžitého trestu mohlo být zmařeno nebo by bylo bezvýsledné, k nařízení vymáhání trestu vůbec nedojde (§ 343 odst. 2 TR).

⁴³⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 284.

⁴⁴⁰ Možnost podmíněného uložení peněžitého trestu byla rekodifikační komisí odmítnuta jako nevhodná s odůvodněním, že užití některého z odklonů dle procesních předpisů či uložení podmíněného trestu odnětí svobody se jeví v konkrétních případech vhodnější. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. Sněmovní tisk 410/0, ze dne 25. 2. 2008, V. volební období.

⁴⁴¹ Při přeměně peněžitého opatření v trestní opatření odnětí svobody se každá zcela nezaplacená částka odpovídající jedné denní sazbě počítá za jeden den odnětí svobody (§27 odst. 5 ZSVM).

⁴⁴² MORKOVIN, Ondřej. *Přeměna peněžitého trestu po novele č. 390/2012 Sb. (Lze přeměnit peněžitý trest na náhradní trest odnětí svobody bezprostředně, aniž by byla nejdříve využita jedna z alternativ podle § 69 odst. 2 TrZ?)*. Trestněprávní revue. 2014, roč. 12, č. 11. s. 267-269.

⁴⁴³ Limitem vymáhání peněžitého trestu byla do 1.1.2018 navíc skutečnost, že směl být vymáhán, jen pokud tím nebude zmařeno uspokojení přiznaného nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, resp. bez ohledu na nárok poškozeného mohl být vymáhán až po 3 měsících od provomocného uložení peněžitého trestu.

⁴⁴⁴ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 52-53.

⁴⁴⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 269-270.

⁴⁴⁶ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: IKSP, 2015, s. 162.

⁴⁴⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020. Sněmovní tisk 453/0, ze dne 3.4.2019, VIII. volební období.

Přestože je peněžitý trest chápán jako alternativa ke krátkodobým trestům odnětí svobody,⁴⁴⁸ dojde-li případ do stadia, kdy je přeměněn v trest odnětí svobody, tak se každá zcela nezaplacená částka odpovídající jedné denní sazbě počítá za dva dny odnětí svobody (§ 69 odst. 2 TZ). Peněžitý trest tak lze přeměnit až ve 4letý trest odnětí svobody.⁴⁴⁹ Objevují se proto úvahy, že je v této podobě peněžitý trest příliš přísný a přeměněný trest odnětí svobody by neměl převyšovat dva roky.⁴⁵⁰ Dřívější institut přeměny peněžitého trestu v trest domácího vězení nebo v trest OPP (obě tyto možnosti byly zrušeny zákonem č. 333/2020 Sb.) tak představoval možný, avšak nikoliv nutný, „mezistupeň“ a odvracel právě možný bezprostřední výkon trestu odnětí svobody.⁴⁵¹ Základním problémem je dle mého názoru spíše otázka, jak se dívat na peněžitý trest, resp. o jak přísný trest jde. Dle posloupnosti vyjmenovaných druhů trestů v § 52 odst. 1 TZ je peněžitý trest považován za mírnější než trest odnětí svobody, trest domácího vězení a trest OPP. Na druhé straně trest domácího vězení i trest OPP lze uložit pouze za přečiny, peněžitý trest však takové omezení nemá. Z toho důvodu je dle mého názoru adekvátní, že s ohledem k § 69 odst. 2 TZ je peněžitý trest z pohledu hrozícího trestu odnětí svobody přísnější nejenom než trest OPP, ale i než trest domácího vězení. Je třeba si uvědomit, že trest odnětí svobody, trest domácího vězení ani trest OPP nesledují záměr omezit majetkovou úroveň pachatele, ale snaží se posilovat přístup odsouzeného k řádnému životu;⁴⁵² nezasahují do finanční sféry pachatele, ale zasahují do jeho osobní svobody, svobody pohybu a pobytu nebo volného času. Postihují tedy jinou oblast života pachatele,⁴⁵³ s jinými důsledky pro jeho okolí, a svazovat je pravidlem, které je nutně staví vedle sebe jako rovnocenné sankce v případě existence určitých přepočtových pravidel,⁴⁵⁴ nebo hrozícího trestu odnětí svobody při jejich nevykonání, není dle mého názoru rozumné.

Před rozhodnutím o přeměně peněžitého trestu umožní předseda senátu odsouzenému, aby se k věci vyjádřil (§ 344 odst. 1 TR). I poté co byl peněžitý trest nebo jeho zbytek přeměněn, může odsouzený výkon trestu odnětí svobody odvrátit, tím, že peněžitý trest nebo jeho poměrnou část zaplatí. Pokud nebyl peněžitý trest zaplacen zcela nebo byla-li po přeměně peněžitého trestu

⁴⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel a Dušan SULITKA. *Srovnání ukládání peněžitých trestů v České republice a ve vybraných evropských státech*. Státní zastupitelství 2017, roč. 15, č. 2, s. 8-18.

⁴⁴⁹ Současná úprava reflektuje znění § 69 odst. 1 TZ k 1.10.2020, kdy byl soudem spolu s peněžitým trestem stanovován i náhradní trest odnětí svobody až na čtyři léta pro případ, kdyby nebyl peněžitý trest vykonán. Samotná sazba náhradního trestu odnětí svobody byla zákonem č. 40/2009 Sb. zvýšena ze dvou na čtyři roky s ohledem na zvýšení horní hranice peněžitého trestu. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. Sněmovní tisk 410/0, ze dne 25. 2. 2008, V. volební období.

⁴⁵⁰ DRÁPAL, Jakub. *O (možné) funkčnosti peněžitých trestů v podobě denních pokut III*. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2015/07/omozne-funkcnosti-penezitych-trestu-v.html>

⁴⁵¹ Nemožnost odvrátit výkon náhradního trestu odnětí svobody podléhala v minulosti kritice. SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 347-348.

⁴⁵² VANDUCHOVÁ, Marie. *Peněžitý trest: praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody?* In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRIVNA. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 424.

⁴⁵³ Citelné peněžité tresty mají pomoci i v boji se závažnou ekonomickou kriminalitou. Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020. Sněmovní tisk 453/0, ze dne 3.4.2019, VIII. volební období.

⁴⁵⁴ Zejm. peněžitý trest by neměl představovat úhradu za zaviněně nevykonaný trest OPP, který sám o sobě nese znak nevýdělečnosti pro odsouzeného. Zejm. pokud si uvědomíme, že je možné uložit peněžitý trest a trest OPP vedle sebe.

zaplacená alespoň částka odpovídající jedné denní sazbě, rozhodne předseda senátu o tom, jakou část přeměněného trestu odnětí svobody je třeba vykonat (§ 344 odst. 2 TŘ).

K samotné přeměně peněžitého trestu nedojde, jsou-li dány důvody pro upuštění od výkonu peněžitého trestu dle § 342a TŘ.⁴⁵⁵

5.3. Výkon peněžitého trestu

Poté, co se stane rozsudek ukládající peněžitý trest vykonatelný, vyzve předseda senátu odsouzeného, aby jej zaplatil do jednoho měsíce,⁴⁵⁶ a současně jej upozorní, že jinak bude peněžitý trest vymáhán nebo přeměněn v trest odnětí svobody (§ 341 TŘ). V okamžiku, kdy odsouzený na výzvu soudu ve stanovené lhůtě zaplatí peněžitý trest v celé jeho výměře, je peněžitý trest vykonán.⁴⁵⁷ Z důležitých důvodů může na žádost odsouzeného předseda senátu dle § 342 odst. 1 TŘ povolit buď odklad výkonu peněžitého trestu, a to na dobu nejvýše jednoho roku od uplynutí lhůty podle § 341 TŘ; nebo splácení peněžitého trestu v přiměřených měsíčních splátkách. Odklad výkonu peněžitého trestu nebo povolení splátek představují reakci soudu na přechodnou neschopnost pachatele zaplatit peněžitý trest.⁴⁵⁸ Pokud pominuly důvody, pro které byl výkon peněžitého trestu odložen, resp. pro případ, kdy odsouzený nedodržuje bez závažného důvodu splátky, předseda senátu povolení odkladu nebo splátek odvolá (§ 342 odst. 2 TŘ).

Dle § 343 odst.1 TŘ nařídí předseda senátu, aby peněžitý trest byl vymáhán, nezaplatí-li jej odsouzený

- a) do jednoho měsíce poté, co byl k zaplacení vyzván,
- b) do jednoho měsíce poté, co mu bylo oznámeno rozhodnutí, jímž povolený odklad nebo povolené splácení byly odvolány, nebo
- c) do uplynutí doby, na kterou byl výkon trestu odložen.

Vymáhání peněžitého trestu předseda senátu nenařídí, postačují-li na jeho zaplacení prostředky z peněžité záruky nebo je-li zřejmé, že by jeho vymáhání mohlo být zmařeno nebo by bylo bezvýsledné (§ 343 odst. 2 TŘ).

K zajištění výkonu peněžitého trestu může dojít, pokud je obviněný stíhán pro trestný čin, za který je třeba vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům obviněného očekávat uložení peněžitého trestu, kdy tak soud a v přípravném řízení státní zástupce může zajistit určenou část majetku obviněného (§ 344a odst. 1 TŘ). K zajištění však nelze užít majetek, který

⁴⁵⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020. Sněmovní tisk 453/0, ze dne 3.4.2019, VIII. volební období.

⁴⁵⁶ Právní úprava do 1.10.2020 zakotvovala lhůtu 15 dnů.

⁴⁵⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 417.

⁴⁵⁸ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 345.

je dle zvláštního předpisu z výkonu rozhodnutí o zajištění vyloučen (blíže § 3 zákona č. 279/2003 Sb. o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení).⁴⁵⁹ Ustanovení § 344a a § 344b TR⁴⁶⁰ zvyšují vymahatelnost peněžitého trestu, neboť předchází situaci, kdy odsouzený v konečné fázi trestního řízení zpravidla žádný majetek nemá z důvodu toho, že majetek v době probíhajícího řízení převedl na jinou osobu, schoval nebo spotřeboval.⁴⁶¹ Samotné zajištění majetku lze zrušit nebo omezit, pomine-li důvod, pro který byla část majetku zajištěna, nebo není-li zajištění třeba v rozsahu, v němž bylo nařízeno; obviněný má též právo kdykoliv žádat o zrušení nebo o omezení zajištění (§ 344b).

Zaplacené částky peněžitého trestu připadají státu (§ 69 odst. 1 TZ). Způsob nakládání s peněžními prostředky z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení upravuje zákon č. 59/2017 Sb. Cílem úpravy je využít majetek pachatele, který byl v trestním řízení zajištěn a skrze uložené tresty a ochranná opatření odčerpán, k upokojení nároků poškozených.⁴⁶² Majetkovou trestní sankcí se dle tohoto zákona rozumí sankce uložená dle trestního zákona v trestním řízení o trestném činu, kterým pachatel způsobil majetkovou škodu, nemajetkovou újmu anebo jím získal bezdůvodné obohacení- peněžní prostředky získané výkonem peněžitého trestu, který je dle citovaného zákona majetkovou sankcí, zasílá soud neprodleně na zvláštní účet (§ 3 a § 4 odst. 1 z. č. 59/2017 Sb.). Peněžní prostředky z majetkových trestních sankcí se při splnění podmínek užijí prioritně k uspokojení majetkových nároků oprávněných osob, a dále v určené výši pro PMS na poskytování pomoci obětem trestných činů, zbylé peněžní prostředky jsou poté příjmem státního rozpočtu (§ 7 z. č. 59/2017 Sb.).⁴⁶³ Oprávněná osoba musí do 60 dnů od nabytí právní moci rozhodnutí vydaného soudem v trestním řízení o trestném činu či v řízení ve věcech občanskoprávních, kterým vznikl či jí byl přiznán majetkový nárok, podat žádost o uspokojení majetkového nároku, jinak její právo na uspokojení jejího majetkového nároku touto cestou, tj. ze zvláštního účtu zřízeného na základě citovaného zákona, zaniká (§ 8 odst. 1 z. č. 59/2017 Sb.). Řízení o uspokojení majetkového nároku oprávněné osoby vede Ministerstvo spravedlnosti (§ 9 odst. 1 z. č. 59/2017 Sb.). Tento postup zabraňuje situacím, kdy pachatel na úkor nároků poškozeného dobrovolně zaplatí peněžité trest.⁴⁶⁴

⁴⁵⁹ Vyloučeny jsou zejm. běžné oděvní součásti, obvyklé vybavení domácnosti, snubní prsten, zdravotnické potřeby a jiné věci, které obviněný potřebuje vzhledem ke své nemoci nebo tělesné vadě, hotové peníze do částky dvojnásobku životního minima, ale též např. zvířata, u nichž hospodářský efekt není hlavním účelem chovu a která slouží obviněnému jako jeho společník. Dále jsou vyloučeny např. peněžité dávky pro osoby se zdravotním postižením a příspěvek na péči, dávky pomoci v hmotné nouzi a z dávek státní sociální podpory příspěvek na bydlení a jednorázové vyplácené dávky státní sociální podpory a pěstounské péče (§ 3 zákona č. 279/2003 Sb.).

⁴⁶⁰ (vložené zákonem č. 86/2015 účinného od 1.6.2015)

⁴⁶¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 1151.

⁴⁶² Důvodová zpráva k zákonu č. 59/2017 Sb. Sněmovní tisk 650/0, ze dne 6.11.2015, VII. volební období.

⁴⁶³ Pokud pachatel trestným činem škodu či újmu nezpůsobil anebo nezískal bezdůvodné obohacení, tato právní úprava se neuplatní a celý majetek získaný výkonem majetkové trestní sankce připadne státu. Důvodová zpráva k zákonu č. 59/2017 Sb. Sněmovní tisk 650/0, ze dne 6.11.2015, VII. volební období.

⁴⁶⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 267.

Soud upustí od výkonu peněžitého trestu nebo jeho zbytku, jestliže se odsouzený v důsledku okolností na jeho vůli nezávislých stal dlouhodobě neschopným peněžitý trest zaplatit nebo by výkonem trestu byla vážně ohrožena výživa nebo výchova osoby, o jejíž výživu nebo výchovu je odsouzený dle zákona povinen pečovat (§ 342a TŘ). V takovém případě následná nedobytnost peněžitého trestu zjištěná ve vykonávacím řízení není důvodem k přeměně peněžitého trestu v trest odnětí svobody.⁴⁶⁵

Na pachatele, kterému byl uložen peněžitý trest za jiný trestný čin než zvlášť závažný zločin, se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno (§ 69 odst. 3 TZ). Fikce neodsouzení se dříve vztahovala jen na nedbalostní přečiny. Zákonem č. 333/2020 Sb. došlo ke zmírnění dosavadní úpravy, která má pachatele motivovat k včasnému výkonu trestu.⁴⁶⁶ V případě uložení peněžitého trestu za zvlášť závažný zločin dochází k zahazení odsouzení nadále dle § 105 odst. 1 písm. e) TZ).

5.4. Peněžitý trest v praxi

Alfou a omegou pro peněžitý trest v praxi je jeho reálné využívání, avšak pochopení systému denních sazeb bylo pro některé soudce problematické.⁴⁶⁷ Tlak na ukládání peněžitých trestů plyne z jeho úspěšnější aplikace v zahraničí, kdy často dochází ke srovnávání počtu uložených peněžitých trestů v rámci jednotlivých zemí; zde je však nutné si uvědomit rozdílnost přístupu vlastního uchopení pojetí trestních sankcí v jednotlivých zemí.⁴⁶⁸

Co se týče zavedení výpočtu výše peněžitého trestu skrze systém denních sazeb, ten vychází z předpokladu, že peněžitý trest s pevnou sazbou postihne nemajetnou osobu více než osobu bohatou, a proto, z důvodu zachování rovnosti, je nutné zajistit, aby se peněžitý trest odvíjel mj. i od příjmu pachatele tak, aby byl „trestný účinek“ trestu stejný pro různě movité pachatele s ohledem na jejich reálné platební schopnosti.⁴⁶⁹ Systém denních sazeb by měl zlepšit i vlastní důvěryhodnost peněžitých trestů, neboť vede k transparentnějšímu vyměření trestu jak ve vztahu k pachateli, tak ve vztahu k veřejnosti.⁴⁷⁰ Pokud však nejsou ani samotní soudci o potřebnosti systému denních sazeb přesvědčeni, zůstává otázkou jak. Pokud byl systém denních sazeb zaváděn mj. proto, že umožňuje individualizaci trestu při současném zachování požadavku rovnosti před

⁴⁶⁵ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 344-345.

⁴⁶⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020. Sněmovní tisk 453/0, ze dne 3.4.2019, VIII. volební období.

⁴⁶⁷ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 52.

⁴⁶⁸ VANDUCHOVÁ, Marie. *Peněžitý trest: praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody?* In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRIVNA. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2008, s. 421-422. ŠÁMAL, Pavel a Dušan SULITKA. *Srovnání ukládání peněžitých trestů v České republice a ve vybraných evropských státech*. Státní zastupitelství 2017, roč. 15, č. 2, s. 8-18.

⁴⁶⁹ VAN ZYL SMIT, Dirk. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Praha: IKSP, 2010, s. 28-29.

⁴⁷⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 265.

zákonem, a tím i spravedlnosti,⁴⁷¹ je pak zcela tristní přístup některých soudců, co se týče jejich postupu při ukládání peněžitých trestů: „Neuvažuji moc o člověku, ale spíš o činu.“, „Musíme to napsat tak, jak to zákon vyžaduje.“, „Denní sazby, to je jen rétorika. Akorát když ty výroky děláte, tak je to delší.“, „Pak to nějak nakombinovat, aby to matematicky vyšlo. Jen aby to matematicky vycházelo, aby se [peněžitý trest] vlezl do zákonného rozpětí.“⁴⁷² V takovýchto případech se zcela vytrácí význam a smysl pro které byla úprava denních sazeb zavedena. Systém denních sazeb zprůhledňuje, resp. by měl zprůhledňovat, postup vedoucí ke stanovení konečné výše peněžitého trestu, kdy případná vyšší náročnost výpočtu nemůže být důvodem opuštění této úpravy,⁴⁷³ a zejm. jejího smyslu.

Vzhledem k tomu, že praxe soudů byla v mnoha rovinách, co se týče ukládaných peněžitých trestů, nevyrovnaná, bylo logickým cílem sjednocení přístupu.⁴⁷⁴ Na nízký počet uložených peněžitých trestů reagovalo Nejvyšší státní zastupitelství a Nejvyšší soud pořádáním odborných seminářů pro soudce, státní zástupce, policisty a pracovníky PMS.⁴⁷⁵ Cílem těchto seminářů nebylo jen zvýšení celkového počtu ukládaných peněžitých trestů, ale i změna co do typu postihované trestné činnosti touto sankcí tak, aby docházelo k reálnému naplňování § 39 odst. 8 TZ.

K ukládání trestů majetkové povahy, vč. trestu peněžitého, by obecně měl soudy totiž předně motivovat § 39 odst. 8 TZ - ten stanoví, že pokud pachatel získal či se snažil získat trestným činem majetkový prospěch (v případě peněžitého trestu situace dle § 67 odst. 1 TZ), přihlédne k tomu soud při stanovení druhu trestu a jeho výměry; jestliže to nevyklučují pachatelovy majetkové nebo osobní poměry, uloží mu s přihlédnutím k výši takového majetkového prospěchu některý z trestů, který ho postihne na majetku (§ 66 až 72 TZ), a to jako trest samostatný nebo vedle jiného trestu. K dalšímu stimulu pak vedlo doplnění o ustanovení, že soud zváží zejména uložení peněžitého trestu (§ 39 odst. 8 TZ druhá věta).⁴⁷⁶ Předpokladem využívání § 39 odst. 8 TZ je mj. zjišťování osobních a majetkových poměrů i závazků pachatele⁴⁷⁷ (někteří soudci dokonce navrhují pro zjišťování potřebných údajů za tímto účelem zřízení státní organizace,⁴⁷⁸ neboť agenda spojená s následným výkonem peněžitého trestu může být rozsáhlá a pro soudce zatěžující),⁴⁷⁹ dále pak

⁴⁷¹ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: IKSP, 2015, s. 107.

⁴⁷² DRÁPAL, Jakub. *Analýza ukládání peněžitých trestů v podobě denních pokut v České republice*. Česká Kriminologie, 2016, roč. 1, č. 2, s. 12-13.

⁴⁷³ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: IKSP, 2015, s. 107.

⁴⁷⁴ *Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011*. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

⁴⁷⁵ NSZ a Nejvyšší soud chtějí zlepšit praxi ukládání peněžitých trestů. Společná tisková zpráva Nejvyššího soudu a Nejvyššího státního zastupitelství. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/nsz-a-nejvyssi-soud-chteji-zlepsit-praxi-ukladani-penezitych-trestu/>

⁴⁷⁶ K rozšíření § 39 odst. 8 došlo zákonem č. 333/2020 Sb. s účinností od 1.10.2020.

⁴⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.9.2020, sp. zn. 7 Tdo 1016/2020

⁴⁷⁸ DRÁPAL, Jakub. *Analýza ukládání peněžitých trestů v podobě denních pokut v České republice*. Česká Kriminologie, 2016, roč. 1, č. 2, s. 13.

⁴⁷⁹ VANDUCHOVÁ, Marie. *Peněžitý trest: praxí nedocenená alternativa trestu odnětí*

svobody? In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRIVNA. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 431.

zvýšená aktivita státních zástupců odrážející se ve vyšším využívání zajišťovacích institutů v přípravném řízení⁴⁸⁰ a návrzích o uložení trestu majetkové povahy, a využití opravných prostředků ze strany státního zástupce, pokud není vyhověno jeho návrhu uložit odsouzenému trest majetkové povahy.⁴⁸¹

Další úvahou *de lege ferenda*, která by vedla k větší aplikaci peněžitého trestu, představuje zavedení výslovné přednosti peněžitého trestu před krátkodobými nepodmíněnými tresty odnětí svobody, vč. přednosti před podmíněnými tresty odnětí svobody, a to zejm. u přečinů.⁴⁸²

Některým soudcům se též jeví jako problematické ukládání peněžitých trestů ve vyšší výši.⁴⁸³ Naprostá většina uložených peněžitých trestů je do výše 100.000 Kč.⁴⁸⁴ Přitom v případě hospodářské trestné činnosti může být dostatečně vysoký peněžitý trest spojený s reálným odnětím získaného majetkového prospěchu, místo dlouhodobého trestu odnětí svobody, citelným trestem pro pachatele umožňující náhradu jím způsobené škody.⁴⁸⁵ Výše peněžitého trestu je samozřejmě velmi závislá na majetkových poměrech pachatele a systém denních sazeb však napomáhá odstranit negativní rys možné nerovnosti mezi různě movitými pachateli.⁴⁸⁶ Peněžitý trest samozřejmě nedokáže plně vyrovnat své dopady na různě movité pachatele dopouštějících se stejně závažných trestných činů, neboť ti disponují různou mírou finančních rezerv a platebních schopností a případná finanční ztráta způsobená zaplaceným peněžitým trestem má i tak pro ně různý ekonomický význam; i přesto je však nutné dostatečně přihlížet k požadavku přiměřenosti vlastního trestu.^{487, 488} S ohledem na široké rozpětí počtu denních sazeb je *de lege ferenda* zajímavý přístup spočívající ve stanovení maximálních hranic počtu denních sazeb v závislosti na kategorii deliktů vedoucí k přehlednosti vyměřovaných peněžitých trestů.⁴⁸⁹

Peněžitý trest narážel v průběhu let na celou řadu více či méně podstatných problémů, jak v teoretické rovině samotného uchopení peněžitého trestu,⁴⁹⁰ tak zejména v aplikační praxi.

⁴⁸⁰ HOLAS, Ivan. *Finanční tresty? Majetkové poměry obviněného je podle Šamala třeba zjišťovat už v přípravném řízení*. Ceskajustice.cz. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2016/11/financni-tresty-majetkove-pomery-obvineneho-je-podle-samala-treba-zjistovat-uz-v-pripravnem-rizeni/>

⁴⁸¹ *Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011*. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

⁴⁸² ŠÁMAL, Pavel a Dušan SULITKA. *Srovnání ukládání peněžitých trestů v České republice a ve vybraných evropských státech*. Státní zastupitelství 2017, roč. 15, č. 2, s. 8-18.

⁴⁸³ DRÁPAL, Jakub. *Analýza ukládání peněžitých trestů v podobě denních pokut v České republice*. Česká Kriminologie, 2016, roč. 1, č. 2, s. 13.

⁴⁸⁴ *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019. Tabulková část II*. Nejvyšší státní zastupitelství. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/06/Tabulkova-cast-II-9-6-2020.pdf>

⁴⁸⁵ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody*. Praha: IKSP, 2004, s. 143.

⁴⁸⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 886.

⁴⁸⁷ VANDUCHOVÁ, Marie. *Peněžitý trest: praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody?* In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRÍVNA. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 427-428.

⁴⁸⁸ V tomto směru je zajímavá analýza z roku 2016, která vedla k závěrům, že nejhudší pachatelé v průměru vynaloží relativně výrazně více finančních prostředků na zaplacení jedné denní pokuty než nejbohatší, a dále, že nejnižší peněžitý trest dostanou ti, kteří údaje o sobě nesdělí a soud je dále nezjišťuje nebo zjistit nemůže. Zároveň výsledky naznačily, že soudy při ukládání peněžitých trestů nereflktují závažnost trestných činů z hlediska jejich základních a kvalifikovaných skutkových podstat. DRÁPAL, Jakub. *Analýza ukládání peněžitých trestů v podobě denních pokut v České republice*. Česká Kriminologie, 2016, roč. 1, č. 2, s. 4-8.

⁴⁸⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 289.

⁴⁹⁰ DRÁPAL, Jakub. *Jak přemýšlet o pokutách*. Dostupné z: http://jinepravo.blogspot.cz/2012/04/jak-premyslet-o-pokutach_19.html

V letech 2011 až 2015 byl ukládán oproti situaci v 90. letech stále méně často (viz Příloha), nemluvě o počtu uložených peněžitých opatření v případě mladistvých pachatelů, vč. peněžitých opatření s podmíněným odkladem výkonu, který je každoročně doslova mizivý (viz Tabulka č. 5).

Ukládání peněžitého trestu naráží i na realitu života⁴⁹¹ - ne všichni pachatelé jsou majetní, resp. ne vždy je peněžitý trest dobytý, a ne vždy je peněžitý trest vymožen. Jak však ukazují dostupná data, v posledních letech dochází k navýšení počtu ukládaných peněžitých trestů na svá doposud nejvyšší historická maxima. Za posunem jsou zejména nelegislativní změny spočívající v obratu myšlení nejenom státních zástupců, ale i soudců, a jejich přijetí koncepce systému denních sazeb, i legislativní změny zavedené zákonem č. 333/2020 Sb. V Tabulce č. 5 můžeme také vyzorovat změnu poměru ukládaných peněžitých trestů vzhledem k tomu, zda je peněžitý trest ukládán jako hlavní nebo jako vedlejší sankce.

Tabulka č. 5: Přehled o počtu uložených peněžitých trestů a peněžitých opatření vč. peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu v letech 2008-2020⁴⁹²

Rok	Peněžitý trest			Poměr
	Hlavní sankce	Vedlejší sankce	Celkem	
2020	8000	2511	10511	3,18
2019	7767	2813	10580	2,76
2018	6986	2870	9856	2,43
2017	5739	2844	8583	2,02
2016	3240	1948	5188	1,66
2015	2390	1425	3815	1,68
2014	2608	1378	3986	1,89
2013	2526	1279	3805	1,97
2012	2893	1495	4388	1,94
2011	3130	1500	4630	2,09
2010	3515	1752	5267	2,01
2009	5370	2040	7410	2,63
2008	5411	1950	7361	2,77

Rok	Peněžité opatření	Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu
2020	6	0
2019	19	1
2018	7	1
2017	7	2
2016	5	0
2015	2	2
2014	1	0
2013	0	0
2012	3	0
2011	3	0
2010	0	1
2009	9	4
2008	8	4

⁴⁹¹ ROZUM, Jan. *Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ*. Praha: IKSP, 2005, s. 22-23.

⁴⁹² Údaje vychází z *Přehledů o uložených trestech a trestních opatření soudy v letech 2008-2020*. Ministerstvo spravedlnosti ČR: Infodata. Statistický list trestní pro fyzické osoby. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

6. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

V rámci reformy trestní justice byl trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb. zaveden alternativní trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, byť právní úprava tohoto trestu byla předložena až pozměňovacím návrhem k návrhu trestního zákoníku.⁴⁹³ Zavedení tohoto trestu bylo často skloňováno v souvislosti s tzv. diváckým násilím, ke kterému dochází v souvislosti se sportovními akcemi jako jsou zejm. fotbalová či hokejová utkání,⁴⁹⁴ nicméně široká formulace trestu může dopadat i na jiné společenské akce a umožňuje cílit na různé podoby agresivity a extremismu. Trest omezuje svobodu pohybu pachatele v místě konání příslušné společenské akce pro udržení veřejného pořádku, ochranu života a zdraví osob a dalších hodnot.⁴⁹⁵

6.1. Právní úprava trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Trest zakotvený v § 52 odst. 1 písm. h) TZ dopadá na méně závažnou, avšak úmyslnou trestní činnost. Dle § 76 odst. 1 TZ cílí na pachatele, který se dopustil úmyslného trestného činu v souvislosti s návštěvou sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Nelze jej tedy uložit za nedbalostní trestné činy, ale pouze za zločiny a úmyslné přečiny. Trest spočívá v tom, že po dobu výkonu trestu se odsouzenému zakazuje účast na stanovených sportovních, kulturních a jiných společenských akcích (§ 76 odst. 3 TZ).

Komentář k trestnímu zákoníku⁴⁹⁶ vysvětluje, co si lze představit pod pojmy sportovní, kulturní a jiná společenská akce:

- sportovní akcí se rozumí organizovaná sportovní událost za účasti diváků;
- kulturní akce se týkají zejm. uměleckých událostí jako jsou filmové produkce, hudební koncerty, umělecké výstavy, divadelní nebo folklorní představení;
- jiná společenská akce pokrývají zbytkovou oblast společenských událostí, při kterých dochází k sociální interakci a k uspokojování společenských potřeb jako jsou diskotéky, plesy, oslavy významných výročí, ceremoniály, manifestace, ale i svatby nebo pietní akty.

Samotná souvislost s akcí, resp. souvislost úmyslného trestného činu s návštěvou akce, musí být přímá, bezprostřední nebo alespoň užší.⁴⁹⁷ Zákaz účasti na dané akci se zároveň nevztahuje pouze na dobu konání takové akce, ale také i na bezprostřední dobu před či po, která s danou akcí souvisí; příkladem mohou být střety s Policií ČR ještě před samotným utkáním fotbalového zápasu (příp. po něm), kdy díky anonymitě podobně smýšlejícího a nadšeného fanouškovskému davu se mohou

⁴⁹³ Pozměňovací a jiné návrhy k vládnímu návrhu na vydání trestního zákoníku. Sněmovní tisk 410/3, ze dne 4. 11. 2008. V. volební období.

⁴⁹⁴ Pojem diváckého násilí není v ČR pevně definován. Označuje se jím násilné a nebezpečné chování diváků v souvislosti se sportovním utkáním, kdy jedná ohraničená skupina osob, kterou spojuje příslušnost k určitému klubu, a kdy jde o jednání, které je obvykle plánované, opakované či má formu manifestace.

⁴⁹⁵ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: IKSP, 2015, s. 59.

⁴⁹⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 965-966.

⁴⁹⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 966.

některé osoby dopustit protiprávního jednání až do stupně kvalifikované trestné činnosti, ještě před odehráním zápasu, avšak v souvislosti s danou akcí - zápasem.⁴⁹⁸

Je nutné podotknout, že trest zakazuje pouze a jen účast na stanovených akcích - účastí se rozumí návštěva akce,⁴⁹⁹ tj. trest zakazuje návštěvu zakázané akce, nikoliv však účast na cestě vedoucí k místu zakázané akce (např. ke stadionu spolu s příznivci oblíbeného klubu) či účast na příp. pozápasové rvačce.⁵⁰⁰

Soud v odsuzujícím rozsudku specifikuje jak dobu trvání trestu, tak i druh zakázané akce.⁵⁰¹ Přesné vymezení trestu není snadné, neboť pro pachatele mohou představovat nezakázané akce stejné příležitosti a možnosti jako akce, na níž se protiprávní činnost již dopustil: „Příliš úzké vymezení nebude zaručovat dostatečnou ochranu společnosti před opakováním trestného činu ze strany pachatele, příliš široký zákaz může bezdůvodně omezovat společenské potřeby pachatele. Nelze proto zakázat vstup na všechny společenské akce.“⁵⁰² Formulace trestu v podobě zákazu vstupu na sportovní akce na dobu jednoho roku, tj. dopadající na všechny sportovní akce bez ohledu byť jen na druh sportu, avšak nezakazující všechny společenské akce, pouze ty sportovní, by dle usnesení Nejvyššího soudu sice snesla „*preciznější konkretizaci*“, avšak toto širší vymezení může vzhledem k okolnostem konkrétního případu lépe zaručit dostatečnou ochranu společnosti, neboť i jiné sportovní akce než je ta, v souvislosti s níž se pachatel trestného činu dopustil, mohou skýtat stejnou příležitost a stejné možnosti pro páchaní totožné či obdobné trestné činnosti.⁵⁰³ I přesto shledávám tak široké vymezení za chybné, a to zejm. v souvislosti se zajištěním reálného výkonu trestu,⁵⁰⁴ kdy je specifikace a bližší konkretizace klíčová pro efektivní kontrolu dodržování podmínek výkonu trestu. Za mnohem vhodnější považuji formulaci typu „zákaz vstupu na všechna hokejová utkání hraná na zimním stadionu v Chomutově, Mostecká 5773, v trvání jednoho roku“.⁵⁰⁵

Soud může uložit trest až na deset let (§ 76 odst. 1 TZ). Trest může být uložen i samostatně, pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele není třeba uložení jiného trestu (§ 76 odst. 2 TZ, § 53 odst. 2 TZ); tj. za úmyslné přečiny, u nichž nepřevyšuje horní hranice trestní sazby pět let (§ 14 odst. 2 TZ). Trest lze uložit i trestním příkazem, a to ve výměře do pěti let (§ 314e odst. 2 písm. i) TrŘ). V případě mladistvých lze uložit

⁴⁹⁸ Příkladem může být počinání fotbalových fanoušků, kteří se snažili vylomit bránu stadionu před samotným utkáním. *Fotbaloví chuligáni řádili v Opavě i po zápase, policie padesát zadržela*. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ostava/zpravy/fotbal-opava-banik-ostava-fanousci.A170317_164230_ostava-zpravy_jog

⁴⁹⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 967.

⁵⁰⁰ ŠČERBA, Filip. *Právní úprava nových alternativních trestů*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 87.

⁵⁰¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 127.

⁵⁰² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 966.

⁵⁰³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.11.2011, sp. zn. 6 Tz 57/2011

⁵⁰⁴ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: IKSP, 2014, s. 111.

⁵⁰⁵ Rozsudek Okresního soudu v Chomutově ze dne 20. 3. 2013, sp. zn. 4 T 143/2012

trestní opatření zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, vč. vhodných výchovných opatření, nejdéle na dobu pěti let (§ 26 odst. 4 ZSVM). Dle názoru Nejvyššího soudu je vhodné zvážit ukládání toho trestu zejm. v případech trestných činů výtržnictví (§ 358 TZ), ale i násilí proti orgánu veřejné moci (§323 TZ), násilí proti úřední osobě (§ 325 TZ), vyhrožování s cílem působit na úřední osobu (§ 326 TZ), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (352 TZ), hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 TZ), podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356 TZ), projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§ 404 TZ) nebo popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405 TZ), neboť se tento trest jeví jako účinný prostředek individuální i generální prevence.⁵⁰⁶

Odstrašující funkce trestu spočívá v okamžiku, kdyby pachatel porušil výkon trestu, neboť by tím naplnil skutkovou podstatu trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. e) TZ.

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je obsahově podobný ustanovení § 48 odst. 4 písm. e) TZ, kdy soud může uložit přiměřené omezení spočívající v povinnosti zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami (obdobná situace v případě mladistvého; výchovné omezení dle § 19 odst. 1 písm. a) ZSVM vs. trestní opatření dle § 26 odst. 4 ZSVM). Úplné vypuštění k odstranění stávající duplicity, resp. úpravu ustanovení § 48 odst. 4 písm. e) TZ na povinnost zdržet se pouze návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami,⁵⁰⁷ neshledávám jako nutné. S ohledem na skutečnost, že přiměřená omezení a přiměřené povinnosti nesmí mít takovou povahu, že by se jimi nahrazoval trest,⁵⁰⁸ lze ustanovení § 48 odst. 4 písm. e) TZ využít v případech, kdy nejsou splněny podmínky pro uložení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.⁵⁰⁹ Třeba v době ligové přestávky, kdy osoba (představovaná skalním fanouškem) vnikne do zázemí a šaten fotbalového klubu, kde pomaluje všechny uložené míče, dresy a stěny a způsobí tak škodu nikoli nepatrnou - za daný trestný čin (který by byl kvalifikován jako trestný čin poškození cizí věci dle § 228 odst. 2 TZ) by byla odsouzena např. k podmíněnému trestu odnětí svobody, a soud by jí zároveň uložil povinnost zdržet se návštěv sportovních fotbalových akcí ve smyslu § 48 odst. 4 písm. e) TZ (§ 82 odst. 2

⁵⁰⁶ *Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011*. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

⁵⁰⁷ ŠČERBA, Filip. *Právní úprava nových alternativních trestů*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 89.

⁵⁰⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31.03.1963, sp. zn. 7 Tz 20/64

⁵⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 968.

TZ), neboť se činu nedopustila v souvislosti s návštěvou sportovní akce a uložení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce dle § 76 odst. 1 TZ není možné.

6.2. Výkon trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Jakmile rozhodnutí ukládající tento trest nabyde právní moci, zasílá předseda senátu opis rozhodnutí středisku PMS v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, a nemá-li stálé bydliště, v jehož obvodu se zdržuje nebo pracuje, a zároveň opatřením pověří příslušného probačního úředníka kontrolou nad výkonem trestu (§ 350i odst. 1 TŘ). Probační úředník následně vyzve odsouzeného, aby se ve stanoveném termínu dostavil na dané středisko PMS k projednání podmínek výkonu trestu, a současně jej ve výzvě upozorní na následky nesplnění těchto povinností bez důležitého důvodu (§ 350i odst. 2 TŘ). Podmínky výkonu trestu definuje § 77 odst. 1 TZ, který uvádí, že odsouzený je při výkonu tohoto trestu povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu stanoví, zejm. postupovat dle stanoveného probačního plánu, vykonávat stanovené programy sociálního výcviku a převýchovy, programy psychologického poradenství, a považuje-li to probační úředník za potřebné, dostavovat se dle jeho pokynů v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázané akce k určenému útvaru Policie ČR - konkrétní podmínky takového postupu stanovuje probační úředník po dohodě s příslušným útvarem Policie ČR (§ 350i odst. 3 TŘ). Probační úředník, obvykle ve spolupráci s odsouzeným, stanovuje probační plán, ve kterém je konkretizován obsah výkonu trestu (např. interval kontaktů odsouzeného s probačním úředníkem, docházení na středisko PMS, způsob kontroly dodržování podmínek apod.).⁵¹⁰

Do doby výkonu trestu zákazu vstupu se nezapočítává doba trestu odnětí svobody (§ 77 odst. 2 TZ). Po výkonu poloviny trestu zákazu vstupu může soud podmíněně upustit od výkonu jeho zbytku, pokud odsouzený způsobem svého života v době výkonu trestu prokázal, že dalšího výkonu trestu není třeba, anebo pokud soud přijme záruku za dovršení jeho nápravy; při podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu soud zároveň stanoví zkušební dobu až na pět let, nikoliv však kratší než zbytek trestu (§ 90 TZ). Pokud se během zkušební doby osoba neosvědčí může soud ve výjimečných případech vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu v platnosti, jinak rozhodne, že se zbytek trestu vykoná (§ 91 TZ). Dle § 350j TŘ se na řízení o podmíněném upuštění od výkonu zbytku tohoto trestu (jakož i na řízení o nařízení výkonu zbytku tohoto trestu) obdobně užijí ustanovení § 331 až § 333 TŘ.

⁵¹⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 970-971.

Co se týče samotné kontroly výkonu trestu: „Důležitým prvkem pro pozitivní dopad této sankce na potírání (nejen) diváckého násilí je nastavení efektivního systému kontroly dodržování soudem vysloveného zákazu.“⁵¹¹ Jako velmi účinná se jeví možnost uložit pachateli povinnost dostavit se v době konání zakázané akce k určenému policejnímu útvaru, neboť nebude mít příležitost na dané akci páchat trestnou činnost. Represivní efekt trestu lze spatřit právě v situaci, kdy při každém utkání mého oblíbeného sportovního klubu strávím několik hodin docházení na policejní útvar, neboť se musím ohlásit v určitých časových odstupech, které dohromady pokryjí celou inkriminovanou dobu zákazu, na určeném policejním útvaru.⁵¹² Nedostavení se na příslušný policejní útvar může být vnímáno jako maření účelu trestu ve smyslu § 337 odst. 1 písm. e) TZ. Avšak povinnost dostavit se v době konání dané akce na příslušný policejní útvar nemusí být uložena vždy, ale pouze pokud to považuje příslušný probační úředník za potřebné (což může být výhodou při široce vymezenému trestu, případně v oblastech, kde je menší personální složení policejního útvaru). Efektivnímu systému kontroly nenahrává příliš obecné vymezení zákazu jako je „zákaz vstupu na veškeré diskotéky, zábavy, koncerty a podobné akce“,⁵¹³ kdy tento druh společenských akcí je natolik častý a všudypřítomný, nebo „zákaz účasti na manifestacích, demonstracích, pochodech a veřejných shromážděních anarchistického hnutí“,⁵¹⁴ které mohou být svolány narychlo, může vést k náhodnému odhalení porušení podmínek výkonu trestu. Zjišťování, zda se taková osoba na dané akci nachází či nějak jedná v souvislosti s ní, vede spíše k neustálému sledování osoby včetně sledování všech možných akcí, což je v praxi nereálné, příp. může představovat značnou časovou zátěž. V opačném případě vede k náhodnému zjištění, že byly porušeny podmínky výkonu trestu.⁵¹⁵

6.3. Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce v praxi

Za podstatnou výhodu trestu oproti jiným alternativním trestům lze považovat jeho zacílení na konkrétní oblast života pachatele, v níž došlo ke spáchání trestného činu,⁵¹⁶ kdy zasahuje do zájmové sféry pachatele. Trest tak postihuje pouze osobu pachatele a nedopadá na jeho rodinné

⁵¹¹ *Zavedení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.* Ministerstvo vnitra ČR. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/zavedeni-trestu-zakazu-vstupu-na-sportovni-kulturni-a-jine-spolecenske-akce.aspx>

⁵¹² Ukázka, jak může dané řešení může vypadat v praxi - „Podle harmonogramu, který jsme s klienty uzavřeli, se musí zítra na určeném policejním obvodním oddělení hlásit už ve 13:00,“ řekl Bergerová. Dodala, že opatření skončí hodinu po utkání, tedy okolo 18:00. „Po tuto dobu musí co půl hodiny navštívit obvodní oddělení, tam se podepíší a zase mohou odejít,“ řekla. Někteří podle ní tráví čekání v autě, jiní jezdí domů. *Na sobotní derby v Opavě nesmí 14 fanoušků Baníku Ostrava.* Patriotmagazin.cz. Dostupné z: <https://patriotmagazin.cz/na-sobotni-derby-v-opave-nesmi-14-fanousku-baniku-ostrava>

⁵¹³ *Porušil zákaz vstupu na diskotéku.* Policie.cz. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/porusil-zakaz-vstupu-na-diskoteku.aspx>

⁵¹⁴ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 7. 2016, sp. zn. 9 To 44/2016

⁵¹⁵ Reálnou situaci dokládá případ, kdy byl pachateli uložen zákaz návštěv fotbalových utkání všech soutěží pořádaných Českomoravským fotbalovým svazem na území České republiky, a to včetně fotbalových utkání reprezentace České republiky a fotbalových utkání mezinárodních klubových soutěží pořádaných na území České republiky. Poté co si zakoupil vstupenku, prošel turnikety a pokračoval do prostoru hostí, jej poznal jeden z policistů. *Mladík šel na fotbal i přes zákaz soudu.* Ceskenoviny.cz. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/mladik-sel-na-fotbal-i-pres-zakaz-soudu/689889>

⁵¹⁶ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Sankční politika a její uplatňování.* Praha: IKSP, 2015, s. 62.

vztahy (s teoretickou výjimkou nejedná-li se o akci, na které vystupuje jako např. rodinný příslušník při divadelním představení či profesionálním sportovním utkání potomka) nebo pracovní vztahy, a to nejen ve srovnání s nepodmíněným trestem odnětí svobody, ale i trestem zákazu činnosti. Na druhé straně to, že byl čin spáchán v souvislosti se společenskou akcí, ještě nemusí nutně znamenat, že pachatel takovou akci navštěvuje rád a trest spočívající v zákazu návštěvy takové akce bude pociťovat jako citelnou újmu ve svém životě (nasnadě je možnost úmyslného páchaní výtržností na, pro pachatele fádnic, společenských akcí, neboť na ně byl „dotažen“ jinou osobou jako je např. rodič nebo manžel).⁵¹⁷

Dalším přínosem trestu je skutečnost, že po dobu výkonu trestu, resp. po dobu, ve které byla odsouzenému stanovena povinnost dostavit se v daném čase na příslušný policejní útvar, se pachateli znemožní návštěvy akcí, při nichž by mohl opakovat svou předchozí trestnou činnost, resp. zabrání se v dané době páchaní jakékoliv trestné činnosti stran pachatele bez ohledu, kde daná zakázaná akce právě probíhá, což může přispět k jeho „odříznutí“ od skupiny, která má na vedení trestné činnosti pozitivní, avšak na vedení jeho života negativní vliv.⁵¹⁸ Nejen sportovní fanoušci vytvářejí skupinovou identitu, která dále podporuje atmosféru situace, a vede ze strany fanoušků k ospravedlňující trestné činnosti, k výtržnostem.⁵¹⁹ Na místě je pak „uložení trestu výchovného charakteru, který by zajistil, aby se obžalovaný po určité době vyvaroval kontaktu s prostředím a osobami, které by jej mohly strhnout k opakování předmětné trestné činnosti“.⁵²⁰ Dosažení cíle trestu závisí mj. na vlastní aktivitě odsouzeného a jeho pozitivní motivaci, aby odstranil vliv kriminogenních faktorů a vedl řádný život.⁵²¹ Právní úprava nabízí demonstrativní výčet opatření a programů, kterými, pokud jsou soudem uloženy, lze na odsouzeného výchovně působit, nejenom způsobem ochrany okolní veřejnosti při konání určitých akcí ve stanoveném období, ale i pozitivním ovlivněním samotného budoucího chování odsouzeného.

Přestože je ukládání tohoto trestu využíváno, je ukládán spíše výjimečně a postihuje pouze desítky osob ročně. S ohledem na omezenou oblast trestné činnosti, kterou lze tímto trestem trestat a která nepředstavuje významný podíl na celkové kriminalitě se tomu nelze divit. Ve většině případů je tento trest ukládán jako trest vedlejší; obdobně je tomu tak u mladistvých osob, kterým je uloženo trestní opatření zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (viz Tabulka č. 6).

⁵¹⁷ Samozřejmě se najdou situace, kdy se pachatel projevil „jako osoba, pro kterou účast na sportovním utkání není sportovním zážitkem, ale příležitostí k výtržnickému jednání, kdy za využití anonymity davu stejně smýšlejících osob naopak řádný průběh sportovních akcí narušuje“. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.4.2012 sp. zn. 7 Tdo 154/2012

⁵¹⁸ ŠČERBA, Filip. *Právní úprava nových alternativních trestů*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 87.

⁵¹⁹ CLARKE, Ronald V. a John E. ECK. *Analýza kriminality v 60 krocích*. Praha: Otevřená společnost, 2010, s. 79.

⁵²⁰ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Sankční politika a její uplatňování*. Praha: IKSP, 2015, s. 53-63.

⁵²¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 970.

Tabulka č. 6: Přehled o počtu uložených trestů zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a trestních opatření zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce v letech 2010-2020⁵²²

Rok	Trest zákazu vstupu		Trestní opatření zákazu vstupu	
	Hlavní sankce	Vedlejší sankce	Hlavní sankce	Vedlejší sankce
2010	2	9	0	0
2011	5	37	0	2
2012	3	46	0	4
2013	7	45	1	5
2014	14	56	0	5
2015	2	49	1	5
2016	3	53	1	6
2017	2	46	0	0
2018	9	27	0	2
2019	8	48	0	0
2020	1	45	0	0

Nedostatek trestu spatřuji ve skutečně efektivním systému kontroly plnění podmínek výkonu trestu, kdy příliš široké vymezení zákazu může vést k náhodnému odhalení porušení podmínek výkonu trestu, zejm. když povinnost dostavit se v době konání, z hlediska odsouzeného rizikové akce, na příslušný policejní útvar nemusí být uložena vždy. Možnou efektivní kontrolou, byť kontroverzní a zřejmě nepřijatelnou, by bylo zavedení plošné povinnosti identifikace návštěvníků sportovních, kulturních a jiných společenských akcí. Např. předpokládaná povinná registrace všech fotbalových diváků se sice nerealizovala, ale namísto toho se registrace bude týkat jen problémových fanoušků zachycených kamerovým systémem stadionů, které rozpoznají jejich obličeje, s cílem vytvoření sdílené databáze problémových osob mezi fotbalovými kluby.⁵²³ V případě sportovních událostí je největším přínosem prevence ať už vlastním identifikováním problematických míst a jejich zabezpečení, tlakem na pořadatele, aby se bezpečnostní situací vůbec zabývaly či oddělení sektorů na stadionech včetně cest ke stadionu. Možností jsou i tzv. vstupenky na jména, které se využívají při některých sportovních akcích s předpokládanou vyšší mírou vášně mezi příznivci daných klubů a pro jejich zakoupení je nutné předložit občanský průkaz.⁵²⁴

Z mého pohledu je problematická i skutečnost, že cílí na relativně širokou škálu nejrůznějších společenských akcí, byť prioritně byl tento trest zaváděn jako jeden

⁵²² Údaje vychází z *Přehledů o uložených trestech a trestních opatření soudy za roky 2010-2020*. Ministerstvo spravedlnosti ČR: Infodata. Statistický list trestní pro fyzické osoby. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

⁵²³ *Registrace fotbalových fanoušků jen pro potížisty*. Ct24.ceskatelevize.cz. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1557120-registrace-fotbalovych-fanousku-jen-pro-potizisty>

⁵²⁴ *Na velké derby zakoupíte vstupenky pouze na jméno*. Hradecký.deník.cz. Dostupné z: https://hradecky.denik.cz/fotbal_region/na-velke-derby-zakoupite-vstupenky-pouze-na-jmeno-20140529.html

z prostředků pro řešení diváckého násilí: „Důvodem návrhu byly narůstající případy fotbalového chuligánství na stadionech, popř. i mimo něj, při cestě na fotbalový zápas a z něj.“.⁵²⁵ U sportovních akcí se totiž s možným narušením veřejného pořádku počítá (zejm. v případě „z nepřátelených“ fanouškovských klubů),⁵²⁶ resp. místa kde ke střetu může dojít jsou téměř neměnná a zajistit bezpečnost nepředstavuje nic víc než odhalení slabých míst stran Policie ČR.⁵²⁷ Zároveň sportovní utkání je vždy jedinečné, neboť nevíte, jak dopadne; na druhé straně kulturní akce jako jsou např. výstavy trvají často několik měsíců, jiné společenské akce jako jsou manifestace nebo pochody mohou být ohlášeny náhle a směřovat pokaždé jiným směrem; navíc na většinu kulturních akcí můžete chodit opakovaně při jejich stále stejné režii, rozložení expozic, nebo stříhu filmu, který je navíc promítán ve stejné podobě na několika místech po celé republice, současně. Počet stadionů určitého typu sportu je obvykle nižší než počet kin, divadel, výstavních nebo koncertních sálů. Z uvedených důvodů bych se nebála současnou úpravu omezit pouze na trest zákaz vstupu na sportovní akce, pro které byl prioritně tento trest zaváděn a u nichž je, při užším vymezení trestu a existenci kamerového systému každého stadionu, odhalování případných porušení mnohem snazší. V případě, kdy nelze s ohledem na osobu pachatele přesněji konkretizovat zakázané společenské akce (neboť i jiné společenské akce, než je ta, v souvislosti, s níž se dopustil trestného činu, mohou pro něj skýtat stejnou příležitost pro páchání další trestné činnosti), by bylo možná vhodné zvážit uložení jiného trestu, u kterého jsou dohledové a dozorové orgány schopni zajistit jeho řádný výkon.

⁵²⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 964.

⁵²⁶ SATTLER, Robert. *V Praze se sešli jedni z nejsilnějších fanoušků fotbalu. Naposledy zničili část 'Václaváku'*. Lidovky.cz. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/do-prahy-miri-jedni-z-nejsilenejsi-fanousku-fotbalu-naposledy-znicili-cast-vaclavaku-gok-/zpravy-domov.aspx?c=A170803_123145_in_domov_rsa

⁵²⁷ CLARKE, Ronald V. a John E. ECK. *Analýza kriminality v 60 krocích*. Praha: Otevřená společnost, 2010, s. 89-90.

Závěr

Současná společnost čelí na jedné straně potřebě postihu trestné činnosti, na straně druhé si je však vědoma nedostatků tradičního trestu odnětí svobody a negativ s ním spojených. Znovu si tak musí klást základní otázky, které se dotýkají uchopení trestu jako takového. Do popředí se dostává snaha reflektovat při trestání nejenom zájmy společnosti a státu, avšak i pachatele a jeho oběti. O jiný pohled k postihu trestné činnosti se snaží restorativní justice. Jejím cílem je společenské vztahy narušené spáchaným trestným činem urovnat nejenom formálně, ale zejména fakticky. Dává do popředí skutečnost, že na obou stranách jsou lidé.

Proto jsem se v úvodní části zabývala vlastním pojetím trestu a účelu trestání, včetně konceptu restorativní justice. Její vysoce individualizovaný přístup k řešení konkrétního případu vyžaduje změnu myšlení nejenom veřejnosti, ale i orgánů činných v trestním řízení, že je takový postup vůbec vhodný. Do reality se tak dostávají pojmy jako je mediace a probace, které, chceme-li je uplatňovat efektivně a v celé jejich možné šíři, vedou mj. k odklonu od tradičního nazírání na řešení kriminality skrze řízení před soudem, resp. vyžadují jak od státních zástupců, tak soudců zajímat se více o pachatele a reálné možnosti jeho nápravy. Významnou roli přebírá i Probační a mediační služba jako v podstatě nový rovnocenný partner justičního orgánu.

V diplomové práci jsem se zaměřila blíže na problematiku alternativních trestů k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Vybrané alternativní tresty rozebírám jak z hlediska právní úpravy, tak jejich následné realizace v praxi. Výhody, tak úskalí, kterým čelí, jsou podrobně rozebírány a řešeny v jednotlivých kapitolách.

Zde v závěru tak chci pouze zmínit, co mají společné. Ani v případě alternativních trestů však nelze opomíjet negativa, která jsou s nimi spojena, a proto u nich začnu. Využívání alternativních trestů, jejich efektivita, roste a padá s kvalitou právní úpravy. Poměrně časté změny a novelizace, přijímané paradoxně v duchu zjednodušení podmínek a širšího využití ukládání alternativních trestů, zásadně zasahují do vlastního uchopení trestu. Je to vidět např. v situaci, kdy je výkon alternativního trestu mařen a je nutné přistoupit k výkonu trestu odnětí svobody - jednou se to děje cestou přeměny v trest odnětí svobody, jindy cestou nařízení náhradního trestu odnětí svobody. Jednou je zavedena možnost přeměny v jiný než nepodmíněný trest odnětí svobody jako projev progresivního přístupu, aby vzápětí byla tato možnost kritizována a zrušena. Zákonodárce si musí být vědom kladů a limitů využívání alternativních trestů v praxi. Jak se ukazuje v případě peněžitého trestu, je nutné pracovat nejenom s odsouzenými na straně jedné při výkonu trestu, ale i se státními zástupci a soudci na straně druhé při jeho ukládání - i oni někdy potřebují ukázat cestu a možný jiný přístup k tomu jakou sankci, resp. jak široce lze daný trest využít.

Alternativní tresty též kladou mnohem větší důraz na provázanost zainteresovaných složek, tj. jak policejních orgánů, státních zástupců, soudců a probačních úředníků. Není-li zajištěno jejich propojení a vzájemná informovanost o podstatných okolnostech významných pro uložení alternativního trestu v jednotlivých fázích řešení deliktu, nelze vyloučit, že jsou ukládány tyto tresty nevhodným pachatelům. S tím je spojená i jistá nepřipravenost, kdy se řada věcí řeší až za chodu. Lze zmínit např. nedostatek technického zajištění umožňující výkon a efektivní kontrolu trestu domácího vězení skrze elektronický monitorovací systém, možnosti probačních úředníků kontrolovat některá uložená omezení v případě podmíněného odsouzení, dříve též zajištění výkonu trestu OPP v době teprve vznikající PMS a nedostatku vhodných poskytovatelů OPP.

Často je kladena otázka, jak efektivní alternativní tresty jsou. Je to správná otázka. Není na ní ale snadná odpověď, neboť jak můžete říci, že je něco účinné, když to není využíváno? Širší využívání alternativních trestů v praxi naráželo v průběhu let na celou řadu výše zmíněných překážek přes nedůvěru v jejich efektivitu po neexistenci účinné kontroly některých z nich. Dnes např. trest domácího vězení opět postrádá efektivní nástroj kontroly a je ukládán spíše v řádu desítek než předvídaných stovek až tisíců případů ročně. Ke zvýšenému ukládání peněžitého trestu dochází až v posledních několika letech. Trest OPP byl ukládán ve vysokých počtech z důvodu, že nebylo možné uložit nepodmíněný trest odnětí svobody trestním příkazem, na druhé straně poté co je nutné si v případě jeho uložení trestním příkazem vyžádat zprávu probačního úředníka došlo k poklesu jeho ukládání.

Kladem alternativních trestů je již sama skutečnost jejich existence a zakotvení v právní úpravě. Bezesporu společnou výhodou představuje, že jejich uložení, resp. výkon nezpřetrhává rodinné, pracovní a společenské vazby, a je spojen s nižší společenskou stigmatizací. Alternativní tresty kladou též důraz i na zcela jiný osobní přístup odsouzeného k výkonu trestu, který nespočívá v jeho pasivním postoji. Dále eliminují negativní vlivy jinak spojené s pobytem ve vězení, zejm. s pocity bezmoci a bezvýhodnosti situace odsouzeného jedince. Z hlediska státu představují výrazné snížení jinak nezbytně nutně vynaložených nákladů na realizaci výkonu trestu odnětí svobody, rovněž tak nelze opominout snížení časového a administrativního zatížení justičních orgánů.

Alternativní tresty nemají jakkoli ospravedlňovat protiprávní jednání. Umožňují však dívat se na odsouzeného, jako na osobu, jíž není nutně demotivovat, ztratit a zaškatulkovat pobytem ve věznici. Naopak dávají odsouzenému možnost nápravy. Jak jinak než záměrnou prací s konkrétní osobou bychom měli chtít předejít možnému opakování jejího protiprávního jednání v budoucnu.

Seznam použitých zkratk

LZPS	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
ZSVM	zákon č. 218/2013 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže
an.	a následující
BOZP	bezpečnost a ochrana zdraví při práci
EU	Evropská unie
OPP	obecně prospěšné práce
OSN	Organizace spojených národů
PMS	Probační a mediační služba

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

Monografie a další publikace:

- BENES, Michael a Brad ASTBURY. Problémy trestního soudnictví: evaluace programů, prevence kriminality, strach z kriminality a recidiva - pohledem australských kriminologů. Praha: IKSP, 2014. ISBN 978-80-7338-141-7.
- BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení. Praha: IKSP, 2011. ISBN 978-80-7338-115-8.
- BLATNÍKOVÁ, Šárka. Dlouhodobé tresty odnětí svobody. Praha: IKSP, 2004. ISBN 80-7338-024-2.
- BLATNÍKOVÁ, Šárka a Petr ZEMAN. Evidence dat o ochranném léčení a zabezpečovací detenci v ČR: (nedostatky a možná řešení). Praha: IKSP, 2019. ISBN 978-80-7338-182-0.
- BLATNÍKOVÁ, Šárka. Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí. Praha: IKSP, 2016. ISBN 978-80-7338-158-5.
- CLARKE, Ronald V. a John E. ECK. Analýza kriminality v 60 krocích. Praha: Otevřená společnost, 2010. ISBN 978-80-87110-22-5.
- DUŠEK, Libor. Hrozí opět přeplnění věznic?: predikce vývoje počtu vězňů v České republice. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR, 2015. ISBN 9788073443603.
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2. vydání. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.
- GIDDENS, Anthony. Sociologie. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1
- HÁLKOVÁ, Lucie. Zločin a trest v kriminálním zpravodajství. Praha: IKSP, 2021. ISBN 978-80-7338-190-5.
- HARPER, Gemma a Chloe CHITTY. Dopad nápravných opatření na recidivu pachatelů: analýza toho "co funguje". Praha: IKSP, 2009. ISBN 978-80-7338-080-9.
- JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-64-9.
- JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-44-1.
- JELÍNEK, Jiří. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 6. vydání. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-106-9.
- KALVODOVÁ, Věra. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9.
- KALVODOVÁ, Věra, Josef KUČHTA a Petr ŠKVAIN. Zákon o výkonu zabezpečovací detence: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-747-8604-4.
- KARABEC, Zdeněk, Radka MACHÁČKOVÁ a Simona DIBLÍKOVÁ. Krátkodobé tresty odnětí svobody: závěrečná studie z výzkumu. Praha: IKSP, 2000. ISBN 80-86008-76-2.
- KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C.H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4.
- LYONS, Lewis. Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost. Praha: Svojtka & Co., 2004. ISBN 80-7352-021-4.

- MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4. vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.
- MAREŠOVÁ, Alena. Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice). Praha: IKSP, 2011. ISBN 978-80-7338-119-6.
- MAREŠOVÁ, Alena, Petr KOTULAN a Milada MARTINKOVÁ. Sonda do problematiky osob v ČR poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných. Praha: IKSP, 2004. ISBN 80-7338-034-x.
- MAREŠOVÁ, Alena. Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody - kriminologická analýza. Praha: IKSP, 2016. ISBN 978-80-7338-157-8.
- MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti. Praha: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-756-9.
- MERTL, Jiří a Pavel BAREŠ. Zaměstnávání osob ve výkonu a po výkonu trestu odnětí svobody a přístup zaměstnavatelů k těmto osobám. Praha: VÚPSV, 2018. ISBN 978-80-7416-323-4.
- MUSIL, Jan, Vladimír KRATOCHVÍL a Pavel ŠÁMAL. Kurs trestního práva: trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-572-8.
- ROUBALOVÁ, Michaela. Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie. Praha: IKSP, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5.
- ROZUM, Jan, Jan TOMÁŠEK, Jiří VLACH a Lucie HÁKOVÁ. Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy. Praha: IKSP, 2016. ISBN 978-80-7338-164-6.
- ROZUM, Jan. Uplatnění mediace v systému trestní justice I. Praha: IKSP, 2009. ISBN 978-80-7338-090-8.
- ROZUM, Jan. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha: IKSP, 2010. ISBN 978-80-7338-097-7.
- ROZUM, Jan. Vybrané problémy sankční politiky: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ. Praha: IKSP, 2005. ISBN 80-7338-042-0.
- ROZUM, Jan. Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita. Praha: IKSP, 2020. ISBN 978-80-7338-188-2.
- SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-350-7.
- SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. Sankční politika a její uplatňování. Praha: IKSP, 2015. ISBN 978-80-7338-154-7.
- SCHEINOST, Miroslav. Sankční politika pohledem praxe. Praha: IKSP, 2014. ISBN 978-80-7338-144-8.
- SCHEINOST, Miroslav. Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a v názorech veřejnosti. Praha: IKSP, 2013. ISBN 978-80-7338-135-6.
- SCHEINOST, Miroslav. Trestní sankce - jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství. Praha: IKSP, 2015. ISBN 978-80-7338-148-6.
- ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář. 7. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.
- ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠČERBA, Filip. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-93-9.

ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ. Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

TOMÁŠEK, Jan, Lucie HÁKOVÁ a Zuzana KOSTELNÍKOVÁ. Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií. Praha: IKSP, 2019. ISBN 978-80-7338-183-7.

TOMÁŠEK, Jan, Simona DIBLÍKOVÁ a Miroslav SCHEINOST. Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy. Praha: IKSP, 2016. ISBN 978-80-7338-163-9.

TOMÁŠEK, Jan, Petra MASOPUST ŠACHOVÁ, Tereza ŘEHÁKOVÁ, Alena TESARČÍKOVÁ a Václav JIŘÍČKA. Restoratívni justice v českém vězeňství: zkušenosti a názory pracovníků Vězeňské služby ČR. Praha: Institut pro restoratívni justici, 2021. ISBN 978-80-270-9640-4.

TOMÁŠEK, Jan. Rodinné skupinové konference. Praha: IKSP, 2019. ISBN 978-80-7338-177-6.

TOMÁŠEK, Jan. Zaměstnání jako faktor desistence. Praha: IKSP, 2017. ISBN 978-80-7338-166-0.

VAN ZYL SMIT, Dirk. Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění. Praha: IKSP, 2010. ISBN 978-80-7338-093-9.

VANTUCH, Pavel. Trestní zákoník s komentářem k 1.8.2011. Olomouc: ANAG, 2011. ISBN 978-80-7263-677-8.

VEČERKA, Kazimír, a Jakub HOLAS. Úspěšnost preventivní práce (Zamyšlení nad problematikou vyhodnocování preventivních programů). Praha: IKSP, 2001. ISBN 80-86008-95-9.

ZEMAN, Petr. Zkrácené formy trestního řízení - možnosti a limity. Praha: IKSP, 2013. ISBN 978-80-7338-133-2.

ZŮBEK, Jan. Odklony v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-245-2.

Články v časopisech a sbornících:

BOLEDOVIČOVÁ, Lucie. *Německé zkušenosti s elektronickým monitoringem, aneb cesta k (ne)zavedení domácího vězení*. Časopis pro právní vědu a praxi, 2014, roč. 22, č. 1, s. 29-33. ISSN 1210-9126.

DRÁPAL, Jakub. *Analýza ukládání peněžitých trestů v podobě denních pokut v České republice*. Česká Kriminologie, 2016, roč. 1, č. 2, s. 1-17. ISSN 2464-621.

DRÁPAL, Jakub. *Ukládání trestů v případě jejich kumulace: jak trestat pachatele, kteří spáchali další trestný čin předtím, než vykonali dříve uložené tresty*. Jurisprudence, 2/2020, s.1-17. ISSN 1802-3843.

HOFSCHEIDEROVÁ, Anna, MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restoratívni přístupy k protiprávní činnosti dětí - komparativní analýza*. Brno: Liga lidských práv, 2014. ISBN 978-80-87414-21-7.

HULMÁKOVÁ, Jana: *Aktuální trendy při aplikaci odklonů a sankcí s restoratívními prvky v České republice*. In: STRÉMY, Tomáš. Restoratívna justícia a systém alternativnych trestov. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2017. s. 162-171. ISBN 978-80-7502-224-0.

JELÍNEK, Jiří. *Současná trestní politika - co je nejdůležitější?* In: JELÍNEK, Jiří a Tomáš GRIVNA. Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. Praha: Leges, 2012. s. 11-21. ISBN 978-80-87576-39-7.

JÍLOVEC, Milan. *Alternativní opatření v trestním řízení a jejich budoucnost*. In: JELÍNEK, Jiří. Alternativní řešení trestních věcí: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015: trestní sekce. Praha: Leges, 2015. s. 148 - 156. ISBN 978-80-7502-109-0.

KABÁT, Jindřich. Hledání psychologických charakteristik stárnoucích osob ve VTOS: Úvodní sonda. In: VIDOVIČOVÁ, Lucie, Petr WIJA. Senioři a stárnutí ve vězení: Sonda do problematiky starších odsouzených. Praha: Česká společnost pro gerontologii, 2020. s. 63-71. ISBN 978-80-907663-1-0.

- KARABEC, Zdeněk. *Koncept restorativní justice*. In: KARABEC, Zdeněk. Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů. Praha: IKSP, 2003. s. 5-20. ISBN 80-7338-021-8.
- KONEČNÁ, Tereza. *Vybrané otázky restorativní justice v České republice*. Časopis pro právní vědu a praxi, 2015, č. 2, s. 131-137. ISSN 1210-9126.
- KRAHL, Matthias. *Elektronicky hlídané domácí vězení*. Právní rozhledy, 2018, roč. 6, č. 5, s. 229 - 233. ISSN 1210-6410.
- KRÁL, Vladimír. *Domácí vězení - další alternativní trest?* Trestněprávní revue, 2007, roč. 6, č. 8, s. 235-238. ISSN 1213-5313.
- KUCHTA, Josef. *Trest obecně prospěšných prací - přítomnost a budoucnost*. In: Days of public law: sborník abstraktů příspěvků z mezinárodní konference. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2007. s. 105-114. ISBN 978-80-210-4430-2.
- KURSOVÁ, Jana. *Domácí vězení jako alternativní trest*. In: STRÉMY, Tomáš. Restorativna justícia a alternativne tresty v teoretických súvislostiach: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, máj 2014. s. 318-330. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-034-5.
- KURSOVÁ, Jana. *Právní úprava domácího vězení v České republice a Anglii*. Státní zastupitelství, 2015, roč. 13, č. 4, s. 28-36. ISSN 1214-3758.
- LICHNOVSKÝ, Vladimír. *Možnosti zlepšení právní úpravy odklonů v trestním řízení*. In: JELÍNEK, Jiří. Alternativní řešení trestních věcí: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2015: trestní sekce. Praha: Leges, 2015. s. 136-147. ISBN 978-80-7502-109-0.
- MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní potenciál trestního práva hmotného*. Trestněprávní revue, 2014, roč. 2014, č. 10, s. 233-239. ISSN 1213-5313.
- MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Využití restorativní justice u závažné trestné činnosti*. Státní zastupitelství, 2014, roč. 2014, č. 6, s. 31-37. ISSN 1214-3758.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Transcendence a desistence*. In: JELÍNEK, Jiří a Tomáš GŘIVNA. Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. Praha: Leges, 2012. s. 193-197. ISBN 978-80-87576-39-7.
- MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Spolupráce Vězeňské služby ČR a Probační a mediační služby v oblasti sociální péče o vězněné osoby - perspektivy rozvoje společných aktivit*. In: BAJCURA, Lubomír. Sociální práce ve vězeňství: Sborník příspěvků z konference VII. Penologické dny 2019. Stráž pod Ralskem: Akademie Vězeňské služby České republiky, 2020. s. 31-40. ISBN 978-80-907836-3-8.
- MORKOVIN, Ondřej. *Přeměna peněžitého trestu po novele č. 390/2012 Sb. (Lze přeměnit peněžitý trest na náhradní trest odnětí svobody bezprostředně, aniž by byla nejdříve využita jedna z alternativ podle § 69 odst. 2 TrZ?)*. Trestněprávní revue, 2014, roč. 12, č. 11. s. 267-269. ISSN 1213-5313.
- POLMOVÁ, Olga. *K jednomu z problémů výkonu trestu obecně prospěšných prací*. Trestněprávní revue, 2008, č. 3, s. 80 - 81. ISSN 1213-5313.
- RASZKOVÁ, Tereza. *Rodina jako prodesistenční faktor*. In: Ambrožová Petra. SOCIALIA 2020. Multidisciplinární souvislosti pomáhání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2021, str. 194-204. ISBN 978-80-7435-825-8.
- ROZUM, Jan. *Činnost probační a mediační služby z pohledu restorativní justice*. In: KARABEC, Zdeněk. Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů. Praha: IKSP, 2003. s. 41-54. ISBN 80-7338-021-8.
- ROZUM, Jan. *Nové a alternativní formy trestání v České republice po roce 1989*. In: SCHEINOST, Miroslav. Kriminalita očima kriminologů. Praha: IKSP, 2010. s. 55-66. ISBN 978-80-7338-096-0.

- RUSINKOVÁ, Katarina. *Mediace ve světle sociologických paradigmat*. In: MALACKA, Michal *Mediace dnes - realita a perspektivy*. Praha: Leges, 2016. s. 252-260. ISBN 978-80-7502-170-0.
- RŮŽIČKA, Miroslav, František PŮRY a Jana ZEZULOVÁ. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. Praha: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-559-9.
- SOTOLÁŘ, Alexander, Helena VÁLKOVÁ. *Trestní spravedlnost na přelomu tisíciletí*. Právní rozhledy, 1999, roč. 7, č. 12, s. 617-624. ISSN 1210-6410.
- SUCHÝ, Oldřich, Helena VÁLKOVÁ. *Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání*. Právní rozhledy, 1996, č. 4, s. 151-156. ISSN 1210-6410.
- ŠÁMAL, Pavel a Dušan SULITKA. *Srovnání ukládání peněžitých trestů v České republice a ve vybraných evropských státech*. Státní zastupitelství, 2017, roč. 15, č. 2, s. 8-18. ISSN 1214-3758.
- ŠÁMAL, Pavel. *Uplatnění mediace v systému trestní justice*. In: HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013. s. 271-288. ISBN 978-80-247-4109-3.
- ŠČERBA, Filip. *Extenze kriminalizace ve vztahu k možnostem trestní justice*. Časopis Právník, 2016 roč. 155, č. 2, s. 140-153. ISSN 0231-6625.
- ŠČERBA, Filip. *Právní úprava nových alternativních trestů*. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 86-89. ISSN 1210-6348.
- ŠČERBA, Filip. *Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb.* Trestněprávní revue, 2012, roč. 11, č. 1, s. 1-7. ISSN 1213-5313.
- ŠČERBA, Filip. *Využívání alternativních opatření v praxi*. Trestněprávní revue, 2013, roč. 12, č. 6, s. 138-142. ISSN 1213-5313.
- TIBITANZLOVÁ, Alena. *Podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání v novém trestním řádu - recentní úvahy zákonodárce a návrhy de lege ferenda, 2. část*. Bulletin advokacie, 2019, č. 9, s. 47-54. ISSN 1210-6348.
- TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. *Trest domácího vězení, promarněná šance?* In: JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019. s. 224-236. ISBN 978-80-7502-354-4.
- TOMÁŠEK, Jan. *Roste punitivita českých občanů?* Trestněprávní revue, 2012, roč. 11, č. 9, s. 205-209. ISSN 1213-5313.
- URBÁNEK, Jindřich. *Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice*. Trestněprávní revue, 2003, č. 7, s. 200-204. ISSN 1213-5313.
- VÁLKOVÁ, Hana, Pavel ŠÁMAL a Alexandr SOTOLÁŘ. *Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže*. In: KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: IKSP, 2003. s. 21-40. ISBN 80-7338-021-8.
- VANDUCHOVÁ, Marie. *Peněžitý trest: praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody?* In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRIVNA. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008. s. 421-432. ISBN 978-80-7357-365-2.
- VICHEREK, Roman. *Přeměna trestu domácího vězení - věc v praxi skoro nemožná*. Státní zastupitelství, 2015, roč. 13, č. 6, s. 29-35. ISSN 1214-3758.
- ZERNOVA, Margarita, Martin WRIGHT. *Alternative vision of restorative justice*. In: JOHNSTONE, Gerry, Daniel VAN NESS. *Handbook of Restorative Justice*. London: Willan Publishing, 2007. s. 91-108. ISBN 9781843926191.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

DRÁPAL, Jakub. *Jak přemýšlet o pokutách*. Dostupné z: http://jinepravo.blogspot.cz/2012/04/jak-premyslet-o-pokutach_19.html

DRÁPAL, Jakub. *O (možné) funkčnosti peněžitých trestů v podobě denních pokut III*. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2015/07/o-mozne-funkcnosti-penezitych-trestu-v.html>

DUŠEK, Libor. *Kde hledat příčiny přeplněných věznic*. Praha: Národohospodářský ústav AVČR, 2012. Krátká studie 4/2012. Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/documents/kratka_studie_2012_04.pdf

Fotbaloví chuligáni řádili v Opavě i po zápase, policie padesát zadržela. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ostrava/zpravy/fotbal-opava-banik-ostrava-fanousci.A170317_164230_ostrava-zpravy_jog

HOLAS, Ivan. *Finanční tresty? Majetkové poměry obviněného je podle Šámala třeba zjišťovat už v přípravném řízení*. Ceskajustice.cz. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2016/11/financni-tresty-majetkove-pomery-obvineneho-je-podle-samala-treba-zjistovat-uz-v-pripravnem-rizeni/>

KARASOVÁ, Jana. *Měly ulehčit věznicím, teď je jich nadbytek. Sledovací náramky za 15 milionů hlídají jen desítky lidí*. Irozhlas.cz. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/domaci-vezeni-elektronicke-naramky-tresty-soudy-cesko_2109250732_pat

SATTLER, Robert. *V Praze se sešli jedni z nejsilnějších fanoušků fotbalu. Naposled zničili část 'Václaváku'*. Lidovky.cz. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/do-prahy-miri-jedni-z-nejsilenejsi-fanousku-fotbalu-naposledy-znicili-cast-vaclavaku-gok-/zpravy-domov.aspx?c=A170803_123145_ln_domov_rsa

SASÍN, Ondřej. *Zamyšlení nad podmíněným odsouzením a prodloužením zkušební doby*. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/zamysleni-nad-podminenym-odsouzenim-a-prodlouzenim-zkusebni-doby-113296.html?mail>

ŠÁMAL, Pavel. *Peněžité tresty z pohledu soudní praxe aneb jak zvýšit jejich ukládání*. Pravniprostor.cz. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/penezite-tresty-z-pohledu-soudni-praxe-aneb-jak-zvysit-jejich-ukladani>

TIBITANZLOVÁ, Alena. *Pojem „odklon v trestním řízení“ aneb skutečně je možné za formu odklonu v trestním řízení považovat i trestní příkaz a dohodu o vině a trestu?* Advokatnidenik.cz. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2018/10/18/pojem-odklon-v-trestnim-rizeni-aneb-skutecne-je-mozne-za-formu-odklonu-v-trestnim-rizeni-povazovat-i-trestni-prikaz-a-dohodu-o-vine-a-trestu/>

ZHŘÍVALOVÁ, Petra, Tereza RASZKOVÁ a Hana PŘESLIČKOVÁ. *Zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody*. Pracemzda.cz. Dostupné z: <https://www.pracemzda.cz/clanky/zamestnavani-osob-propustenych-z-vykonu-trestu-odneti-svobody>

Domácí vězení nedokáže stát kontrolovat, soudci o ně ztrácejí zájem. Ct24.ceskatelevize.cz. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2171185-domaci-vezeni-nedokaze-stat-kontrolovat-soudci-o-ne-ztraceji-zajem>

Domácí trestanec si směl jako jeden z prvních v Česku sundat náramek. Idnes.cz. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/domaci-vezeni-cesko-propusteny-trezor.A190126_140507_domaci_ble

Domácí vězení s náramkem na noze mají v kraji nejvíc neplátiči alimentů. Idnes.cz. Dostupné z: https://www.idnes.cz/usti/zpravy/elektronicky-naramek-na-noze-odsouzeni-domaci-vezeni-neplatici-alimentu-severocesky-soudni-kraj.A181214_445480_usti-zpravy_vac2

Domácí vězení skomírá. Vězňům je pro smích, soudci mu přestávají věřit. Idnes.cz. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/domaci-vezeni-nefunguje.A160805_2264198_domaci_hro

Domácí vězení? Trest je tvrdý, ale účinný, říkají mediátoři. Denik.cz. Dostupné z: <https://www.denik.cz/zlinsky-kraj/domaci-vezeni-trest-je-tvrdy-ale-ucinny-rikaji-mediatori-20121120-aiom.html>

Jak to vypadá, když je člověk v domácím vězení? Plus.rozhlas.cz. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/jak-vypada-kdyz-je-clovek-v-domacim-vezeni-7689909>

Informační leták PMS k trestu domácího vězení. Dostupný z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/06/el_letak_tdv_svisly.pdf

Informační leták PMS k trestu OPP. Dostupný z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/07/pms_letak_opp_www_s.pdf

Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025. Probační a mediační služba. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf

Koncepce vězeňství do roku 2025. Ministerstvo spravedlnosti ČR. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

Lidé si myslí, že mám na noze nádor, říká muž s elektronickým náramkem. Idnes.cz. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/probacni-a-mediacni-sluzba-ministerstvo-spravedlnosti-elektronicke-naramky-rok-po-spusteni.A190916_092530_domaci_lre

Memorandum o spolupráci při zaměstnávání osob vykonávající alternativní trest. Dostupné k z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/07/ZD_Memorandum_o_spolupraci_2018.pdf

Mladík šel na fotbal i přes zákaz soudu. Ceskenoviny.cz. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/mladik-sel-na-fotbal-i-pres-zakaz-soudu/689889>

Náramky pro domácí vězení míří konečně do praxe. Tiskové oddělení Ministerstva spravedlnosti. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/aktuality-clanky/naramky-pro-domaci-vezeni-miri-konecne-do-praxe/>

Na velké derby zakoupíte vstupenky pouze na jméno. Hradecký deník.cz. Dostupné z: https://hradecky.denik.cz/fotbal_region/na-velke-derby-zakoupite-vstupenky-pouze-na-jmeno-20140529.html

Na sobotní derby v Opavě nesmí 14 fanoušků Baníku Ostrava. Patriotmagazin.cz. Dostupné z: <https://patriotmagazin.cz/na-sobotni-derby-v-opave-nesmi-14-fanousku-baniku-ostrava>

NSZ a Nejvyšší soud chtějí zlepšit praxi ukládání peněžitých trestů. Společná tisková zpráva Nejvyššího soudu a Nejvyššího státního zastupitelství. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/nsz-a-nejvyssi-soud-chteji-zlepsit-praxi-ukladani-penezitych-trestu/>

Podmínky domácího vězení porušila asi desetina lidí. Novinky.cz. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/podminky-domaciho-vezeni-porusila-asi-desetina-lidi-40300591>

Odsouzení odpracují každoročně skoro milion hodin obecně prospěšných prací. Bulletin-advokacie.cz Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/odsouzeni-odpracuji-kazdorocne-skoro-milion-hodin-obecne-prospesnych-praci>

Porušil zákaz vstupu na diskotéku. Policie.cz. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/porusil-zakaz-vstupu-na-diskoteku.aspx>

Probační a mediační služba ukončila spolupráci s firmou SuperCom. Pmscr.cz. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/probacni-a-mediacni-sluzba-ukoncila-spolupraci-s-firmou-supercom/>

Přehled poskytovatelů OPP - dostupný z: <https://www.pmscr.cz/prehled-poskytovatelu-opp/>

Registrace fotbalových fanoušků jen pro potížisty. Ct24.ceskatelevize.cz. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1557120-registrace-fotbalovych-fanousku-jen-pro-potizisty>

Sněmovna - domácí vězení bude zavedeno po 1. lednu. Ministerstvo vnitra ČR. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/snemovna-domaci-vezeni-bude-zavedeno-po-1-lednu.aspx>

Strategie restorativní justice pro Českou republiku. Institut pro restorativní justici, 2021. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/03/PROHLEDNOUT-STRATEGII-RJ-PRO-CR.pdf>

Vývoj počtu monitorovaných osob po měsících od zahájení monitoringu. Dostupné na: <https://naramky.justice.cz/souhrnny-prehled/>

Zavedení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Ministerstvo vnitra ČR. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/zavedeni-trestu-zakazu-vstupu-na-sportovni-kulturni-a-jine-spolecenske-akce.aspx>

Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu: „Elektronický monitoring odsouzených“. Probační a mediační služba. Dostupné z: <http://docplayer.cz/7969360-Vec-zaverecna-zprava-a-ekonomicke-zhodnoceni-pilotniho-projektu-elektronicky-monitoring-odsouzenych.html>

Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019. Tabulková část II. Nejvyšší státní zastupitelství. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/06/Tabulkova-cast-II-9-6-2020.pdf>

Zvláštní zpráva „Věznice“. Nejvyšší státní zastupitelství. 4 NZN 602/2019, ze dne 21. 10. 2019. Dostupné z: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/01/zvl_zprava_veznice25_09_2019.pdf

3. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 1998, sp. zn. IV. ÚS 463/97
Nález Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2011, sp.zn. III. ÚS 1735/10
Nález Ústavního soudu ze dne 2. 8. 2016, sp. zn. IV. ÚS 2975/14
Nález Ústavního soudu ze dne 7. 8. 2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17
Nález Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2019, sp. zn. II. ÚS 4022/18
Nález Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2021, sp. zn. I. ÚS 2959/20

Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2016, sp. zn. IV. ÚS 2139/16

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 3.1963, sp. zn. 7 Tz 20/64
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 5. 9. 1966, sp. zn. Pls 7/66-1
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. 10. 1968, sp. zn. 7 Tz 50/68

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28. 8. 1987, sp. zn. 1 Tz 23/87

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 2001, sp. zn. 7 Tz 39/2001
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 4 Tz 6/2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 8.2003, sp. zn. 4 Tz 113/2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 5. 2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2013, sp. zn. 11 Tz 17/2013
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 1. 2018, sp. zn. 3 Tz 92/2017

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 3. 1997, sp. zn. 2 Tzn 13/97
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 10. 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 8. 2003, sp. zn. 4Tz 125/2003
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 4. 2004, sp. zn. 5 Tdo 347/2004
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 2007, sp. zn. 4 Tz 33/2007
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 1. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1430/2009
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 3. 2010, sp. zn. 13 To 147/2010
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. 8 Tdo 980/2011
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 6 Tz 57/2011
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2012, sp. zn. 8 Tdo 128/2012
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4.2012 sp. zn. 7 Tdo 154/2012
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 6. 2016, sp. zn. 4 Tdo 821/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 8. 2016, sp. zn. 8 Tdo 933/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 5. 2020, sp. zn. 8 Tdo 512/2020
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1016/2020

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 7. 2016, sp. zn. 9 To 44/2016

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 8. 2006, sp. zn. 3 To 668/2006

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 27. 2. 2002, sp. zn. 7 To 51/2002

Rozsudek Okresního soudu v Chomutově ze dne 20. 3. 2013, sp. zn. 4 T 143/2012

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. Tpjn 300/2003

4. Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb. Sněmovní tisk 1675, ze dne 7. 4. 1995, I. volební období.

Důvodová zpráva k zákonu č. 283/2004 Sb. Sněmovní tisk 424/0, ze dne 8. 8. 2003, IV. volební období.

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. Sněmovní tisk 410/0, ze dne 25. 2. 2008, V. volební období.

Důvodová zpráva k zákonu č. 59/2017 Sb. Sněmovní tisk 650/0, ze dne 6.11.2015, VII. volební období.

Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020. Sněmovní tisk 453/0, ze dne 3. 4. 2019, VIII. volební období.

Důvodová zpráva k zákonu č. 220/2021 Sb. Sněmovní tisk 624/0, ze dne 17. 10. 2019, VIII. volební období.

Pozměňovací a jiné návrhy k vládnímu návrhu na vydání trestního zákoníku. Sněmovní tisk 410/3, ze dne 4. 11. 2008. V. volební období.

Statistické ročenky Ministerstva spravedlnosti ČR

Statistické údaje státních zastupitelství - Přehledy o vyřízených věcech a stíhaných osobách

Statistické údaje soudů - Přehledy o pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených + vyřízených jinak), Přehledy o uložených trestech a trestních opatření soudy, Přehledy o pravomocně odsouzených fyzických osobách podle soudů.

Ministerstvo spravedlnosti ČR: Infodata. Statistický list trestní pro fyzické osoby. Dostupné z:

<https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

Statistické ročenky České republiky. Český statistický úřad. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26. 1. 1988, sp. zn. Tpjf 28/87.

Příloha

Přehled uložených trestů (jako hlavní sankce) a celkový počet odsouzených v letech 1994-2020⁵²⁸

Rok	Počet odsouzených osob	Nepodmíněný trest odnětí svobody	Podmíněný trest odnětí svobody	Trest OPP	Peněžitý trest	Trest domácího vězení
1994	51931	11126	33554	-	5648	-
1995	54957	12552	35724	-	4978	-
1996	57974	13375	37020	725	4734	-
1997	59777	13933	37190	1600	4703	-
1998	54083	14656	33059	1776	2634	-
1999	62594	15340	38188	3215	3370	-
2000	63211	14114	35617	7084	3571	-
2001	60182	12533	32817	8835	3324	-
2002	65098	9659	34942	13424	3500	-
2003	66131	9797	35676	13592	2941	-
2004	68443	10192	36162	13031	2913	-
2005	67561	10078	36006	11990	2663	-
2006	69445	9997	38657	11787	2678	-
2007	75728	9871	42242	11921	4552	-
2008	75761	10255	42157	11193	5307	-
2009	73787	10687	41686	11804	5280	-
2010	70651	11818	44403	7420	3462	114
2011	70160	11733	45783	6514	3078	228
2012	71471	11602	45675	8094	2847	398
2013	77976	8579	57465	6746	2491	177
2014	72825	9568	50203	7962	2569	159
2015	65569	9531	43802	7702	2343	130
2016	61423	9485	39251	7143	3192	106
2017	55705	8402	33379	5982	5647	94
2018	54448	8628	31328	5555	6847	85
2019	55594	8909	30860	5854	7597	131
2020	48558	7975	25488	5403	7891	95

⁵²⁸ Údaje vychází ze Statistických ročenek České republiky za roky 1994 až 2020

Zastoupení uloženého druhu trestu na celkovém počtu odsouzených osob 1994-2020

Rok	Nepodmíněný trest odnětí svobody	Podmíněný trest odnětí svobody	Trest OPP	Peněžitý trest	Trest domácího vězení
1994	21,4 %	64,6 %	-	10,9 %	-
1995	22,8 %	65,0 %	-	9,1 %	-
1996	23,1 %	63,9 %	1,3 %	8,2 %	-
1997	23,3 %	62,2 %	2,7 %	7,9 %	-
1998	27,1 %	61,1 %	3,3 %	4,9 %	-
1999	24,5 %	61,0 %	5,1 %	5,4 %	-
2000	22,3 %	56,3 %	11,2 %	5,6 %	-
2001	20,8 %	54,5 %	14,7 %	5,5 %	-
2002	14,8 %	53,7 %	20,6 %	5,4 %	-
2003	14,8 %	53,9 %	20,6 %	4,4 %	-
2004	14,9 %	52,8 %	19,0 %	4,3 %	-
2005	14,9 %	53,3 %	17,7 %	3,9 %	-
2006	14,4 %	55,7 %	17,0 %	3,9 %	-
2007	13,0 %	55,8 %	15,7 %	6,0 %	-
2008	13,5 %	55,6 %	14,8 %	7,0 %	-
2009	14,5 %	56,5 %	16,0 %	7,2 %	-
2010	16,7 %	62,8 %	10,5 %	4,9 %	0,2 %
2011	16,7 %	65,3 %	9,3 %	4,4 %	0,3 %
2012	16,2 %	63,9 %	11,3 %	4,0 %	0,6 %
2013	11,0 %	73,7 %	8,7 %	3,2 %	0,2 %
2014	13,1 %	68,9 %	10,9 %	3,5 %	0,2 %
2015	14,5 %	66,8 %	11,7 %	3,6 %	0,2 %
2016	15,4 %	63,9 %	11,6 %	5,2 %	0,2 %
2017	15,1 %	59,9 %	10,7 %	10,1 %	0,2 %
2018	15,8 %	57,5 %	10,2 %	12,6 %	0,2 %
2019	16,0 %	55,5 %	10,5 %	13,7 %	0,2 %
2020	16,4 %	52,5 %	11,1 %	16,3 %	0,2 %

Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody

Abstrakt

Tato diplomová práce se zaměřuje na alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody. Úvodní část zahrnuje kapitoly zabývající se pojmem trestu, konceptu restorativní justice a činností Probační a mediační služby. Dále jsou v této části samostatné kapitoly, které se věnují systému alternativních opatření, alternativním trestům, vývoji alternativních opatření v právní úpravě. Vzhledem k účelu práce je zmíněna ve stručnosti problematika nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Stěžejní část práce se zabývá vybranými alternativními tresty, konkrétně podmíněným odsouzením, podmíněným odsouzením s dohledem, trestem domácího vězení, trestem obecně prospěšných prací, peněžitým trestem a trestem zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Jednotlivé kapitoly se blíže věnují konkrétnímu alternativnímu trestu z hlediska jeho právní úpravy a následnému výkonu a realizaci v praxi. Podrobně jsou rozebírány a *de lege ferenda* řešeny jak výhody, tak úskalí, kterým čelí.

klíčová slova: alternativní opatření, alternativní tresty, restorativní justice

The alternatives to unconditional sentence of imprisonment

Abstract

This thesis focuses on the alternatives to unconditional sentence of imprisonment. The introductory part includes chapters dealing with the concept of punishment, the concept of restorative justice and the activities of the Probation and Mediation Service. Furthermore, there are separate chapters in this part, which deal with the system of alternative measures, alternative sanctions, the development of alternative measures in legislation. In relation to the purpose of the work is mentioned briefly the issue of unconditional sentence of imprisonment.

The main part of the thesis deals with selected alternative sanctions, namely conditional sentence, conditional sentence with supervision, house arrest, a sentence of community service, financial penalty and prohibition to enter the sport, cultural and other social events. The individual chapters deal in more detail with a specific alternative sanction in terms of its legal regulation and subsequent execution and implementation in practice. Both the advantages and disadvantages they face are discussed in detail and *de lege ferenda* addressed.

key words: alternative measures, alternative sanction, restorative justice